

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Markéta Jirkovská

Etické kodexy ve světle současné tlumočnické praxe

Codes of Ethics in the Light of Current Interpreting Practice

Praha 2018

Vedoucí práce: prof. PhDr. Ivana Čeňková, CSc.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala prof. PhDr. Ivaně Čeňkové, CSc., za její čas a ochotu při vedení práce, jakož i cenné metodologické rady a připomínky, dále pak všem respondentům dotazníkového výzkumu, bez jejichž pomoci by práce nemohla vzniknout, a v neposlední řadě také své rodině a všem, kdo mě v průběhu studia podporovali.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Markéta Jirkovská

Abstrakt

Tématem této diplomové práce je profesní etika tlumočení. Práci tvoří dvě hlavní části – teoretická a empirická.

V teoretické části práce je nejprve definována etika a s ní související pojmy z hlediska filozofie. Dále je věnována pozornost aplikaci etiky na poli profesním a jsou stručně charakterizovány hlavní dokumenty, které kodifikují etická pravidla určitých profesí – profesní etické kodexy. Následně je podán stručný přehled dosavadního zkoumání etiky v oblasti translatologie a nastíněna historie dokumentů regulujících výkon překladatelské a tlumočnické profese. V dalších kapitolách jsou popsána specifika jednotlivých tlumočnických kontextů a odvětví z hlediska etických nároků na tlumočníka a stručně představeny významné české a zahraniční tlumočnické organizace, které mají své etické kodexy. Jádrem teoretické části práce tvoří srovnání deseti vybraných etických kodexů českých a zahraničních profesních tlumočnických organizací, na jehož základě jsou identifikována hlavní práva a povinnosti tlumočnicků, které jsou pak dále zkoumány v empirické části.

Empirická část je založena na analýze dat získaných prostřednictvím dotazníkového šetření, jehož se zúčastnilo 54 tlumočnicků. Předmětem zkoumání byly vybrané otázky tlumočnické etiky, formulované na základě poznatků získaných v teoretické části práce. Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit, zda se tlumočníci při výkonu své praxe řídí zásadami uváděnými v etických kodexech a vysledovat, zda se nějakým způsobem liší přístup začínajících tlumočnicků a tlumočnicků s delší praxí a zda má na dodržování etických zásad vliv členství v profesních tlumočnických organizacích. Součástí výzkumu byly také eticky problematické modelové situace, jejichž prostřednictvím jsme se snažili analyzovat, jak tlumočníci v praxi řeší morální dilemata a jak své jednání odůvodňují.

Klíčová slova

tlumočení, etika, profesní deontologie, etický kodex, profesní tlumočnické organizace, etické zásady, etické dilema, mlčenlivost, nestrannost, neutralita, kompetence, profesní rozvoj

Abstract

The topic of the present thesis is professional ethics in interpreting. The thesis consists of two main parts – a theoretical part and empirical research.

The theoretical part first defines ethics in terms of philosophy and introduces some key subject-related concepts. Subsequently, it focuses on professional ethics and characterizes the main documents that set out desirable standards of conduct within a certain profession – codes of ethics and codes of conduct. This general introduction is then followed by an overview of research into ethics in interpreting studies, and a brief outline of the history of codes of ethics for interpreters. The following chapters discuss ethical challenges in different interpreting settings and briefly introduce major Czech and foreign professional organizations of interpreters. The core of the theoretical part compares ten selected codes of ethics of different Czech and international professional interpreters organizations; based on this comparison, basic rights and obligations of interpreters are identified and further analysed in the empirical part.

The empirical part of the thesis presents and discusses the results of a questionnaire survey focusing on selected topics of interpreting ethics discussed in the theoretical part. The aim of the survey, which was conducted among 54 interpreters, was to find out if interpreters comply with the principles prescribed by the codes, and if variables such as the number of years of interpreting practice or the affiliation with a professional organization have an influence on their performance of the profession in terms of adherence to ethical standards. The survey also included some ethically-challenging interpreting scenarios, the aim of which was to analyse how interpreters address moral dilemmas, and outline the main ethical considerations guiding their reasoning and course of action.

Key words

interpreting, ethics, professional deontology, code of ethics, professional organizations, ethical principles, ethical dilemma, confidentiality, impartiality, neutrality, competences, professional development

Obsah

1 Úvod	9
2 Definice etiky a vymezení základních pojmů	11
2.1 Dělení etiky z pohledu filozofie.....	15
3 Profesionální etika.....	16
3.1 Profesionální etické kodexy	17
4 Profesionální etika a normy v translatologii – průniky a rozdíly mezi překladem a tlumočením	20
5 Dosavadní stav zkoumané problematiky v translatologii	25
6 Specifika různých tlumočnických kontextů z pohledu etiky	30
6.1 Základní druhy a typy tlumočení	30
6.2 Profesionální etika v konferenčním tlumočení	32
6.3 Profesionální etika v asymetrických tlumočnických kontextech.....	34
7 Zkoumaný korpus tlumočnických etických kodexů	40
7.1 České profesionální organizace	40
7.1.1 JTP	40
7.1.2 ASKOT.....	41
7.1.3 KST ČR	42
7.1.4 ČKTZJ.....	43
7.2 Zahraniční profesionální organizace.....	44
7.2.1 RID.....	44
7.2.2 IAPTI	44
7.2.3 AFILS.....	45
7.2.4 AUSIT	46
7.2.5 IMIA.....	47
7.2.6 AIIC	48
8 Srovnání korpusu etických kodexů	50
8.1 Povinnosti tlumočnicků	50
8.1.1 Zachovávat mlčenlivost.....	50
8.1.2 Tlumočit přesně	54
8.1.3 Zachovávat nestrannost	56
8.1.4 Kompetence, příprava a profesionální rozvoj.....	61
8.1.5 Profesionální integrita a kolegiálnost.....	64

8.1.6 Důstojné vystupování a etiketa.....	68
8.2 Práva tlumočnicků	70
8.2.1 Právo odmítnout tlumočení.....	70
8.2.2 Právo na uspokojivé pracovní podmínky	72
8.2.3 Právo na spravedlivou odměnu	74
9 Internetová fóra a skupiny sdružující tlumočníky – nová generace etických kodexů?	78
10 Empirická část	79
10.1 Metody a techniky výzkumu.....	79
10.2 Formulace výzkumných otázek	80
10.3 Průběh výzkumu	81
10.4 Části dotazníku	82
10.5 Analýza získaných dat	83
10.5.1 Segmentační otázky	83
10.5.2 Modelové situace	88
10.5.3 Škálové otázky.....	118
10.5.4 Doplnující otázky.....	139
10.6 Diskuze	153
10.6.1 Shromážděná data	153
10.6.2 Zodpovězení výzkumných otázek.....	154
11 Závěr	156
12 Seznam použitých zdrojů	158
Seznam příloh	167
Příloha 1 – Dotazník.....	I – X
Příloha 2 – Korpus zkoumaných etických kodexů.....	XI – LIII
Příloha 3 – Odpovědi respondentů.....	LIV – DCCLXI

Seznam používaných zkratk

AFILS – Association française des interprètes et traducteurs en langue des signes (Francouzská asociace tlumočnicků a překladatelů znakového jazyka)

AIIC – Association Internationale des Interprètes de Conférence (Mezinárodní asociace konferenčních tlumočnicků)

ASKOT – Asociace konferenčních tlumočnicků

AUSIT – Australian Institute of Interpreters and Translators (Australský institut tlumočnicků a překladatelů)

CTZN – Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící

CJ – cílový jazyk

ČKTZJ – Česká komora tlumočnicků znakového jazyka

FIT – Fédération Internationale des Traducteurs (Mezinárodní federace překladatelů)

IAPTI – International Association of Professional Translators and Interpreters (Mezinárodní asociace profesionálních překladatelů a tlumočnicků)

IMIA – International Medical Interpreters Association (Mezinárodní asociace tlumočnicků ve zdravotnictví)

JTP – Jednota tlumočnicků a překladatelů

KST ČR – Komora soudních tlumočnicků České republiky

NAATI – National Accreditation Authority for Translators and Interpreters (australský Národní akreditační úřad pro překladatele a tlumočnický)

PTO – profesní tlumočnická organizace¹

RID – Registry of Interpreters for the Deaf (Registr tlumočnicků pro neslyšící)

SCIC – Service Commun Interprétation-Conférences, Directorate-General for Interpretation of the European Commission (dříve Společný servis pro tlumočení a konference, dnes Generální ředitelství pro tlumočení Evropské komise)

ÚTRL FF UK – Ústav translatologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy

VJ – výchozí jazyk

VP – výchozí projev

¹ Nejedná se o ustálenou zkratku, ale o zkratku, kterou autorka vytvořila *ad hoc* pro účely této práce.

1 Úvod

Předmětem zkoumání této diplomové práce je tlumočnická etika. Tlumočníci jako zprostředkovatelé komunikace pokrývají mnoho oblastí lidské činnosti a při výkonu své profese musí často konfrontovat vlastní zájmy a hodnoty se zásadami profesní etiky. Tato skutečnost a také fakt, že k výkonu práce tlumočnicka v ČR nepotřebuje v zásadě člověk žádné oficiální zkoušky či diplom (s výjimkou soudního tlumočení, kde je požadovaná kvalifikace stanovena zákonem, respektive příslušným krajským soudem), nás vede k zamyšlení nad etickými standardy této specifické profese. Jakými pravidly se tlumočnická činnost řídí? Existují nějaké univerzální etické standardy společné všem tlumočnickům? Do jaké míry nesou tlumočníci odpovědnost za své tlumočnické výkony? A jakou roli hraje etické profesionální chování na současném trhu s tlumočnickými službami vzhledem ke stále narůstající konkurenci? Podle Jonese (2016, s. 10) je tlumočnictví ohroženou profesí a tlumočníci si zpravidla nikdy nemohou být jisti budoucností svého povolání. Je proto velmi důležité, aby se při výkonu své práce snažili zachovat dobré jméno nejen sami sobě, ale i svým kolegům a potažmo celé tlumočnické profesi. Domníváme se, že i z tohoto důvodu jsou etické otázky v oblasti tlumočení velmi aktuální a zaslouží si důkladnější reflexi, neboť se jedná o velmi složitou a citlivou problematiku, která se neustále vyvíjí. Přestože je etika velmi široké a na první pohled možná abstraktní téma, v souvislosti s tlumočením nabývá velmi konkrétní podoby a je nedílnou součástí tlumočnické praxe.

Práce se skládá ze dvou hlavních částí – teoretické a empirické. V teoretické části nejprve definujeme pojem etika z hlediska filozofie a nastíníme základní pojmy, které s etikou úzce souvisí. Poté obecně definujeme profesní etiku a charakterizujeme hlavní dokumenty, které se k profesní etice vyjadřují – etické kodexy. Dále podáme přehled dosavadního translatologického výzkumu v oblasti tlumočnické etiky. Následně se zaměříme na rozdíly v oblasti profesní etiky mezi překladatelskou a tlumočnickou činností a definujeme některá specifika tlumočnické etiky v různých tlumočnických kontextech. V další kapitole stručně popíšeme vybrané profesní tlumočnické organizace působící v ČR (JTP, KST ČR, ASKOT, ČKTZJ) a v zahraničí (AIIC, AUSIT, RID, IAPTI, AFILS, IMIA),

srovnáme jejich současné etické kodexy a identifikujeme základní principy společné většině tlumočnických kodexů a rozdíly mezi nimi.

Cílem empirické části práce bude vyzkoumat, jak jsou tlumočníci obeznámeni s etickými kodexy profesních tlumočnických organizací a do jaké míry jimi stanovené etické zásady uplatňují v praxi. Pomocí vybraných modelových situací se pak budeme snažit analyzovat a popsat, jak tlumočníci v eticky problematických situacích jednají.

2 Definice etiky a vymezení základních pojmů

Než začneme zkoumat etiku tlumočnické činnosti, musíme si nejdříve vymezit a definovat základní pojmy, se kterými se při studiu etiky setkáme. Začneme ústředním pojmem **etika**.

Etika (z řec. *éthos* – tj. mrav, zvyk, obyčej, charakter) je filozofická disciplína, jež se zabývá studiem mravního chování, mravního cítění, mravních hodnot a norem a mravních povinností. Předmětem etiky je studium morálních jevů v nejširším smyslu – etika zkoumá obsah mravních hodnot, jejich původ a jejich zdůvodňování. Rovněž studuje určitý stav mravnosti jak v individuální, tak ve společenské rovině, tj. zejména jak lidé skutečně hodnoty, které přijali, dodržují (Herzogová, 1998, s. 103).

Etikou se zabývali již filozofové ve starověkém Řecku, kteří hledali odpověď na otázku, jak by měl člověk správně žít a jednat. První zájem o tuto disciplínu sahá do 5. století př. n. l., kdy se tímto tématem zabýval Demokritos, sofisté a Sokrates (Ciborová, 2012, s. 4). Za zakladatele etiky jakožto vědní disciplíny je pak považován Aristoteles, který tomuto tématu věnoval rozsáhlý traktát *Etika Níkomachova* (Ivanovová a Bernardová, 2018, s. 9).

Původní běžný význam slova etika v řečtině poukazoval na to, co bychom dnes mohli označovat za **zvyky** neboli konvence. Zvyky odedávna tvořily **normy** chování, které byly zpočátku platné v rámci určitého kmene, s postupem času však nabyly takové vážnosti, že vytvořily základy pro vznik společenských institucí. Jednotlivé zvyky, které vycházely z hodnotového žebříčku daného společenství, a na nich založené normy, vznikaly v průběhu lidského vývoje převážně anonymně (Ivanovová a Bernardová, 2018, s. 9). Na udržování norem se potom podíleli všichni členové společenství tím, že se jimi řídili a zároveň jejich následování vyžadovali od druhých. Tímto způsobem docházelo k jejich legitimizaci. (Payne, 1995, v Ivanovová a Bernardová, 2018, s. 9)

V nejširším pojetí je pak etika chápána jako studium lidského chování. Etika se snaží objasnit, které principy a hlediska člověka ke správnému či nesprávnému

jednání vedou. Z tohoto pohledu se jedná o velmi rozsáhlý předmět, neboť snad neexistuje oblast života, do níž by morálka a mravní rozhodování nějak nezasahovaly. V etice však nejde jen o popis, zdůvodnění a obhajobu morálky, ale také o její kultivaci, o její vedení určitým směrem (Šmajš, Binka, Rolný, 2012, s. 14-15). Jak připomíná Nečasová (2001, s. 12), díky studiu etiky může člověk dělat informovanější rozhodnutí. Pomáhá mu také snáze řešit etické problémy a dilemata, se kterými s v osobním či profesním životě může setkat.

Etický problém je takový konflikt, kde je možné poměrně jednoznačně stanovit jeho účastníky. Všichni zainteresovaní mají možnost svobodné volby. Výsledné rozhodnutí má podobu „ano – ne“. **Etické dilemma** je potom situace, jejímiž účastníky je větší počet subjektů. To znamená, že i řešení dané situace bude mít dopad na více lidí. Konflikt je zde hlubší a vyžaduje vícerozměrnou podobu volby, která je zpravidla „buď – anebo“. Etické dilemma nelze řešit přímo, ale je nutné si ho rozložit na dílčí etické problémy s vědomím všech alternativ (Čeganová, 2012, s. 15).

Jak již bylo řečeno, etika se zabývá morálkou. **Morálka** (z latinského *mos* – původně vůle, později mrav, předpis, zákon, vlastnost, charakter, vnitřní podstata) je systém regulativů lidského jednání, který je založený na rozlišení správného a nesprávného a schopnosti v těchto intencích prakticky jednat (Nečasová 2001, s. 11).

Podle Hercogové (1998, s. 103) morálka představuje historický soubor hodnot, ideálů a představ, které specifikují mravní nárok určitého společenství či sociální skupiny. Takovými morálními hodnotami v pozitivním slova smyslu mohou být např. požadavek spravedlnosti, uměřenosti, skromnosti, statečnosti; v negativním smyslu pak zlo, povýšenectví, záludnost, pokrytectví, zbabělost atd. Podle převahy kladných nebo záporných hodnot je prováděno mravní hodnocení a hovoří se pak o morálce/morálnosti či nemorálnosti/amorálnosti.

Immanuel Kant rozlišuje dva druhy morálky – **morálku autonomní** a **heteronomní**. Autonomní morálka je morálka individuální, vlastní každému jedinci, jejíž pravidla si každý určuje sám, na základě svého rozumu a svědomí. Heteronomní morálka je pak jedinci dána zvenčí nějakým jiným subjektem –

komunitou, společnostmi, autoritami atd. (Horváthová, Bláha, Čopíková, 2016, s. 91).

Abychom však mohli morálnost posuzovat, musíme disponovat tzv. **mravním předporozuměním**, tedy chápat význam pojmů označujících výše zmíněné mravní skutečnosti (Anzenbacher, 1994, s. 13). Tyto pojmy (dobrý – špatný, mravný – nemravný, etický – neetický, spravedlivý – nespravedlivý atd.) používáme v běžné komunikaci a uplatňujeme tedy ono mravní předporozumění, přičemž ho zároveň předpokládáme u druhých. Přestože většina lidí má poměrně shodné vědění o významu mravních hodnot, je zcela možné, že se v životě setkáme se situacemi, kdy se naše vědění o významu mravních skutečností ukáže jako vágní, nepřesné či chybné. (Ivanovová a Bernardová, 2018, s. 13).

Hodnocení etiky a morálky nelze proto aplikovat striktně a jediným úhlem pohledu. Každou situaci je nutné posuzovat individuálně. Člověk se při svém jednání řídí nejen podle obecně platných norem, ale stejně tak svým rozumem, svobodnou vůlí, svědomím, odpovědností a životním smyslem a vedle toho také povinnostmi k rodině, blízkým, k sobě samému, ke svému povolání a ke společnosti. Etické hledisko do značné míry ovlivňuje sociální prostředí, v občanské rovině je pak normováno legislativním systémem státu a jeho politikou.

Jak jsme již předeslali výše, v individuální rovině lidskou morálku reguluje především vlastní **svědomí a odpovědnost**. Svědomí je fenomén lidského vědomí, jakýsi vnitřní hlas, který dává člověku schopnost identifikovat mravní, společenské hodnoty, zákony a následně se jimi řídit. Podle Nečasové (2001, s. 15) je svědomí vnitřní prožitek morálky, který vzniká v reakci na mravní principy a normy. **Odpovědnost** potom podle Anzenbachera (1994, s. 15) implikuje schopnost jedince odpovědět na otázku, proč jednal takto a ne jinak. SSJČ „odpovědnost“ definuje jako „*povinnost ručit za něco, za někoho, za správné provedení něčeho, (...) s vědomím závažnosti, důsledků*“ (Ústav pro jazyk český, 2011). V právu má pak tento termín užší význam než v běžném jazyce; **právní odpovědnost** znamená nutnost nést sankční následky svého jednání nebo též cizího, je-li přičitatelné (Pecina, 2016).

Ve společenské rovině naše chování řídí především **sociální normy**, tedy pravidla jednání, která jsou součástí našeho sociálního étosu. K utváření sociálních norem

dochází konfrontací subjektivních svědomí, díky které vzniká určité minimum mravní identity. Toto minimum se liší podle povahy sociálního útvaru. (Nečasová, 2001, s. 16). Na rozdíl od **právních norem**, které vytyčují, jaké chování je ve společnosti legální a jaké nelegální, nelze plnění sociálních norem nijak vynutit (Anzenbacher, 1994, s. 105).

Určitou formou přechodu od morálních a sociálních norem k právním normám jsou **profesní etické kodexy**, které vymezují etické normy chování pro jednotlivé profese (Nečasová 2001, s. 13). Tyto kodexy zpravidla určují, jaké jednání je v dané profesi považováno za „profesionální“. **Profesionální jednání** je možné definovat jako jednání, které členům určité profesní skupiny umožňuje získat a udržet si kredibilitu vzhledem k veřejnosti a klientům (Rudvin 2007, s. 50). Jak ale podotýká Kalina (2015, s. 66) profesionální jednání by však mělo zahrnovat i etické chování příslušníků dané profese k sobě navzájem, tedy vzhledem ke kolegům.

Při studiu etiky také narazíme na termín **etiketa**. Tyto dva pojmy se často zaměňují. Etiketa však na rozdíl od etiky vypovídá o vkusu, nikoliv o morálce. (Nečasová 2001, s. 12). První zmínka o etiketě pochází z Francie 15. století. Slovo pravděpodobně vzniklo ze starofrancouzského slovesa „estiquer“², což v překladu znamená „vyvěsit“ nebo „připíchnout“. Tento termín se používal pro označení pravidel (např. užití odpovídajícího způsobu mluvy na veřejnosti, zvyklosti při jídle atd.), kterými se před mnoha stoletími musela řídit především šlechta, ale také stráž a vojsko u královského dvora. Tato pravidla byla pravděpodobně sepisována na papírové lístky a následně vyvěšována na zdi hlavní budovy dvora (Šroněk, 2002, s. 61). V současné době etiketu chápeme jako normativní soubor pravidel společenského chování a zvyklostí spojených se společenským a oficiálním životem, která udávají, co je v určitých situacích vhodné a co nikoliv. Profesní etické kodexy často zahrnují i aspekty týkající se etikety (např. jak by měl profesionál vystupovat a působit na veřejnosti), proto i tento pojem považujeme za stěžejní pro naši práci.

² Heslo Étiquette. Kolektiv autorů, 2010. *Le Petit Larousse illustré*. [Paris]: Larousse. s. 391. ISBN 9782035840783.

2.1 Dělení etiky z pohledu filozofie

Etika jako teoretická disciplína bývá členěna na **axiologii** (tj. teorii morálních hodnot) a **deontologii** (tj. teorii mravních povinností) (Herzogová, 1998, s. 103).

Podle Thompsona (2004, s. 11-13) existují čtyři základní přístupy ke studiu etiky:

1. **Deskriptivní etika**, jejímž předmětem je nezaujatý popis morálních rozhodnutí a hodnot, které zastává konkrétní sociální skupina, kultura, etnikum apod. Nesnaží se zjišťovat, co je a není správné, pouze popisuje stav nebo změny daného fenoménu nebo situace. Deskriptivní etika umožňuje nejen popsat to, co lidé dělají, ale můžeme jejím prostřednictvím také objektivně popisovat důvody, kterými své činy vysvětlují.
2. **Normativní (preskriptivní) etika**, která zkoumá normy, jimiž se ve svém mravním rozhodování lidé řídí. Zabývá se otázkami týkajícími se povinností a hodnot, ze kterých mravní rozhodnutí vychází. Na rozdíl od čistě deskriptivní etiky se snaží nalézt a definovat normy lidského chování, na jejichž základě se dá odlišit „správné“ od „nesprávného“.
3. **Metaetika**, která zkoumá jazyk, který používáme, když o etice a morálce hovoříme. Zabývá se významem a obsahem základních mravních pojmů a důvody, proč tyto pojmy používáme. Namísto otázky „Je toto správné?“, která bývá pokládána v normativní etice, se ptá „Co znamená, když řeknu, že je něco správné?“. Snaží se tedy zjistit, co lidé svými výroky míní.
4. **Aplikovaná etika**, jejímž úkolem je poznatky etiky aplikovat v praxi na jednotlivá odvětví lidské činnosti. Orientuje se na praktické problémy a případové situace každodenního života. K nejvýznamnějším oblastem aplikované etiky dnes patří např. etika života a smrti, etika životního prostředí, obchodní etika a zejména pak pro nás důležitá profesní etika, které se budeme detailněji věnovat v následujících kapitolách.

3 Profesní etika

Předtím než se začneme zabývat profesní etikou tlumočnické činnosti, je vhodné nejprve definovat pojem **profese**. Greenwood ve svém článku *Attributes of a profession* (1957) identifikoval pět základních charakteristických rysů, které umožňují rozlišovat mezi profesí a „non-profesí“, tedy mezi profesionálním a neprofesionálním statusem určité lidské činnosti. Profesi podle něj tvoří následující atributy:

1. **Systematická teoretická základna**, která zahrnuje konzistentní a uspořádaný soubor znalostí a dovedností charakteristických pro danou profesi. Tento soubor znalostí je předáván akademickým vzdělávacím systémem a rozvíjen výzkumem.
2. **Autorita profese vzhledem ke klientům** – autorita dané profese přináší respekt ze strany veřejnosti a je určující pro přesvědčení klienta, že mu profesionál pomůže naplnit jeho potřeby.
3. **Autorita uznávaná komunitou**, posvěcená určitými privilegii, která jsou dané profesi přiznávána. Těmito privilegii může být například kontrola nad vzděláváním v profesi, nad vstupem do profese a nad jejím výkonem.
4. **Profesní kultura**, kterou utváří unikátní komplex hodnot, norem a symbolů vlastní té které profesi. Profesní kulturu si profesionálové osvojují během svého vzdělávání a výkonu praxe, v rámci interakce s dalšími profesionály a v profesních asociacích.
5. **Vlastní etický kodex**, kterým je zpravidla formální (psaný) soubor pravidel chování příslušníků dané profese (Greenwood 1957, v Nečasová, 2001, s. 21).

Profesní etika tedy vychází z těchto atributů a na jejich základě formuluje soustavu vybraných hodnot, norem, principů a povinností, jejichž posláním je přispívat v dané profesi k formování žádoucího typu jednání. Podle Herzogové (1998, s. 106) by obsahem profesní etiky měla být především explikace hodnotového systému žádoucího pro danou profesi a vysvětlení charakteru povinování, tedy mravních norem a mechanismů, které regulují uskutečňování těchto hodnot. Její nedílnou

součástí je také hledání optimálních forem jejich interiorizace. Profesní etika by tedy měla obsahovat, kromě logického zdůvodnění a ospravedlnění svých norem, také určitý „výcvik“ v jejich aplikaci.

I profesní etika zahrnuje **axiologii** a **deontologii**. Profesní axiologií rozumíme nauku o hodnotách daného oboru, profesní deontologií pak nauku o mravních povinnostech osob, které v daném oboru působí. Profesní deontologie bývá většinou explicitně vyjádřena výčtem žádoucích mravních norem a povinností. Tento výčet tvoří obsah **etického kodexu** té či oné profese (Herzogová, 1998, s. 106).

Mravní povinnosti, vyplývající z etického kodexu, by měly být záležitostí vnitřního přesvědčení každého jedince. Vykonavatelé dané profese by s těmito hodnotami měli být dobře seznámeni a řídit se jimi podle svého nejlepšího vědomí a svědomí. V praxi se ovšem objevují případy, kdy tomu tak není. Řada profesních organizací má proto pro tyto situace svoje etické komise, které kontrolují dodržování etického kodexu a trestají jeho porušení. Jak ovšem podotýká Herzogová (1998, s. 106), činnost těchto komisí by neměla spočívat pouze v sankcionování „hříšníků“, ale měla by se soustředit také na výchovné a preventivní aspekty.

3.1 Profesní etické kodexy

Jak již bylo řečeno v předchozí kapitole, nejdůležitějšími prameny, které se konkrétně vyslovují k výkonu jakékoliv profese, jsou profesní etické kodexy. Etické kodexy stojí na pomezí mezi morálkou a právem. Vycházejí z normativní etiky, která popisuje a doporučuje, jaké chování je vhodné a společensky užitečné (deontologické otázky) a studuje otázky týkající se hodnot individua a společnosti (axiologické otázky) (Vilímek, 2012, s. 2).

Obsah etických kodexů tvoří zásady, které mají preskriptivní charakter. Říkají, že je žádoucí, abychom jednali v souladu s tím, co uvedená zásada označuje za mravně správné. Podle Dorotíkové (2003, s. 39) „*oslovují tím, že jsou přímým, zároveň však neosobním a všeobecně platným apelem na jedince*“. Poskytují představu, jaké jednání se v obecné rovině považuje za mravně dobré.

Etické kodexy mají zpravidla určitou vnitřní logiku, nejsou nahodilým výčtem mravních hodnot, ale verbálně vyjádřeným souborem hodnotového systému, v němž se dílčí hodnoty vzájemně podmiňují a jedna poukazuje k druhé. Rozsah působnosti jednotlivých etických kodexů je vymezen povahou a cíli aktivit, k nimž se vztahují – v případě profesních etik je to charakter povolání a vztah k němu. Určují podobu etických pravidel, jimiž se subjekty jednání mají na půdě té které profese řídit. Má-li mít etický kodex pro danou profesi skutečnou odezvu, musí být normy v něm obsažené i kodex jako celek „zrcadlem povolání“ (Dorotíková, 2003, s. 41).

Podle Haleové (2007, s. 103) je následování etických principů stanovených etickými kodexy přínosné pro samotné vykonavatele dané profese a jejich klienty, ale také pro dobrou pověst celého jejich povolání. Jak dále uvádí, u většiny profesí etický kodex doplňuje a upevňuje to, co se jejich vykonavatelé naučili v průběhu odborné přípravy či specializovaného studia. Pro výkon tlumočnické profese není však plošně vyžadováno zvláštní odborné vzdělání nebo akreditace (s výjimkou tlumočení soudního), a proto jsou etické kodexy v mnoha zemích světa jedinými konzistentními soubory pravidel chování a výkonu této činnosti. Jejich cílem je stanovit určitý standard, jehož by se tlumočníci měli snažit dosáhnout.

Etické kodexy po tlumočníky zpravidla sestavují profesní organizace a spolky, agentury a instituce zaměstnávající tlumočníky. Respektování a uznávání etického kodexu není vynutitelné zákonem, i když jednotlivé normy v něm obsažené mohou být zároveň součástí právního kodexu (např. v soudním tlumočení). Obligatornost mravních norem a mravního kodexu musí být tedy podepřena něčím, co jedince přesahuje – veřejným morálním míněním, institucionálním vymezením mravních předpokladů k výkonu povolání, úctou k nadindividuálním idejím apod. Představitelé tohoto přesahu mají zpravidla charakter nějakého veřejného subjektu, profesních komor nebo svazů, již zmíněných etických komisí nebo vedení podniku. Od těchto subjektů se očekává, že budou sledovat, jak jsou dodržována pravidla morálky při výkonu profese a zároveň uplatňovat postihy za jejich přehlížení (Dorotíková, 2003, s. 42).

Někteří autoři jsou ovšem skeptičtí, co se přínosu a praktického využití etických kodexů týče. Jak uvádí např. Nečasová (2001, s. 26), která se zabývala etickými

kodexy sociálních pracovníků, tato kritika je nejčastěji založena na několika bodech. Zaprvé, kodexy mají tendenci implikovat, že etika je profesionálům dána zvnějšku, zatímco je jasné, že profesionálové do ní vkládají své vlastní subjektivní individuální hodnoty. Další častou výtkou je, že řadu aspektů souvisejících s výkonem praxe není možné vyjádřit soustavou pravidel a povinností (např. kultivaci určitých postojů, empatii apod.). V kritice se také objevuje argument, že kodexy se zabývají hlavně vztahem mezi poskytovateli služeb a jejich klienty a vychází z předpokladu, že se poskytovatelé snaží pro klienty dělat to nejlepší, přičemž naprosto ignorují ekonomický tlak. Neméně podstatnou námitkou je, že v kodexech se předpokládá hodnotový konsenzus veřejnosti a profesionálů. Je však diskutabilní, zda tento konsenzus opravdu existuje, vzhledem k tomu, že klienti stále více požadují, aby byly služby poskytovány spíše podle jejich hodnot než podle profesionálů vykonávajících danou profesi. Snad vůbec nejčastěji je pak kritizován fakt, že etické kodexy neposkytují vedení ve specifických problematických situacích, kde se detaily liší případ od případu.

Podobné názory zastává i Haleová (2007, s. 105), která uvádí, že proto, aby etické kodexy plnily svůj účel, musí jimi předepisované zásady tlumočníci znát nejen teoreticky, ale umět je také aplikovat v praxi. K tomu je samozřejmě zapotřebí patřičného vzdělání a výcviku. Samotná existence etických kodexů k zajištění kvalitních tlumočnických služeb nestačí. Etické kodexy tlumočnickům sice předepisují vysoké profesní standardy, které je ovšem často těžké naplnit, pokud neexistuje povinná odborná příprava pro výkon této profese, dostatečná institucionální podpora a pokud tlumočnickům nejsou pro jejich práci zajištěny adekvátní podmínky.

4 Profesní etika a normy v translatologii – průniky a rozdíly mezi překladem a tlumočením

Na základě toho, co jsme si definovali v předchozích kapitolách, můžeme tedy shrnout, že etická pravidla a normy odkazují na to, co je obecně považováno za správné, či obecně prospěšné jednání. Jsou tedy aplikovatelná i na profesionální jednání na poli translatologie. V této souvislosti se jedná o způsoby jednání a rozhodování v kontextu kulturně-jazykového zprostředkování, na nichž se shoduje široká profesní komunita tlumočnicků a překladatelů.

Jedním z nejvýznamnějších badatelů, který se zabýval normami v translatologii, byl Gideon Toury. Ve svém článku „*A Handful of Paragraphs on 'Translation' and 'Norms'*“ (v Schäffner, 1999, s. 14) definuje normy jako převedení obecných hodnot a názorů (ohledně toho, co je v rámci určité skupiny z hlediska konvencí považováno za správné, nebo špatné, adekvátní, či neadekvátní) do praktických instrukcí, specifikujících, co je v konkrétních situacích tolerováno či povoleno, a co ne:

„Norms have long been regarded as the translation of general values or ideas shared by a group – as to what is conventionally right or wrong, adequate or inadequate – into performance instructions appropriate for and applicable to particular situations, specifying what is prescribed and forbidden, as well as what is tolerated and permitted in a certain behavioural dimension.“³

Pokud se ovšem snažíme nalézt normy regulující překladatelskou a tlumočnickou činnost, musíme mít na paměti, že překládání vždy zahrnuje alespoň dva jazyky a dvě kultury, tedy dvě sady normativních systémů. Výsledný překlad je tedy „hybridním produktem“, který zaujímá určitou pozici v cílovém systému a zároveň

³ Citace v angličtině a ve francouzštině jsme se v této práci rozhodli nepřekládat. Angličtina se v akademických pracích běžně používá, francouzštinu zachováváme z toho důvodu, že naším diplomovým oborem je Tlumočnictví: čeština – francouzština.

představuje jiný text, jenž byl formulován v jiném jazyce a jenž vznikl v jiné kultuře (Levý 1998, s. 95).

Vycházíme-li tedy z předpokladu, že translace je rozhodovací proces, poté normy slouží jako omezení, která znemožňují výběr určitých alternativ a voleb. Direktivní nebo normativní síla normy je sociální silou, která stojí na možných sankcích za nesplnění normy a na možných oceněních za její splnění (odmítnutí překladu, ukončení spolupráce s překladatelem/tlumočníkem atd.). Toury (1995) rozlišuje tři druhy překladových norem:

1. **výchozí normy** (*initial norms*), které řídí rozhodnutí překladatele ohledně toho, které sadě normativních systémů (normám výchozí kultury či kultury cílové) dá přednost,
2. **přípravné normy** (*preliminary norms*), jež řídí volbu textových typů a textů, které mají být překladem importovány do cílové kultury a
3. **operativní normy** (*operational norms*), které řídí rozhodnutí přijímaná během procesu překládání, a tudíž i vztahy mezi zdrojovým a cílovým textem. Z těchto norem vyplývají překladatelské postupy a strategie (Toury 1995, ve Valenta, 2007, s. 6).

Touryho normy jsou sice primárně orientované na problematiku překladu, ale řada principů z v nich obsažených se dá aplikovat i na tlumočení. Jak uvádí např. Garzonová a Viezzi (2002, s. 113) k výchozím či přípravným normám v tlumočení můžeme řadit základní tlumočnické zásady jako „*tlumočník hovoří v první osobě*“, „*tlumočník při [simultánním] tlumočení netlumočí déle než 20-30 minut vkuse*“ nebo „*profesionální [simultánní] tlumočníci tlumočí převážně nebo výhradně do svého jazyka A⁴*“. Operativní normy potom řídí výběr jednotlivých tlumočnických strategií v průběhu tlumočení (Garzone a Viezzi 2002, s. 114).

⁴ Jazykem A se podle klasifikace AIIC rozumí tlumočnickův mateřský jazyk nebo jazyk, který ovládá na úrovni rodilého mluvčího (viz Working languages, 2012. AIIC [online]. [cit. 2018-10-24]. Dostupné z: <https://aiic.net/page/4004/what-are-working-languages-to-a-conference-interpreter/lang/1>).

Toto pojetí ovšem reflektuje pouze užší kontext translace, soustředí se spíše na proces překladu a tlumočení samotného a jeho produkt a příliš nereflektuje širší sociokulturní kontext, ve kterém k němu dochází (např. očekávání a nároky příjemců translátu).

S šířeji použitelnou klasifikací etických norem přichází Chesterman (2001, s. 139-141), který rozlišuje čtyři druhy etiky překladatelské činnosti: **etiku reprezentace** (*ethics of representation*), **etiku služby** (*ethics of service*), **etiku komunikace** (*ethics of communication*) a **etiku norem** (*norm-based ethics*).

Etika reprezentace souvisí s věrnou reprezentací originálu a zachování intence autora a požadavkem na věrnou interpretaci kulturní specifčnosti originálu. Etika reprezentace tedy vyzdvihuje hodnoty věrnosti a pravdy – etický překlad je věrným obrazem výchozího textu, záměru autora či výchozí kultury jako celku.

Etika služby spočívá v pojetí překladu jakožto služby vykonávané pro klienta – v tomto smyslu by měl tedy respektovat požadavky klienta a účel, za kterým vzniká. Základní hodnotou etiky služby je loajalita vůči osobám v komunikačním kontextu, která stojí v určitém protikladu k otázce věrnosti vzhledem k výchozímu komunikátu.

Etika komunikace potom nahlíží na překlad jako na zprostředkování komunikace a překonání kulturních a jazykových bariér, s cílem zajistit porozumění všech zúčastněných osob.

Etikou norem pak Chesterman chápe soulad výsledného translátu s převládajícími překladatelskými normami v dané době a kultuře.

Chesterman (1993) dále rozlišuje mezi **normami profesními** (*professional norms*), které souvisejí s ideálním vztahem mezi zdrojovým a cílovým textem, tak jak jej definují kompetentní profesionální překladatelé; a **normami očekávání** (*expectancy norms*), které jsou podmíněny očekáváním a požadavky klientů (Chesterman, 1993, v Kalina, 2015, s. 68). Podle Kaliny (tamtéž) se toto rozlišení dá vztáhnout i na tlumočení.

Etické principy jsou jakýmsi vodítkem pro profesionální chování obecně vzato, zatímco normy se vztahují spíše ke konkrétnímu jednání a rozhodování, které předurčuje kvalitu výsledného produktu. Jak dále autorka poznamenává, není vždy

jednoduché odlišit profesní normy a etické principy, které tlumočnickovi pomáhají eticky jednat se svým okolím a respektovat zájmy všech zúčastněných osob v dané situaci (Kalina 2015, s. 68).

Duflouová et al. (2007, s. 90) ve svém článku o normách v konferenčním tlumočení normy definuje jako:

„guidelines for behaviour that help an interpreter to choose from the range of possible renderings of a speaker's utterance one that is considered right by the interpreting community to which she belongs“ (Duflou et al., 2007, s. 90)

Nicméně i Duflouová et al. shledávají, že to, co považují za normy tlumočníci, se nemusí nutně shodovat s normami, které od tlumočnicků očekávají klienti, posluchači či organizátoři (tamtéž).

Podle Garzoneové a Viezziho normy souvisejí primárně s kvalitou tlumočení, což je patrné z následující definice:

„internalised behavioural constraints which govern interpreters' choices in relation to the different contexts where they are called upon to operate, the aim being to meet quality standards, which in turn are strictly connected with the sociocultural context“ (Garzone a Viezzi, 2002, s. 110)

Normy tedy můžeme chápat jako vzorce jednání, které si profesionální tlumočníci osvojují na základě etického přístupu ke své profesi a procedurálních znalostí, které sdílí se svými kolegy a klienty (Kalina, 2015, s. 72).

Přestože většina těchto norem a etických principů je obecně platná jak pro překladatele, tak pro tlumočníky, tlumočníci se na rozdíl od překladatelů musí potýkat ještě s jedním faktorem, a tím je bezprostřednost komunikace. Tlumočníci jsou v přímém osobním kontaktu s klienty a dalšími účastníky komunikace a je po nich požadováno, aby dokázali řešit problémy okamžitě a jednali eticky v každé situaci tak, aby dělali dobré jméno sobě i své profesi. Tlak na tlumočníka je mnohem intenzivnější, než je tomu u překladatelů, kteří mají zpravidla na rozhodování čas. Tlumočníci nepřekládají pouze mluvené slovo, ale musí tlumočit i emoce, musí správně volit tón hlasu a výraz v obličeji, aby dokonale vystihli to, co je potřeba. Musí proto neustále vykazovat extrémní profesionalitu a diplomacii

a být si vědomi požadavků a očekávání klientů v různých situačních kontextech, které mohou být velmi odlišné. Jak již bylo řečeno, není proto vždy jednoduché určit, jakými normami se mají tlumočníci řídit a čím očekávání mají naplnit.

5 Dosavadní stav zkoumané problematiky v translatologii

V systému dílčích složek translatologie jako vědní disciplíny je oblast profesní etiky překladatelské a tlumočnické činnosti zařazována do praxeologie⁵, která společně s didaktikou překladu a tlumočení tvoří složky tzv. aplikované translatologie (Vilímek, 2008, s. 1).

Z hlediska translatologie etika není nové téma, nicméně v minulosti bylo více pozornosti věnováno spíše míře zachování věrnosti původnímu psanému či mluvenému textu. Jak uvádí Vilímek (2012, s. 2), translační činnost nebyla dlouho považována za samostatnou profesi, jelikož se její vykonavatelé se nezabývali výhradně překladem nebo tlumočením. Jejich počet nebyl nijak masový a ani se netěšili velké společenské prestiži, a proto nenalezneme na rozdíl od některých jiných povolání po dlouhou dobu žádné oficiální dokumenty, které by se k profesní etice vyjadřovaly. Strohé osobní poznámky nebo empirická doporučení bývaly sice občas součástí translatologických komentářů, ale až do druhé poloviny 20. století neměly povahu komplexnějších doporučení. To se změnilo v 60. letech, kdy Mezinárodní federace překladatelů (FIT) přijala první ucelený dokument, tzv. Dubrovnickou chartu⁶, na kterou zareagovaly další instituce a národní překladatelské a tlumočnické organizace, které začaly sestavovat vlastní etické kodexy. Za první významný čistě tlumočnický profesní kodex pak můžeme považovat kodex profesní etiky Mezinárodní asociace konferenčních tlumočnicků AIIC, přijatý roku 1957 (Pöhhacker, 2004, s. 164). Tento dokument vytyčil několik základních okruhů tlumočnické etiky, k nimž patřilo mimo jiné profesní tajemství, pracovní podmínky a profesní standardy.

Dalším milníkem v profesionalizaci tlumočnické činnosti bylo přijetí etického kodexu americkou organizací Registry of Interpreters for the Deaf (RID) v roce 1965, ve kterém byl mimo jiné poprvé použit termín „profesionální tlumočnick

⁵ Pojem „praxeologie“ vymezil Popovič (1975). Praxeologii pojímá jako vědu, jejímž cílem je prostřednictvím zkoumání vnějších, kulturně společenských podmínek překladatelské činnosti zlepšit překladatelskou praxi a navrhnout vědeckou metodu jejího studia (Jettmarová, 2009, s. 79).

⁶ viz Translator's Charter, 2011. FIT [online]. [cit. 2018-02-09]. Dostupné z: <http://www.fit-ift.org/translators-charter/>

znakového jazyka“ (Solow, 1981, s. 83). Zakladatelé organizace RID začali také současně vytvářet pravidla, kterými by se tlumočníci měli při výkonu své profese řídit, a věnovali se roli tlumočníka a zásadě nestrannosti (Pöchhacker, 2016, s. 168).

Vzhledem k existenci těchto úprav tlumočnické profese pak v translatologické literatuře nebylo tlumočnické etice až do 90. let 20. století věnováno mnoho pozornosti (Pöchhacker, 2004, s. 164). Etika v širším slova smyslu se tak dostala do popředí zájmu translatologů až s postupnou profesionalizací této disciplíny a se vznikem tlumočnických a překladatelských studijních oborů a profesních organizací.

Koncem devadesátých let 20. století v translatologii došlo k tzv. sociologickému obratu a pozornost badatelů se začala obracet od zkoumání vnitřního procesu translace k otázkám sociologického kontextu překladatelů a tlumočnicků (tedy k otázkám jejich odměňování, profesní organizovanosti, vzdělání atd.). Speciální číslo časopisu *The Translator* (2001), které je věnováno překladatelské etice, obsahuje předmluvu o návratu translatologie k etickým otázkám (Pym, 2001, s. 137). Pym se v této předmluvě mimo jiné zabýval otázkou loajality překladatele a tlumočníka a došel k závěru, že tlumočníci a překladatelé mají být jako zprostředkovatelé komunikace mezi dvěma kulturami loajální k obsahu tlumočeného sdělení, klientovi a své profesi. Ve stejném čísle pak Chesterman přirovnává zásady etického chování překladatelů a tlumočnicků k Hippokratově přísaze a uvádí, že stejně tak jako lékaři, i překladatelé a tlumočníci by se měli vyvarovat jednání, které by mohlo jakýmkoli způsobem poškodit jejich klienty, měli by se vždy snažit co nejlépe pochopit kontext tlumočené situace, neustále se vzdělávat ve svém oboru a případně dále předávat své poznatky svým studentům. V tomto směru pak identifikoval čtyři teoretické modely etického jednání – etiku reprezentace, etiku služby, etiku komunikace a etiku norem (viz kapitola 4) a poukázal na nezbytnost jejich zakotvení do etických kodexů.

V současné době rozlišujeme řadu podtypů tlumočení – konferenční, komunitní, obchodní, soudní, tlumočení ve zdravotnictví, ve válečných zónách a zónách konfliktu a řadu dalších (např. Gentile, 2012, s. 158). Existuje nicméně shoda na základních etických principech, které by měli dodržovat všichni tlumočníci, nezávisle na kontextu a situaci, ve které tlumočí. Mezi tyto principy patří například mlčenlivost, citlivé nakládání se získanými materiály a informacemi, snaha o co

největších přesnost, adekvátnost a kvalitu tlumočení ad. Mezi hojně diskutované aspekty tlumočnické etiky se dnes také řadí otázky týkající se vymezení tlumočnickovy role, neutrality a nestrannosti, hierarchizace tlumočnickovy loajality (například zda má tlumočník být spíše loajální řečníkovi či platícímu klientovi, pacientu či lékaři, (ob)žalovanému či soudu, žadateli o azyl či policistovi atd.), pracovních podmínek, nakládání s důvěryhodnými informacemi a „viditelnosti“ tlumočníka. (Pöchhacker et al., 2015, s. 145).

Generální ředitelství pro tlumočení Evropské komise (SCIC) v roce 2012 vydalo komplexní příručku pro konferenční tlumočníky v institucích EU, která kromě obecných etických principů obsahuje také doporučení, jak by se tlumočníci měli chovat v nejrůznějších situacích, které při výkonu jejich profese mohou nastat. Podle Kaliny (2015, s. 70) by bylo žádoucí, aby podobné příručky vznikaly i pro další specifické oblasti tlumočení, zejména v oblasti tlumočení komunitního, kde role tlumočníka není vždy tak jasně vyhraněná jako je tomu v případě tlumočení konferenčního. Tuto myšlenku zastávají i Tate a Turner (2001), kteří na základě studie jednání tlumočnicků znakového jazyka v eticky problematických situacích navrhli doplnit americký kodex RID o určité precedenty ilustrující správné jednání v konkrétních kontextech. Podobným směrem se ve svém výzkumu ubírala i Haleová (2007), která analyzovala etické kodexy 16 tlumočnických organizací v 9 různých státech a následně zkoumala, jak na ně nahlízejí praktikující komunitní tlumočníci. Z jejího výzkumu vyplynulo, že tlumočníci obecně souhlasí se zásadami, které tyto kodexy obsahují, ale někteří tlumočníci je považují za příliš obecné a tvrdí, že některé zásady jsou při rozhodování v eticky problematických situacích neaplikovatelné. Cartwrightová ve své publikaci *Encounters with Reality: 1,001 Interpreter Scenarios* (2009), která vznikla ve spolupráci s organizací RID, a je tedy primárně určená tlumočnickům znakového jazyka, popisuje 1001 modelových situací zaměřených na etická dilemata, kterým tlumočníci v praxi mohou čelit. Každá situace je zde analyzována z perspektivy profesionálních tlumočnicků a neslyšících klientů. Jak sama uvádí, navrhovaná řešení modelových situací nejsou vždy jediná správná a nemají preskriptivní charakter, jejich cílem je spíše přivést k otázkám tlumočnické etiky více pozornosti a podnítit diskuzi v tlumočnických kruzích.

K výzkumu v oblasti tlumočnické etiky také značně přispěla Bancroftová, která ve své studii *The Interpreter's World Tour: An Environmental Scan of Standards of Practice for Interpreters* (2005) porovnala 145 dokumentů upravujících zásady tlumočnické etiky ve 25 státech. Tato studie vznikla s cílem získat reprezentativní vzorek oficiální dokumentů upravujících zásady tlumočnické etiky, provést jejich srovnání a zhodnotit, jak tyto dokumenty reflektují současné trendy v tlumočení. Z jejího průzkumu vyplynulo, že v rozvinutých zemích je co do etických standardů nevíce regulované tlumočení konferenční, soudní a tlumočení pro neslyšící, naopak nejméně reglementů existuje pro komunitní tlumočení a jeho odnože (např. tlumočení ve zdravotnictví). Bancroftová identifikovala dva hlavní druhy dokumentů, které si kladou za cíl regulovat etické aspekty tlumočnické praxe, a sice etické kodexy (*codes of ethics*), které zpravidla vymezují základní práva a povinnosti tlumočnicků, a zásady dobré praxe (*standards of practice*), které jsou často detailnějším rozšířením etických kodexů a obsahují praktické strategie, které mají tlumočnickům posloužit jako návod pro správné jednání v eticky problematických situacích (Bancroft, 2005, s. 15-18).

Haleová (2007) ve svém srovnání 16 etických kodexů 9 různých zemí dospěla k rozdělení obsahu etických kodexů na tři hlavní oblasti tlumočnickovy odpovědnosti:

1. tlumočnickova odpovědnost vzhledem k autorovi projevu, pod níž spadají zásady jako je přesnost/adekvátnost, nestrannost a mlčenlivost,
2. tlumočnickova odpovědnost vzhledem ke své profesi, k níž patří zásady profesionálního vystupování jako je vhodný oděv, dochvilnost a solidarita,
3. tlumočnickova odpovědnost vzhledem k sobě samému – tj. potřeba profesního rozvoje, definování své role, adekvátní pracovní podmínky a odměna.

Většina teoretických prací, které zkoumají etické kodexy, však pouze popisuje určité etické zásady překladatelské a tlumočnické profese, nicméně empirických studií, které by se věnovaly jejich praktické aplikaci a etickým konfliktům, které mohou tlumočnicka při výkonu profese potkat, zatím v oblasti tlumočení mnoho není.

Al-Salman ve své práci *Adherence to the Code of Ethics in the Profession of Interpreting* (2008) provedl výzkum mezi začínajícími a profesionálními tlumočníky, ve kterém zkoumal, do jaké míry tlumočníci při výkonu své profese dodržují zásady vytyčené etickými kodexy profesních tlumočnických organizací. Jeho studie byla zaměřena především na oblasti Spojených států, Kanady a Austrálie. Jeho výzkum ukázal, že etickými kodexy se více řídí tlumočníci s delší praxí v oboru a členové profesních tlumočnických organizací, zatímco začínající tlumočníci, kteří nejsou členy žádných profesních organizací, zpravidla nemají dostatečné povědomí o tom, jaké etické zásady by při výkonu své profese měli dodržovat. Doporučuje proto, aby byli začínající tlumočníci (včetně studentů) tlumočnictví v rámci výukových seminářů častěji konfrontováni s eticky problematickými situacemi z praxe a aby se i další výzkum etiky v translatologii více zaměřoval na případové studie.

V oblasti překladu se touto problematikou ve své diplomové práci zabývala Šveřepová (2016), která prostřednictvím dotazníkového šetření zkoumala jednání českých překladatelů v eticky problematických situacích. V empirické části naší diplomové práce se těmito dvěma výzkumy inspirováme a pokusíme provést podobnou studii mezi tlumočníky působícími v České republice.

6 Specifika různých tlumočnických kontextů z pohledu etiky

6.1 Základní druhy a typy tlumočení

Tlumočení můžeme dělit na různé druhy a poddruhy podle různých kritérií. Jedním ze způsobů možného dělení je dělení podle metody (módu) práce, a to na tlumočení simultánní neboli souběžné (s technikou či bez techniky), konsekutivní čili následné (s tlumočnickým zápisem či bez zápisu) a tlumočení z listu (Čeňková 2006, s. 15). Tlumočení nemusí probíhat jen mezi mluvenými jazyky, ale také mezi mluveným jazykem a jazykem znakovým (případně dvěma znakovými jazyky) – potom hovoříme o tlumočení do znakového jazyka / tlumočení pro neslyšící.

Pro účely naší práce se budeme však více zabývat klasifikací podle typu komunikační situace, konstelace jejích účastníků a prostředí, ve kterém se odehrává. Z tohoto hlediska většina autorů vyděluje dvě hlavní kategorie tlumočení – tlumočení konferenční a tlumočení komunitní (Hale, 2007).

Z hlediska situačního kontextu je pak možné tyto dvě kategorie dělit na další podtypy. U konferenčního tlumočení je možné další dělení podle typu akce (mezinárodní konference, parlamentní zasedání, mezivládní jednání atd.). Komunitní tlumočení (*community interpreting, public service interpreting, cultural interpreting, liaison interpreting*) se pak zpravidla rozděluje v závislosti na prostředí, ve kterém probíhá – tlumočení v právní oblasti, tlumočení ve zdravotnictví, tlumočení na úradech, v sociálních službách aj. Specifickou kategorií je pak tlumočení soudní, které někteří autoři z hlediska jeho asymetrické a dialogické povahy řadí k tlumočení komunitnímu (např. Kalina 2015, s. 10 nebo Hale 2007, s. 26). Jiní autoři jej považují za samostatnou kategorii, neboť tato oblast je ve většině zemí výrazně více institucionalizována než jiné typy tlumočení označované souhrnně jako komunitní tlumočení. Výkon profese soudního tlumočnicka je v řadě případů právně upraven a je k němu zapotřebí akreditace, čímž se soudnímu tlumočení dostává oficiálnějšího statusu než jiným typům tlumočení

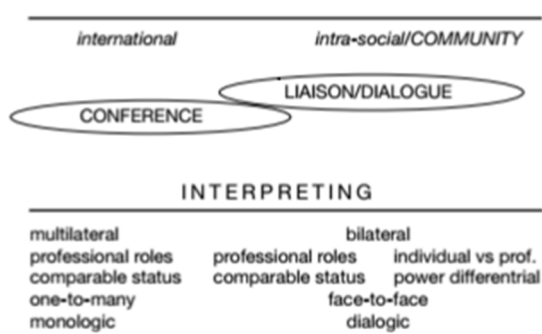
mezi jednotlivci a zástupci institucí. Částečně je tomu tak proto, že právo na bezplatné využití tlumočnicka při soudním jednání je zakotveno v mezinárodních úmluvách a v příslušných zákonech jednotlivých států (Holkupová, 2010, s. 10)⁷.

Další možné dělení je podle konstelace komunikační interakce. Například Anderson rozlišuje bilaterální tlumočení (též označováno jako dialogové), kde tlumočnick ovládající dva jazyky zprostředkovává komunikaci mezi dvěma (či vícero) klienty hovořící jedním jazykem, a tlumočení multilaterální (např. mezinárodní konference), které se zpravidla vyznačují větším počtem řečníků a tlumočnicků, kteří zprostředkovávají tlumočení do vícero jazyků (Anderson 1976/2002, v Pöchhacker, 2004, s. 16).

Pöchhacker (2004, s. 16) na pozadí posledních dvou zmiňovaných kritérií charakterizuje konferenční a komunitní tlumočení následovně:

- konferenční tlumočení – odehrává se v mezinárodním prostředí, má multilaterální povahu, tlumočí se pro početné publikum, účastníci komunikace jsou v rovnocenném postavení, tlumočení má monologickou povahu,
- komunitní tlumočení – má bilaterální, dialogický charakter, účastníci komunikace nemají zpravidla rovnocenný status, komunikace probíhá „tváří v tvář“.

Obrázek 1 - Charakteristika konferenčního a komunitního tlumočení

Zdroj: Pöchhacker, 2004, s. 17

⁷ Existuje samozřejmě celá řada dalších typů tlumočení, např. tlumočení pro média, tlumočení filmů, tlumočení ve válečných zónách aj. Naše práce se chce však zejména zaměřit na tlumočení konferenční, soudní a komunitní, proto zde tyto typy nebudou detailněji rozebírány.

Podobné dělení užívá i Kalina (2015, s. 71-72), která na základě ne/rovnocenného postavení účastníků komunikace v dané tlumočnické situaci pojednává odlišných nárocích na tlumočnickou etiku v konferenčním tlumočení a v kontextech, které označuje jako asymetrické. V dalších podkapitolách budeme vycházet z jejího členění a popíšeme specifika těchto dvou kategorií tlumočení z hlediska etiky.

6.2 Profesní etika v konferenčním tlumočení

Jak již bylo řečeno, konferenční tlumočení je tlumočení na akcích konferenčního typu (mezinárodní konference, symposia, zasedání, vzdělávací akce atd.), jenž mají organizovanou podobu a zpravidla větší počet posluchačů. Může se odehrávat v různých módech – tím dnes nejrozšířenějším je tlumočení simultánní, kdy tlumočnick hovoří souběžně s řečníkem a pro které je zpravidla zapotřebí specializovaného technického vybavení (tlumočnických kabin, zvukové aparatury atd.), případně může také probíhat bez techniky šeptem, sedí-li tlumočnick na zasedání v těsné blízkosti klienta či skupiny klientů (tento typ tlumočení se také nazývá *chuchotage*⁸, příp. česky šušotáž). Dalším, dnes již v konferenčním tlumočení méně využívaným druhem tlumočení, je tlumočení konsekutivní, při kterém tlumočnick nejprve vyslechne část projevu řečníka a následně jej (za pomoci svých poznámek) přetlumočí do jiného jazyka. Jak uvádí Čenková (2008, s. 11), konsekutivní tlumočení se dnes využívá zejména v oblasti bilaterálních jednání a styků.

Konferenční tlumočení je obecně považováno za nejprestižnější odvětví tlumočení a je zpravidla také nejlépe finančně ohodnocené. Konferenční tlumočnick musí mít nejen patřičné jazykové, ale i psychologické schopnosti (pohotovost, odolnost proti stresu, psychická výdrž apod.).

⁸ z fr. *chuchoter*, tj. šeptat (viz Les pratiques de l'interprétation, 2011. AIIC. [online]. [cit. 2018-20-12]. Dostupné z: <http://aiic.net/p/4105>

Konferenční tlumočení bylo jednou z prvních oblastí tlumočení, kde se začala ustavovat kodifikovaná etická pravidla. Se vznikem profesních organizací sdružujících konferenční tlumočníky se začíná utvářet koncept profesní důstojnosti a konferenční tlumočníci si postupně získávají status profesionálů, kteří se řídí etickými zásadami a budují dobré jméno své profese. Tyto zásady byly oficiálně kodifikovány krátce po vzniku Mezinárodní asociace konferenčních tlumočnicků (dále jen AIIC) v 50. letech 20. století, a vznikl tak vůbec první etický kodex specificky vytvořený pro konferenční tlumočníky. Tento kodex⁹ specifikuje práva a povinnosti konferenčních tlumočnicků a požadavky na kvalitu tlumočení, pojednává o nárocích na profesní integritu, profesionalitu a diskrétní nakládání se získanými informacemi. Dále je v něm uvedeno, že členové asociace AIIC jsou vázáni mlčenlivostí a z informací získaných při tlumočení nesmí těžit žádný osobní zisk, nepřijmou zakázku, pro kterou nejsou dostatečně kvalifikováni, ani takovou zakázku, která by mohla poškodit dobré jméno profese. Členové AIIC též nesmí přijmout více zakázek ve stejné pracovní době a musejí se vyvarovat chování či výroků, které by mohly jakýmkoli způsobem poškodit reputaci profese. Rovněž se od nich očekává, že budou solidární k ostatním členům, budou jednat v týmovém duchu a utužovat vzájemnou kolegiálníitu. Kodex také specifikuje nároky na uspokojivé pracovní podmínky: tlumočníci by měli vždy vyžadovat adekvátní technické zázemí (dobrý zvuk, kabinu, výhled z kabiny na řečníka), včasné poskytnutí dostupných materiálů či informací k dané konferenci, pracovat vždy nejméně ve dvojici s kolegou a neprovádět žádné úkony, které nesouvisí s náplní tlumočnické práce. Asociace AIIC si své dominantní postavení na poli konferenčního tlumočení drží dodnes. Řada kodexů světových organizací sdružujících tlumočníky vychází ze základních principů, které tato asociace stanovila.

Další organizací, která pracuje na zavádění společných standardů v oblasti konferenčního tlumočení, je Mezinárodní organizace pro normalizaci (International Standards Organisation, zkr. ISO), konkrétně pak její Technická komise č. 37. Ta

⁹ viz Code of professional ethics: Version 2012, AIIC [online]. [cit. 2018-02-09]. Dostupné z: <https://aiic.net/page/739/aiic-and-ethics/lang/1>

vypracovává technické standardy týkající se techniky pro konferenční tlumočení, jejichž cílem je zkvalitnit tlumočnické služby a jejich certifikaci.¹⁰

Na úrovni EU se o prosazování etických standardů v konferenčním tlumočení také aktivně zasazuje již zmiňované Generální ředitelství pro tlumočení Evropské komise (SCIC), a to zejména prostřednictvím vzdělávacích materiálů (nejen) pro studenty tlumočení, které publikuje na svých internetových stránkách, ale také praktických tlumočnických kurzů v rámci programu European Masters in Conference Interpreting (EMCI), které pod záštitou EU probíhají na řadě partnerských univerzit¹¹.

Jak ale podotýká Kalina (2015, s. 72), kromě poznámek předsedů konferencí nebo komentářů delegátů, nemáme mnoho informací o tom, co se děje v případech, když v konferenčním tlumočení dojde k porušení norem. Otázkou také zůstává, či reakce jsou pro tlumočnické relevantnější, zdali klientů, kolegů, či organizátorů. Empirických studií na toto téma je oproti tlumočení komunitnímu nebo soudnímu v oblasti konferenčního tlumočení zatím jen velmi málo, neboť výzkum v konferenčním tlumočení se až doposud spíše soustředil na zkoumání kognitivních procesů, které při tlumočení probíhají, než na širší sociokulturní kontext, ve kterém se konferenční tlumočení odehrává (Jones, 2016, s. 2).

6.3 Profesní etika v asymetrických tlumočnických kontextech

Tlumočení v asymetrickém kontextu se nejčastěji označuje jako komunitní tlumočení. V širokém slova smyslu lze komunitní tlumočení definovat jako „*tlumočení v institucionálním prostředí dané společnosti, kde poskytovatelé veřejných služeb a klienti nehovoří stejným jazykem*“ (Holkupová, 2010, s. 9). Komunitní tlumočení v takto širokém pojetí je velice různorodé odvětví tlumočnické činnosti, které lze dělit na celou řadu podkategorií, ať už z hlediska

¹⁰ Normy pro tlumočnické zařízení, 2018. *Evropská komise* [online]. [cit. 2018-11-01]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/departments/interpretation/standards-interpreting-facilities_cs

¹¹ GŘ SCIC, 2018. *Evropská komise* [online]. [cit. 2018-11-01]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/departments/interpretation_cs

institucionálního prostředí (tlumočení v právní oblasti, ve zdravotnictví, v oblasti sociálních služeb apod.) nebo z hlediska příslušnosti klientů k určité kulturně-sociální skupině (komunita neslyšících, přistěhovalců, domorodých obyvatel apod.). U všech těchto podkategorií lze však vysledovat určité společné znaky, které oblast komunitního tlumočení odlišují od tlumočení konferenčního (tamtéž). Jde o situace, kdy jeden účastník komunikace je zpravidla odborník zastupující nějakou instituci (např. stát, místní samosprávu), a je tedy v silnější pozici než klient (např. turista, migrant), který vystupuje sám za sebe – na rozdíl od situací běžných v konferenčním tlumočení, kdy reprezentuje zpravidla zájmy určitého subjektu. Zástupce instituce, kterého již příslušnost k této instituci staví do nadřazené pozice, navíc bývá příslušníkem většinové kultury, což jeho protějšek značně znevýhodňuje. Účastníci komunikace mohou mít navíc odlišnou úroveň vzdělání a pocházet z naprosto odlišných sociálních či kulturních zázemí. Komunitní tlumočník proto musí prokázat vysokou míru mezikulturního porozumění a empatie a umět brát v potaz různé perspektivy, odlišné zájmy klientů a jejich způsob vyjadřování (Hale, 2007, s. 31).

K těmto asymetrickým komunikačním kontextům patří například tlumočení v právní oblasti (u soudu, na policii), kde „silnější“ stranu zastupují soudci, právníci či policisté, a stranu „slabší“ potom klient, který je v roli podezřelého, žalovaného, oběti trestného činu, svědka atd. V kontextu zdravotních služeb se tlumočená komunikační situace zase odehrává mezi odborníkem (lékařem) a pacientem (klientem). Při pohovoru v rámci řízení o udělení mezinárodní ochrany (žádost o azyl), kdy žadatele vyslýchá pracovník ministerstva vnitra nebo cizinecké policie, je tato „mocenská“ nerovnováha obzvláště patrná a pro tlumočníka tak nemusí být vždy snadné držet se zásady nestrannosti a zároveň uspokojit požadavky klienta.

V asymetrických kontextech komunitního tlumočení je tedy nutné brát ohled na daleko větší množství potenciálně eticky problematických aspektů, než je tomu u tlumočení konferenčního. Tento druh tlumočení se totiž vyznačuje tím, že samotný komunitní tlumočník má zvláštní postavení. V řadě případů spolupracuje s lidmi, kteří nejsou na tlumočení jako takové vůbec zvyklí, a navíc často prožívají velmi těžkou a vypjatou osobní situaci. Tito lidé v danou chvíli pohlíží na tlumočníka jako na svého osobního poradce, spojence, sociálního pracovníka, obhájce, advokáta nebo tzv. kulturního zprostředkovatele, který pracuje nad rámec tradiční

neutrální role tlumočníka. Tuto „rozpolcenost“ role tlumočníka v komunitním tlumočení vystihuje model translátologa Helge Nisky:

Obrázek 2 – Role tlumočníka podle modelu Helge Nisky

Zdroj: Garzone a Viezzi, 2002, s. 138

Jak je vidět z obrázku, základ tlumočnickovy role (spodek pyramidy) stojí na samotném tlumočení (*conduit*, tj. jazykový převod sdělení z výchozího do cílového jazyka). V určitých situacích ale tlumočnick musí jít nad rámec jazykového převodu. Příkladem toho může být potřeba klientovi vysvětlit či nějakým způsobem přiblížit určitý technický nebo kulturně specifický pojem – v takové situaci se tlumočnick dostává do role, kterou Niska označuje jako *clarifier* (tj. ten, kdo podává vysvětlení, objasnění). Tlumočnick také může vystupovat jako kulturní zprostředkovatel (*cultural broker*) – jak uvádí Niska, v praxi nezřídka dochází k situacím, kdy tlumočnick musí přerušit tlumočení a vysvětlit jedné nebo druhé straně specifické kulturní záležitosti, bez jejichž znalosti by mohlo mezi komunikačními partnery dojít k závažnému nedorozumění. Rolí obhájce či zastánce (*advocate*) se potom rozumí takové jednání, kdy tlumočnick vědomě hájí zájmy svého klienta – např. v situaci, kdy se tlumočnick domnívá, že potřebám klienta nebylo dostatečně vyhověno z rasových nebo byrokratických důvodů (Garzone a Viezzi, 2002, s. 138-139).

Komunitní tlumočnicki v podobných situacích navíc získávají přístup k citlivým osobním informacím o svých klientech, a musí být proto schopni s těmito informacemi nakládat nanejvýš diskrétně. Komunitní tlumočnick také často pracuje sám (na rozdíl od tlumočnicka konferenčního, který zpravidla pracuje v týmu s kolegy), čímž se nároky na jeho osobní etiku ještě zvyšují.

V mnoha státech se komunitní tlumočníci pracující v právním odvětví či ve zdravotnictví řídí etickými standardy organizací, pro které pracují nebo jsou jejich členy. V řadě zemí existují dokonce i povinné certifikační zkoušky pro komunitní tlumočníky (USA, Austrálie¹²). Na mnoha místech ovšem působí jako tlumočníci příslušníci komunit migrantů bez jakéhokoli tlumočnického výcviku, kteří se nežrádka domnívají, že k tlumočení stačí znalost jazyka dané země. Tento fenomén bývá v translatologii označován jako neprofesionální tlumočení (*non-professional interpreting, natural interpreting*). Tito neprofesionální tlumočníci nemají často o existenci tlumočnických etických kodexů ponětí a je obtížné jejich působení nějak regulovat, zejména jedná-li se o příslušníky komunit, jejichž jazyk není na daném území příliš rozšířený (Kalina 2015, s. 73).

Etické požadavky na tlumočníka se neliší jen v závislosti na situačním kontextu, ve kterém tlumočí, ale nároky se liší například i v závislosti na právní kultuře. Jak uvádí Mikkelsonová (1998, s. 21), například ve Spojených státech se od soudního tlumočníka vyžaduje, aby tlumočil co nejdoslovněji a zachoval i všechny prvky zdrojového sdělení, včetně rejstříku a stylu, nejasností či nepatřičných výroků:

„Interpreters are expected to convey every element of meaning of the source-language message, without adding, omitting, editing, simplifying, or embellishing. In other words, they must maintain the tone and register of the original message, even if it is inappropriate, offensive, or unintelligible.“ (Mikkelson, 1998, s. 21)

Oproti tomu v některých evropských zemích, např. v Rakousku, je soudní tlumočník považován za odborníka na cizí jazyk a kulturu a je od něj vyžadováno, aby kromě jazykového převodu podával i doplňující vysvětlení v případě, že kulturní znalosti účastníků nejsou dostatečné k tomu, aby mezi oběma stranami došlo k vzájemnému porozumění (Kalina, 2015, s. 74).

V rámci Evropské unie dochází k harmonizaci jednotlivých sektorů napříč členskými státy a tato harmonizace by podle Kaliny bylo vhodné (2015, s. 74) do této harmonizace zahrnout i tlumočnické standardy. Ostatně projekty, které se tímto směrem ubírají, již existují. Příkladem takového projektu byl projekt ImPLI

¹² v Austrálii se jedná například o certifikaci udělovanou národní akreditačním úřadem pro překladatele a tlumočníky NAATI (National Accreditation Authority for Translators and Interpreters)

(Improving Police and Legal Interpreting) z let 2011-2012, spolufinancovaný Generálním ředitelstvím pro spravedlnost Evropské komise, jehož cílem bylo mimo jiné vytvořit etické směrnice pro tlumočení v policejní oblasti, které by bylo možné aplikovat na celém území EU (ImPLI Final Report 2012, English version, s. 39).

V Českém prostředí je z hlediska etických standardů nejvíce kodifikováno tlumočení soudní. V České republice působí profesní organizace Komora soudních tlumočnicků České republiky (dále jen KST ČR), která vznikla v roce 1996. KST ČR schválila v roce 2015 svůj etický kodex, který je závazný pro všechny členy Komory¹³. Tento kodex je víceméně určitým rozšířeným shrnutím práv a povinností uvedených v Zákoně č. 36/1967 Sb., o soudních znalcích a tlumočnících¹⁴, které jsou závazné pro všechny soudní tlumočníky bez ohledu na to, zda jsou či nejsou členy KST ČR.

Další profesní organizací v oblasti komunitního tlumočení, která má u nás svůj etický kodex, je Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, z. s (dále jen ČKTZJ). O přesném datu přijetí kodexu nejsou na internetových stránkách zmínky, nicméně dá se předpokládat, že vznikl těsně po založení ČKTZJ v roce 2000 a že vychází z již předtím existujícího kodexu České společnosti tlumočnicků znakového jazyka a Asociace neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel (Kubištová, 2010, s. 10).

Dále pak v ČR působí neziskové organizace poskytující tlumočnické služby, které mají též své specifické tlumočnické etické kodexy. Příkladem takové organizace je společnost META, o.p.s., která od roku 2004 podporuje cizince v rovném přístupu ke vzdělávání a v pracovní integraci. Její etický kodex¹⁵ definuje pravidla pro výkon profese komunitního tlumočnicka. Poskytuje oporu jak samotným komunitním tlumočnickům, tak jejich klientům. Jednotlivé body kodexu specifikují

¹³ viz Etický kodex KST ČR, 2015. *KST ČR* [online]. Praha [cit. 2018-02-10]. Dostupné z: <http://www.kstcr.cz/cz/kst-cr-eticky-kodex>

¹⁴ Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, v platném znění. *KST ČR* [online]. [cit. 2018-02-10]. Dostupné z: <http://www.kstcr.cz/cz/legislativa-zakony-zakon-c-36-1967-sb-o-znalcich-a-tlumocnicich-v-platnem-zneni>

¹⁵ Etický kodex komunitních tlumočnicků, 2018. *Meta o.p.s.: Společnost pro příležitosti mladých migrantů* [online]. [cit. 2018-12-05]. Dostupné z: <https://www.meta-ops.cz/eticky-kodex-komunitnich-tlumocniku>

postavení komunitního tlumočníka, jeho roli v procesu komunikace, jeho povinnosti a práva, co může a/nebo nemůže být obsahem jeho služby a jaké podmínky musí být splněné, aby komunitní tlumočnický mohl kvalitně a plnohodnotně vykonávat svou práci. Tímto kodexem se řídí komunitní tlumočníci vyškolení a zaměstnaní ve společnosti META a ostatních neziskových organizacích v rámci projektu „Cizinci jako komunitní tlumočníci“. Zároveň se jedná o vůbec první etický kodex komunitního tlumočení v České republice (Etický kodex komunitních tlumočnicků, 2018). Předmětem naší práce jsou ovšem primárně etické kodexy profesních tlumočnických organizací, proto nebudeme kodex organizace META detailněji rozebírat.

7 Zkoumaný korpus tlumočnických etických kodexů

Pro účely této práce jsme si sestavili korpus osmi etických kodexů osmi profesních organizací působících v ČR a v zahraničí (USA, Argentina, Belgie, Austrálie). Zkoumané kodexy jsme volili jednak na základě jejich dostupnosti v našich pracovních jazycích (čeština, angličtina, francouzština), jednak podle jejich struktury (tj. požadavkem bylo, aby se kodexy vyjadřovaly k základním principům tlumočnické etiky). Snažili jsme se též obsáhnout co nejširší spektrum tlumočnických odvětví (obecné tlumočení, konferenční tlumočení, soudní tlumočení, komunitní tlumočení, tlumočení ve zdravotnictví a tlumočení do znakového jazyka). Naším cílem pak bylo zjistit, jak se jednotlivé kodexy vyjadřují k základním principům tlumočnické etiky, které jsme nastínili v předchozích částech práce, vysledovat jejich odlišnosti a poukázat na možné nedostatky. Tento korpus není v žádném případě vyčerpávající, domníváme se však, že představuje poměrně reprezentativní vzorek dostupných dokumentů kodifikujících etiku tlumočnické činnosti. V následujících podkapitolách stručně popíšeme vybrané tlumočnické organizace a jejich etické kodexy.

7.1 České profesní organizace

7.1.1 Jednota tlumočnicků a překladatelů (JTP)

JTP je nezávislá a dobrovolná profesní organizace, která sdružuje profesionální tlumočníky a překladatele v ČR. Vznikla v roce 1990 s cílem hájit profesní, pracovně právní a sociální zájmy svých řádných členů, napomáhat jim k dalšímu vzdělávání, propagovat je na trhu práce a informovat je o pracovních příležitostech. JTP dbá na povznesení společenské prestiže profese a kvality překladu a tlumočení a je členem Mezinárodní federace překladatelů (FIT). K dalším činnostem Jednoty patří pořádání seminářů a vzdělávacích akcí o překladu a tlumočení pro své členy i širokou veřejnost (např. Jeronýmovy dny), publikace odborných příruček a vydávání časopisu o tlumočení a překladu *ToP* (JTP, 2015).

Etický kodex Jednoty tlumočnicků a překladatelů je součástí Stanov JTP z 18. 6. 2015 a je dostupný na oficiální internetové stránce organizace¹⁶. Kodex JTP tvoří devět paragrafů. § 1 a § 2 definují, kdo je ve smyslu kodexu považován za tlumočníka a překladatele. § 3 a § 4 hovoří o služebním tajemství a nezneužívání důvěrných informací. V § 5 a § 6 je uvedeno, že tlumočník přijímá jen takové zakázky, které odpovídají jeho přípravě a schopnostem, a nedělá nic, co by mohlo poškodit důstojnost jeho profese. § 7 a § 8 potom hovoří o solidaritě s kolegy a bezplatném zprostředkování zakázek. V § 9 je pak uvedeno, že výkon tlumočnického povolání nezkracuje tlumočníka a překladatele na jeho osobních a občanských právech a nesmí být na újmu jeho důstojnosti (Stanovy JTP, 2015).

7.1.2 Asociace konferenčních tlumočnicků (ASKOT)

Asociace konferenčních tlumočnicků je profesní sdružení, které bylo založené v Praze v roce 1990 s cílem poskytovat základnu pro spolkový život a profesní růst svým členům, zastupovat je na veřejnosti a nabízet orientaci a osvětu v oblasti konferenčního tlumočení široké veřejnosti. Jedná se o jedinou výběrovou organizaci konferenčních tlumočnicků v České republice. Jejimi členy se po absolvování náročného výběrového řízení mohou stát pouze špičkoví a aktivně působící konferenční tlumočníci, kteří mají bohaté zkušenosti s tlumočením na mezinárodních konferencích a sympoziích. Kandidáti splňující tyto požadavky jsou přijímáni na základě doporučení náležitěho počtu členů asociace, zvážení dosavadní praxe a odborných i morálních kvalit. Jak ASKOT uvádí na své oficiální internetové stránce, předpoklady stát se členem asociace má asi 1 % tlumočnicků¹⁷. Mnozí z jejích členů pracují rovněž pro instituce Evropské unie. ASKOT je též členskou asociací prestižní Mezinárodní federace překladatelů (FIT) (ASKOT, 2018).

¹⁶ Stanovy Jednoty tlumočnicků a překladatelů, 2015. *JTP* [online]. [cit. 2018-02-14]. Dostupné z: <http://www.jtpunion.org/O-JTP/O-Jednote-tlumocniku-a%C2%A0p%C3%A9kladatelu/STANOVY-JEDNOTY-TLUMOCNIKU-A-PREKLADATELU>

¹⁷ ASKOT, 2018. *ASKOT* [online]. [cit. 2018-10-18]. Dostupné z: <http://askot.cz/>

Etický kodex ASKOT sestává ze sedmi základních bodů. V prvním bodě je uvedeno, že člen ASKOT ručí morálně za svůj optimální výkon ve smyslu stanov Asociace. Proto se na každou akci svědomitě připraví, a to jak z podkladů poskytnutých organizátorem, tak i z jiných dostupných materiálů. V druhém a třetím bodě se uvádí, že člen ASKOT nepřijme práci, kterou by nemohl odvést kvalitně, a nepřijme více zakázek ve stejné pracovní době. Bod čtvrtý hovoří o zásadě mlčenlivosti a nezneužívání důvěrných informací. Pátý bod ukládá tlumočnickům povinnost dožadovat se od organizátorů konference adekvátních pracovních a technických podmínek. Šestý bod hovoří o bezúplatném zprostředkování zakázky kolegovi a v posledním bodě je uveden požadavek na solidaritu s kolegy a odmítnutí činností, které by mohly poškodit důstojnost tlumočnické profese (Etický kodex: Nejdůležitější zásady profesní etiky, 2018).

7.1.3 Komora soudních tlumočnicků České republiky (KST ČR)

KST ČR je profesní organizace, jež sdružuje soudní tlumočníky jmenované podle zákona č. 36/1967 Sb. Byla založena v roce 1996 s cílem hájit profesní, pracovní právní a sociální zájmy svých členů. Komora soudních tlumočnicků ČR rovněž pravidelně organizuje terminologické semináře, konference, workshopy a kulturní akce, a to nejen pro své členy a příznivce, ale i pro překladatele a tlumočníky obecně, právníky, justiční úředníky, studenty jazyků a další zájemce. Zprostředkovává také přímý on-line kontakt na své členy jejich potenciálním zákazníkům v rámci ČR a EU (KST ČR, 2015).

Etický kodex KST ČR z roku 2015 obsahuje úvodní preambuli, ve které je vymezeno postavení soudního tlumočníka, a dále pak definice základních pojmů užitých v kodexu (soudní tlumočník/překladatel, zadavatel). Samotný kodex má devatenáct bodů, ve kterých jsou definovány požadavky na dostatečnou kvalifikaci a přípravu (bod jedna, pět a šest), na osobní provedení úkonu (bod dvě), kvalitu (bod tři), dodržování dohodnutých termínů a dochvilnost (bod čtyři), nepodjatost (bod pět), důstojné vystupování (bod deset, který hovoří i o oblečení a zevnějšku tlumočníka), kolegiální (bod patnáct), kontinuální vzdělávání (bod sedmnáct) atd. Tento etický kodex řeší i účtování odměny (bod šestnáct) a v posledních dvou bodech uvádí i způsoby řešení stížností na soudní tlumočníky a shrnuje jejich práva.

Zajímavé jsou pak především body šest a osm, které explicitně uvádí, že tlumočnick je povinen se řádně připravit a také se v průběhu výkonu ujišťovat, zda osoba, pro kterou tlumočí, rozumí a pokud tomu tak není, měl by zvážit, zda na tuto situaci upozorní zadavatele – případné vysvětlení je však již na zadavateli, nikoliv tlumočnickovi (Etický kodex: KST ČR, 2015).

7.1.4 Česká komora tlumočnicků znakového jazyka (ČKTZJ)

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka je nezisková profesní organizace, která sdružuje především tlumočnický českého znakového jazyka. Jejími členy se však mohou stát i lidé, kteří se nevěnují tlumočení, ale zajímají se o problematiku neslyšících, jejich kulturu a jazyk, a také lidé, kteří souhlasí s názorovými stanovisky a cíli ČKTZJ a podporují její aktivity – pro tyto osoby nabízí organizace možnost přidruženého členství (ČKTZJ, 2018).

Cílem ČKTZJ je trvale zvyšovat profesní úroveň tlumočnicků tak, aby naplnila právo neslyšících na plnohodnotnou komunikaci ve znakovém jazyce, a aby zajistila kvalitu tlumočení na úrovni obvyklé v zemích EU. ČKTZJ se rovněž snaží hájit zájmy všech tlumočnicků pro neslyšící a zajišťovat jim kvalitní vzdělávání prostřednictvím kurzů, seminářů a školení. V rámci svých aktivit také šíří informace o tlumočení pro neslyšící a související problematice, zejména pak o komunikaci a kultuře neslyšících (ČKTZJ, 2018).

Etický kodex ČKTZ obsahuje celkem 12 bodů. Bod 1 definuje profesi a roli tlumočnicka. V bodě 2 se hovoří o přijímání zakázek odpovídajících tlumočnickově kvalifikaci a povinnosti důsledné přípravy. Bod 3 hovoří o tom, že tlumočnick přizpůsobuje své chování a oděv situaci, v níž tlumočí. Bod 4 uvádí požadavky na mlčenlivost a diskrétní nakládání s informacemi. Bod 5 se věnuje zásadě nestrannosti. V 6. bodě je definován princip nediskriminace klientů. Body 7 a 8 vymezují případy, kdy tlumočnick může odmítnout zakázku. Bod 9 hovoří o požadavku neustálého zvyšování kvalifikace. V bodech 10 a 11 jsou uvedeny principy solidarity a profesní integrity. Poslední bod potom hovoří o možných sankcích při porušení etického kodexu – v nejkrajnějších případech může dojít až k vyloučení člena z ČKTZJ (Etický kodex, 2018).

7.2 Zahraniční profesní organizace

7.2.1 Registry of Interpreters for the Deaf (RID)

Registry of Interpreters for the Deaf (RID) je nezisková organizace, založená v roce 1964 ve Spojených státech, sdružující profesionální tlumočníky amerického znakového jazyka. Jejím cílem je neustále zvyšovat tlumočnické standardy a zlepšovat status tlumočnické profese. Jedná se o jedinou organizaci ve Spojených státech, která uděluje akreditaci tlumočnickům znakového i mluveného jazyka, a to ve velkém množství odvětví, včetně soudního tlumočení. V roce 2014 čítala organizace přes 15 tisíc členů a 58 přidružených organizací. Od roku 2004 úzce spolupracuje s americkou národní asociací neslyšících (National Association of the Deaf, zkr. NAD). Společně s touto organizací také vypracovala etický kodex a národní certifikační test pro tlumočníky (National Interpreter Certification test), který byl přijat v roce 2005 (About RID, 2015).

Etický kodex RID sestává z obecného úvodu, ve kterém je definován rozsah etického kodexu, filosofie organizace, historie vzniku kodexu a jeho funkce a definice termínů využitých v kodexu (kolegové, střet zájmů, klienti atd.). Samotný kodex pak tvoří sedm hlavních bodů (zásad), které jsou vždy detailně vysvětleny a u kterých jsou uvedeny příklady etického chování v různých situacích. K oněm sedmi hlavním zásadám patří mlčenlivost, profesní kvalifikace, etické vystupování, respekt ke klientům, respekt ke kolegům, etické obchodní praktiky a neustálý profesní rozvoj (NAD-RID Code of Professional Conduct, 2005).

7.2.2 International Association of Professional Translators and Interpreters (IAPTI)

Asociace IAPTI byla založena v roce 2009 v argentinském Buenos Aires skupinou profesionálních tlumočnicků a překladatelů. Cílem asociace je šířit etické praktiky v oblasti tlumočení a překladu, chránit zájmy svých členů, vzdělávat příslušníky profese prostřednictvím nejrozličnějších školení, seminářů a publikací a šířit osvětu

ohledně tlumočnické a překladatelské profese. Členství v asociaci IAPTÍ je otevřené profesionálním tlumočnickům a překladatelům z celého světa (The Association, IAPTÍ).

Cílem etického kodexu IAPTÍ je definovat minimální profesní standardy, jejichž dodržování se očekává od všech členů asociace. Kodex je rozdělen do čtyř hlavních bodů: 1. obecné povinnosti, 2. povinnosti spojené s výkonem pracovní činnosti, 3. povinnosti spojené s ochranou a propagací překladatelské a tlumočnické profese, 4. povinnosti týkající se chování ke kolegům. Tyto body jsou pak dále rozděleny na jednotlivé podbody, které ilustrují zásady správného jednání v určitých kontextech. V dodatku kodexu je uvedeno, že všichni členové se zavazují k dodržování uvedených etických zásad a v případě jejich porušení mohou čelit sankcím, o kterých rozhodne etická komise asociace (Code of Ethics, IAPTÍ).

7.2.3 Association française des interprètes et traducteurs en langue des signes (AFILS)

Asociace AFILS byla založena v roce 1978 ve Francii jako sdružení tlumočnicků francouzského znakového jazyka s cílem přispět k profesionalizaci této profese. Její činnost spočívá v zastupování svých členů, propagaci profesionálního jednání a kvalitních pracovních podmínek, dalším vzdělávání aktivních tlumočnicků a překladatelů, organizování seminářů a setkání pro její členy i širokou veřejnost a navazování kontaktů s uživateli tlumočnických a překladatelských služeb a dalšími organizacemi v oboru. Jejími členy se mohou stát pouze tlumočníci, kteří jsou držiteli vysokoškolského diplomu v oboru tlumočení: francouzský jazyk – francouzský znakový jazyk (Que fait l'AFILS ?, 2016).

Etický kodex AFILS definuje podmínky výkonu tlumočnické profese členů asociace. Je rozdělen do dvou hlav. Hlava první nese název *Code déontologique* (deontologický kodex). Ve čtyřech článcích pojednává o zásadách zachování profesního tajemství, věrnosti vůči původnímu sdělení a nestrannosti tlumočnicka. Hlava druhá, *Code de conduite professionnelle* (kodex profesionálního jednání), je rozdělena do dvanácti článků. Článek 1. hovoří o nárocích na dostatečnou kvalifikaci pro přijetí zakázky, článek 2. o svědomité přípravě a vzdělávání, článek

3. o dodržování etického kodexu AFILS i v případě, že tlumočník, který je jejím členem, vykonává práci pro jiný subjekt, článek 4. o přiměřenosti vystupování tlumočníka vzhledem k dané tlumočnické situaci a vyžadování adekvátních podmínek pro výkon práce, článek 5. definuje tlumočení jako duševní vlastnictví tlumočníka, které nemůže být dále využíváno bez jeho souhlasu, článek 6. definuje nároky na profesní solidaritu, článek 7. hovoří o zajištění adekvátních podmínek pro výkon tlumočení (specifikuje, že tlumočník má právo vyžádat si přestávku a nesmí pracovat více než dvě hodiny v kuse), článek 8. stanovuje právo tlumočníka znát identitu svých kolegů předtím, než přijme zakázku, článek 9. uvádí právo odmítnout zakázku z etických či osobních důvodů, v článku 10. je uvedeno, že tlumočník provede neplacenou práci ve stejné kvalitě a za stejných podmínek, jako by šlo o práci placenou, článek 11. hovoří o důvěrném zacházení s informacemi získanými při tlumočení, a to jak ze strany tlumočnicků, tak ze strany zadavatelů, v souladu s francouzským zákonem o informatice a svobodách č. 78-17 ze 6. ledna 1978 a článek 12. ukládá tlumočnickům povinnost jednat v souladu s francouzskou legislativou a zakazuje tlumočnickům zamlčet jakoukoli zakázku. V závěru kodexu je uvedeno, že pokud dojde ze strany tlumočníka k jeho porušení, speciální komise asociace rozhodne o náležitých sankcích, které v nejzazším případě mohou znamenat i vyloučení tlumočníka z asociace (Bacci et al., 2016).

7.2.4 Australian Institute of Interpreters and Translators (AUSIT)

AUSIT je australská národní asociace sdružující profesionální překladatele a tlumočníky. Byla založena v roce 1987 v Canbeře. Od svého vzniku úzce spolupracuje s australským Národním akreditačním úřadem pro překladatele a tlumočníky (National Accreditation Authority for Translators and Interpreters, zkr. NAATI). Cílem asociace je napomáhat rozvoji tlumočnické a překladatelské profese, rozvíjet kontakty mezi aktivními profesionály, agenturami, klienty, vládními úřady, vysokoškolskými institucemi a dalšími aktéry a šířit etické standardy a normy kvality v oblasti překladu a tlumočení. Asociace také organizuje řadu vzdělávacích akcí a seminářů a vydává svůj čtvrtletník *In Touch*, který je určen jak profesionálům v oboru, tak zájemců o překlad a tlumočení z široké veřejnosti (About Us & Contact Us, 2018).

První verze etického kodexu AUSIT vznikla začátkem 90. let 20. století jako interní směrnice asociace. V následujících letech byl kodex několikrát přepracován a přizpůsoben novým požadavkům rychle se rozvíjejícího odvětví. Současný etický kodex pochází z roku 2012 a skládá se ze dvou hlavních částí. První část tvoří etický kodex (*Code of Ethics*), který vymezuje základní principy výkonu tlumočnické a překladatelské profese. Těch je v kodexu uvedeno celkem devět: 1. profesionální chování, 2. mlčenlivost, 3. kompetence, 4. nestrannost, 5. přesnost, 6. vymezení role tlumočníka/překladaatele, 7. profesionální přístup ke klientům/zadavatelům, 8. profesní rozvoj a 9. profesní solidarita. Druhá část, kterou je „kodex chování“ (*Code of Conduct*), dále na vybraných příkladech vysvětluje, jak mají být tyto principy aplikovány v praxi. V závěru jsou dvě samostatné sekce, které krátce pojednávají o zásadách profesionálního jednání specificky určených pro překladaatele a pro tlumočníky (AUSIT Code of Ethics, 2012).

7.2.5 International Medical Interpreters Association (IMIA)

IMIA je jednou z nejstarších a největších asociací tlumočnicků ve zdravotnictví v USA. Byla založena v roce 1986. Má více než 2000 členů, kteří poskytují tlumočnické služby ve více než 70 jazycích. Hlavní cíle asociace jsou následující: definovat jednotné požadavky na vzdělání a kvalifikaci pro komunitní tlumočníky ve zdravotnictví; zavést profesní standardy a normy pro komunitní tlumočení ve zdravotnictví; shromažďovat a šířit informace o komunitním tlumočení ve zdravotnictví a o souvisejících otázkách; podporovat výzkum problematiky mezikulturní komunikace v oblasti zdravotnictví; propagovat profesi komunitního tlumočníka ve zdravotnictví; publikovat a šířit časopisy, bulletiny, slovníky, glosáře, zprávy a jiné publikace týkající se komunitního tlumočení ve zdravotnictví; pořádat konference, sympozia, setkání apod.; zřídit certifikační proces pro komunitní tlumočníky ve zdravotnictví; udržovat členství v profesních organizacích v příbuzných oborech a aktivně spolupracovat s vysokými školami, nadacemi, vládními agenturami a dalšími organizacemi v otázkách vzdělávání a školení tlumočnicků a překladatelů. Členství v asociaci je otevřeno všem zájemcům o tlumočení ve zdravotnictví a jazykové zprostředkování v této oblasti (Basic, 2018).

Etický kodex asociace IMIA byl poprvé sestaven v roce 1987 jako vůbec první etický kodex pro tlumočníky ve zdravotnictví. Aktuálně platná verze, která je revidovanou verzí původního kodexu, pochází z roku 2006. Tato verze obsahuje dvanáct bodů, které by se daly obecně shrnout do následujících zásad: zásada mlčenlivosti, přesnosti a adekvátnosti tlumočení dané situaci, přijímání pouze takových zakázek, které odpovídají schopnostem a kvalifikacím tlumočníka, zásada nestrannosti a nezájatosti vůči účastníkům tlumočené situace, vyžadování adekvátních pracovních podmínek a šíření informovanosti o roli tlumočníka ve zdravotnictví, kontinuální vzdělávání a nezneužívání svého postavení / získaných důvěrných informací za účelem osobního zisku. (IMIA Code of Ethics, 2018).

Kromě tohoto kodexu vydala asociace IMIA ještě poměrně detailní příručku o etickém jednání tlumočníka ve zdravotnictví (Hernandez-Iverson, 2010), která blíže specifikuje etické zásady uvedené v etickém kodexu a ilustruje jejich praktickou aplikaci na reálných případech, se kterými se tlumočníci ve zdravotnictví běžně setkávají.

7.2.6 Association Internationale des Interprètes de Conférence (AIIC)

AIIC je jednou z nejstarších světových asociací sdružujících profesionální konferenční tlumočníky na mezinárodní úrovni. Byla založena v roce 1953 s cílem zkvalitňovat tlumočnické služby, přispívat k profesionalizaci konferenčního tlumočení a hájit zájmy svých členů. V současné době má AIIC přes 2 900 členů ve více než 100 zemích světa. AIIC je dnes považován za jednu z nejvýznamnějších tlumočnických organizací, která udává trendy a stanovuje nároky na kvalitu a etické standardy v tlumočení. Členství v této organizaci je výběrové, jejími členy se mohou stát pouze zkušení konferenční tlumočníci, a to na základě doporučení členů asociace, kteří v ní působí již více než pět let. Cílem AIIC je mimo jiné přispívat k profesionalizaci tlumočení v oblastech, kde se tato profese teprve rozvíjí (AIIC, 2012).

Současný etický kodex AIIC, který je dostupný na oficiální internetové stránce asociace, byl uveřejněn v roce 2012. Tvoří jej čtyři hlavní části. V první části je definován účel a rozsah etického kodexu a orgán zodpovědný za ukládání sankcí v případě jeho porušení. Druhou částí je čestný kodex (*Code of Honour*), který

v šesti článcích definuje hlavní zásady profesní etiky: mlčenlivost, nezneužívání důvěrných informací, zodpovědné a uvážlivé přijímání zakázek (na základě dostatečných kvalifikací atd.), nepřijímání takových úkonů a vyvarování se jednání, které by mohlo poškodit dobré jméno profese a asociace, a požadavky na profesní solidaritu. Třetí část je věnována pracovním podmínkám nezbytným k podání kvalitního tlumočnického výkonu a čtvrtá část hovoří o pozměňovací proceduře etického kodexu (Basic texts: Code of professional ethics, 2014).

Dalším základním textem AIIC, který se vyslovuje k etickému výkonu profese konferenčního tlumočníka jsou profesní standardy (Basic texts: Professional standards, 2014). Tento dokument se zabývá smluvními podmínkami, finanční odměnou, pracovními podmínkami a pracovní dobou a velmi podrobně také definuje minimální počet tlumočnicků v závislosti na módu tlumočení (konsekutivní šušotáž, simultánní) a jazykové konfiguraci konference.

8 Srovnání korpusu etických kodexů

V této kapitole srovnáme etické kodexy profesních organizací, které jsme popsali v předchozí části z hlediska jednotlivých aspektů tlumočnické etiky, ke kterým se vyjadřují. Jednotlivé kodexy se liší svým rozsahem a mírou podrobnosti jednotlivých bodů, jejich obsah je však velmi podobný. Uvedené názvy jednotlivých bodů nemusejí přesně odpovídat termínům, které konkrétní kodexy používají, slouží pouze pro zobecnění jejich obsahů. Většina etických kodexů definuje práva a povinnosti tlumočnicků, proto i my v našem srovnání využijeme dělení na tyto dvě části.

8.1 Povinnosti tlumočnicků

8.1.1 Zachovávat mlčenlivost

Tabulka 1 - Mlčenlivost

JTP	<p>§3 <i>Tlumočník a překladatel je vždy a v plné míře vázán služebním tajemstvím, které nesmí vyrazit nikomu a které se týká všeho, co se tlumočník dozví při své činnosti u neveřejných jednání.</i></p> <p>§4 <i>Tlumočník a překladatel důvěrné informace nikdy nezneužívá.</i></p>
ASKOT	<p><i>Člen ASKOT je povinen zachovávat naprostou mlčenlivost o neveřejných informacích, s nimiž se seznámí při výkonu svého povolání. Žádnou takovou informaci nikdy nezneužije.</i></p>
KST ČR	<p>11. <i>Soudní tlumočník dodržuje zásadu diskrétnosti a mlčenlivosti. O průběhu a obsahu jednání nesmí soudní tlumočník nikoho informovat a nesmí využít ve svůj prospěch informace, které při tlumočení získá.</i></p>
ČKTZJ	<p>4. <i>Tlumočník je vázán mlčenlivostí, která se týká všeho, co se dozví během tlumočení a přípravy na ně, včetně identity svých klientů.</i></p>
RID	<p>1.0 Confidentiality</p> <p><i>Tenet: Interpreters adhere to standards of confidential communication.</i></p> <p><i>Guiding principle: Each interpreting situation (e.g., elementary, secondary, and post-secondary education, legal, medical, mental health) has a standard of confidentiality. Under the reasonable interpreter standard, professional interpreters are expected to know the general requirements and applicability of various levels of confidentiality. Exceptions to confidentiality include, for example, federal and state laws requiring mandatory reporting of abuse or threats of suicide, or responding to</i></p>

	<p><i>subpoenas.</i></p> <p><i>Illustrative behaviour – Interpreters:</i></p> <p><i>1.1 Share assignment-related information only on a confidential and “as-needed” basis (e.g., supervisors, interpreter team members, members of the educational team, hiring entities).</i></p> <p><i>1.2 Manage data, invoices, records, or other situational or consumer-specific information in a manner consistent with maintaining consumer confidentiality (e.g., shredding, locked files).</i></p> <p><i>1.3 Inform consumers when federal or state mandates require disclosure of confidential information.</i></p>
IAPTI	<p><i>2. Duties Related to the Performance of Professional Activities</i></p> <p><i>All IAPTI members shall:</i></p> <p><i>2.5. Respect confidentiality with regard to any and all materials received from their clients. This shall be taken to mean not disclosing any part thereof without permission from the client and not making use thereof in benefit or to the detriment of themselves or third parties, except in cases in which disclosure of such information becomes unavoidable by reason of force majeure.</i></p>
AFILS	<p><i>TITRE PREMIER</i></p> <p><i>Code déontologique</i></p> <p><i>Article 1. – Secret professionnel</i></p> <p><i>L’interprète est tenu au secret professionnel total et absolu comme défini par les articles 226-13 et 226-14 du nouveau code pénal¹⁸ dans l’exercice de sa profession à l’occasion d’entretiens, de réunions ou de conférences publiques. L’interprète s’interdit toute exploitation personnelle d’une quelconque information confidentielle¹⁹.</i></p> <p><i>Article 1.2</i></p> <p><i>Le partage du secret ne peut se faire qu’entre interprètes intervenant sur un même affaire, dans l’intérêt du déroulement de la traduction ou de l’interprétation. Les personnes concernées en sont informées lorsque rien ne l’empêche.</i></p>
AUSIT	<p><i>CODE OF ETHICS</i></p> <p><i>GENERAL PRINCIPLES</i></p> <p><i>2. CONFIDENTIALITY</i></p> <p><i>Interpreters and translators maintain confidentiality and do not disclose information acquired in the course of their work.</i></p> <p><i>Explanation: Interpreters and translators are bound by strict rules of confidentiality, as are the persons they work with in professional or business fields.</i></p>

¹⁸ Code pénal: Paragraphe 1: De l’atteinte au secret professionnel, 2018. *Legifrance.gouv.fr: Le service public de la diffusion du droit* [online]. [cit. 2018-02-12]. Dostupné z: https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=F49DAA39F6AAA9D103A89E818283BA84.tplgfr27s_3?idSectionTA=LEGISCTA000006181756&cidTexte=LEGITEXT000006070719&dateTexte=20180212

¹⁹ Francouzský nový trestní zákoník dále specifikuje, že v případě porušení mlčenlivosti může tlumočník čelit až ročnímu trestu odnětí svobody a pokutě ve výši 15 000 eur (čl. 226-13)

	<p><i>CODE OF CONDUCT</i> <i>Obligations towards recipients of services</i></p> <p><i>2. Confidentiality</i></p> <p><i>2.2 Where teamwork is required, the ethical obligation for confidentiality extends to all members of the team and/or agency.</i></p> <p><i>2.3 Practitioners do not seek to take advantage of information acquired during or as a result of their work.</i></p> <p><i>2.4 Disclosure of information may be permissible with clients' agreement or when disclosure is mandated by law.</i></p>
IMIA	<i>1. Interpreters will maintain confidentiality of all assignment-related information.</i>
AHC	<p><i>II. Code of Honour</i></p> <p><i>Article 2</i></p> <p><i>a) Members of the Association shall be bound by the strictest secrecy, which must be observed towards all persons and with regards to all information disclosed in the course of the practice of the profession at any gathering not open to the public.</i></p> <p><i>b) Members shall refrain from deriving any personal gain whatsoever from confidential information they may have acquired in the exercise of their duties as conference interpreters.</i></p>

Jak je vidět z tabulky, k zásadě mlčenlivosti se vyjadřují všechny zkoumané kodexy. Na základě tohoto srovnání by se tedy dá říci, že všechny informace, které se tlumočnické dozví během tlumočení a při přípravě na něj, jsou přísně důvěrné a tlumočnické by s nimi měl nakládat velmi diskrétně. Většina etických kodexů také klade důraz na to, že tlumočnické nesmí informace získané v rámci tlumočnické zakázky zneužívat ve svůj vlastní prospěch.

Z povinnosti zachovávat mlčenlivost však existují určité výjimky. Podle kodexů RID, IAPTI a AUSIT absolutní mlčenlivost neplatí, pokud by tlumočnické svým mlčením porušil zákon, např. neoznámil by trestný čin. Etický kodex RID uvádí, že v situaci, kdy porušení mlčenlivosti vyžaduje zákon, má tlumočnické povinnost o této skutečnosti svého klienta informovat. K porušení mlčenlivosti v ostatních případech může dojít pouze na základě výslovného souhlasu klienta/zadavatele, a to jen ve výjimečných případech – např. za účelem poskytnutí informací k přípravě kolegovi, který s tlumočnickem spolupracuje na stejné zakázce (AUSIT, AFILS).

Zajímavé je, že české tlumočnické kodexy, na rozdíl od těch zahraničních, explicitně nehovoří o možnosti porušení mlčenlivosti ve výše zmiňovaných

případech. V případě soudního tlumočení se členové KST ČR kromě etického kodexu řídí ještě zákonem č. 36/1967 Sb., o soudních tlumočnících a znalcích, který tyto výjimky specifikuje v paragrafu § 10a, kde je uvedeno, že „znalec (tlumočnick) je povinen zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, o kterých se dozvěděl v souvislosti s výkonem své znalecké (tlumočnické) činnosti, a to i po jejím skončení; to neplatí, použije-li informace o těchto skutečnostech přiměřeným způsobem pro vědecké nebo vzdělávací účely. Mlčenlivosti jej může zprostit orgán veřejné moci, který jej ustanovil, nebo ten, pro nějž znaleckou (tlumočnickou) činnost na základě smlouvy vykonal. Povinnost mlčenlivosti se vztahuje i na konzultanty a další osoby, které se na znalecké (tlumočnické) činnosti podílely. O povinnosti mlčenlivosti je znalec (tlumočnick) povinen tyto osoby písemně poučit. Mlčenlivosti může tyto osoby zprostit orgán veřejné moci, který znalce (tlumočnicka) ustanovil, nebo ten, pro nějž znalec (tlumočnick) znaleckou (tlumočnickou) činnost na základě smlouvy vykonal“ (Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, v platném znění).

Dalo by se tedy shrnout, že diskrétní nakládání s informacemi získanými při tlumočení je obecně považováno za základní princip tlumočnické etiky, který by měl být dodržován ve všech tlumočnických kontextech a odvětvích. Zachování mlčenlivosti je totiž zásadní pro získání a udržení důvěry ze strany klientů a zachování dobrého jména jak tlumočnicků-jednotlivců, tak celé tlumočnické profese. Podle Dawranta a Settona (2016, s. 375) si zejména začínající tlumočníci si často neuvědomují, k jak citlivým informacím mají přístup a jaké by jejich zveřejnění mohlo mít dopady pro další zúčastněné strany. Měli by si pro vypěstovat návyk nesdělovat žádné neveřejné informace, které se týkají jimi tlumočené situace. Tlumočníci by neměli zveřejňovat žádné diskrétní informace například ani prostřednictvím sociálních sítí či uvádět příliš detailní reference ve svých životopisech. Ke sdílení relevantních informací by pak mělo docházet pouze mezi kolegy tlumočníky, kteří pracují na stejném tlumočnickém úkonu. Tlumočníci by také měli učinit potřebná bezpečnostní opatření ohledně dokumentů a zařízení se kterými pracují – dokumenty, které již dále nepotřebují, by měli vrátit klientům/organizátorům, případně skartovat nebo vymazat ze svých zařízení. Jak se ovšem ukázalo ze srovnání a jak potvrzuje také Grée (Grée 2001, v Dawrant a Setton 2016, s. 375), profesní mlčenlivost může být porušena v případě, že tak stanoví zákon (např. nahlásit trestný čin) v situacích, kdy tlumočnick musí poslechnout „vyšší morální imperativ“ (např. zachránit lidský život), nebo za

účelem vědecké činnosti.

Jak dále uvádějí Dawrant a Setton (2016, s. 375), tlumočníci, kteří pracují jako interní zaměstnanci, mohou být vázáni mlčenlivostí v rámci své pracovní smlouvy, ale klienti by měli mít možnost stejně tak důvěřovat i tlumočnickům na volné noze, kteří stejně tak jako interní tlumočníci musí zásadu mlčenlivosti respektovat. V praxi se tato situace řeší zpravidla podepsáním dohody o zachování mlčenlivosti (*NDA – non-disclosure agreement*).

8.1.2 Tlumočit přesně

Tabulka 2 - Přesnost

JTP	<i>§1 Ve smyslu tohoto etického kodexu je profesionální tlumočnická osoba, která za úplatu převádí nezaměnitelnými prostředky smysl výpovědi mluvčího z výchozího jazyka do jazyka cílového.</i>
ASKOT	-
KST ČR	<i>3. Soudní tlumočnický výkon provádí úkon v nejvyšší možné kvalitě, a to jak z hlediska odborného, tak jazykového. Tlumočnický výkon musí být funkčním ekvivalentem tlumočeného projevu či výchozího textu a přesně mu odpovídat. Není přípustné cokoli vynechávat či doplňovat. Ústní projev soudního tlumočnicka v cílové řeči je srozumitelný, věrně reprodukuje obsah i výrazové prostředky projevu, který tlumočí.</i>
ČKTZJ	<i>1. Tlumočnická osoba je osoba, která v rámci své profese převádí za úplaty smysl sdělení z výchozího jazyka do jazyka cílového.</i>
RID	<i>2.0 PROFESSIONALISM Illustrative Behavior – Interpreters: 2.3 Render the message faithfully by conveying the content and spirit of what is being communicated, using language most readily understood by consumers, and correcting errors discreetly and expeditiously.</i>
IAPTI	-
AFILS	<i>TITRE PREMIER Code déontologique Article 2. - Fidélité L'interprète est tenu de restituer le message le plus fidèlement possible dans ce qu'il estime être l'intention du locuteur original.</i>
AUSIT	<i>CODE OF ETHICS GENERAL PRINCIPLES 5.ACCURACY Interpreters and translators use their best professional judgement in remaining faithful at all times to the meaning of texts and messages.</i>

	<p><i>Explanation: Accuracy for the purpose of this Code means optimal and complete message transfer into the target language preserving the content and intent of the source message or text without omission or distortion.</i></p> <p>CODE OF CONDUCT</p> <p><i>Obligations towards recipients of services</i></p> <p>5. Accuracy</p> <p>5.1 <i>Interpreters and translators provide accurate renditions of the source utterance or text in the target language. Accurate is defined for this purpose as optimal and complete, without distortion or omission and preserving the content and intent of the source message or text. Interpreters and translators are able to provide an accurate and complete rendition of the source message using the skills and understanding they have acquired through their training and education.</i></p> <p>5.2 <i>Interpreters and translators do not alter, add to, or omit anything from the content and intent of the source message.</i></p> <p>5.3 <i>Interpreters and translators acknowledge and promptly rectify any interpreting or translation mistakes.</i></p> <p>5.4 <i>Where circumstances permit, interpreters and translators ask for repetition, rephrasing or explanation if anything is unclear.</i></p>
IMIA	2. <i>Interpreters will select the language and mode of interpretation that most accurately conveys the content and spirit of the messages of their clients.</i>
AHC	-

Většina tlumočnických organizací si ve svých etických kodexech stanovuje jako jeden z bodů povinnost přesně, adekvátně či věrně tlumočit mezi zdrojovým jazykem a cílovým jazykem a naopak.

Pokusíme-li se definovat, co je myšleno „přesným“ tlumočením, může nám pomoci například definice uvedená v etickém kodexu AUSIT: „*Přesností [tlumočení] se pro účely tohoto kodexu míní optimální a úplný převod sdělení do cílového jazyka, který zachovává obsah a účel zdrojového sdělení bez vynechávek nebo změn.*“.

Jak vidíme ze srovnání, k této zásadě se vyjadřuje pouze sedm kodexů z našeho korpusu, přičemž kodexy JTP a ČKTZJ jen částečně – hovoří pouze o převádění smyslu výchozího projevu do cílového jazyka. Etické kodexy IMIA a AFILS tento aspekt také blíže nedefinují, vycházejí z předpokladu, že tlumočníci na základě svého profesionálního úsudku tlumočí tak, aby co nejpřesněji zachovali obsah, smysl a záměr původního sdělení.

Etický kodex KST ČR uvádí, že tlumočení musí být funkčním ekvivalentem VP a přesně mu odpovídat – tlumočnický nemá právo cokoli vynechávat či doplňovat a musí zachovat i výrazové prostředky VP.

Kodexy RID a AUSIT se vyjadřují i k problematice chybování tlumočnicka – pokud tlumočnick udělá chybu, měl by ji co nejrychleji a co nejdiskrétněji opravit. Tento bod je podle nás ovšem poměrně diskutabilní, protože vždy záleží na závažnosti a typu chyby. Opravování formálních chyb (např. nepřesná výslovnost, přechyby atd.) někdy přináší více škody než užítu – tříští se tlumočnickova pozornost, tlumočnick ztrácí čas a odčerpává se jeho procesní kapacita na zpracování dalšího úseku projevu, což může posléze vést k dalším (závažnějším) chybám. Tlumočnick by se proto měl opravovat pouze tehdy, když se dopustí závažných obsahových chyb, které mohou způsobit větší posunutí významu (Čeňková, 2008, s. 56).

V souvislosti se zásadou přesnosti považujeme za poměrně zajímavý bod 5.4 etického kodexu AUSIT, ve kterém je uvedeno, že v případě, že tlumočnickovi není něco jasné, má požádat o vysvětlení nebo o přeformulování nesrozumitelného úseku, pokud to podmínky dané tlumočnické situace umožňují. Taková situace je těžko představitelná např. v simultánním tlumočení, kdy tlumočnick zpravidla nemá čas ani možnost do řečnickova projevu nijak vstupovat. V bilaterálním, komunitním nebo soudním tlumočení se však s podobnými případy tlumočnicki setkávají. V takových situacích je běžné, že vystoupí z role tlumočnicka, a požádají řečníka/klienta o ujasnění. K tomu by ovšem mělo docházet jen ve výjimečných případech a zásadně před tím, než tlumočnick začne daný úsek tlumočit.

8.1.3 Zachovávat nestrannost

Tabulka 3 - Nestrannost

JTP	-
ASKOT	-
KST ČR	<p>5. Převzetí a provedení úkonů, v nichž se soudní tlumočnick cítí být podjatý, je nepřípustné.</p> <p>9. Soudní tlumočnick dodržuje zásadu nezávislosti a nestrannosti a nepřipustí, aby mu někdo určoval, jakým způsobem má přednesený výrok tlumočit či překládat. Soudní tlumočnick se zdrží jakéhokoliv kontaktu se stranami řízení kromě vlastního</p>

	<i>provedení úkonu. Toto platí zejména v případě soudního řízení, přípravného řízení apod.</i>
ČKTZJ	<p>5. <i>Tlumočník nezaujímá k tlumočené situaci ani ke klientům osobní postoje a nehodnotí je.</i></p> <p>6. <i>Tlumočník neodmítne klienta pro jeho národnost, rasu, pohlaví, věk, náboženské vyznání, politickou příslušnost, sociální postavení, sexuální orientaci, rozumovou úroveň, pověst a smýšlení.</i></p>
RID	<p>2.0 PROFESSIONALISM</p> <p>2.1 <i>Provide service delivery regardless of color, national origin, gender, religion, age, disability, sexual orientation, or any other factor.</i></p> <p>2.5 <i>Refrain from providing counsel, advice, or personal opinions.</i></p> <p>3.0 CONDUCT</p> <p><i>Guiding principle: [Interpreters] avoid situations that result in conflicting roles or perceived or actual conflicts of interest.</i></p> <p><i>Illustrative Behavior – Interpreters:</i></p> <p>3.3 <i>Avoid performing dual or conflicting roles in interdisciplinary (e.g. educational or mental health teams) or other settings.</i></p> <p>3.7 <i>Disclose to parties involved any actual or perceived conflicts of interest that might cause harm or interfere with the effectiveness of interpreting services.</i></p>
IAPTI	-
AFILS	<p><i>TITRE PREMIER</i></p> <p><i>Code déontologique</i></p> <p><i>Article 3. – Neutralité</i></p> <p><i>L'interprète ne peut intervenir dans les échanges et ne peut pas être pris à partie dans la discussion. Ses opinions ne doivent pas transparaître dans son interprétation.</i></p>
AUSIT	<p><i>CODE OF ETHICS</i></p> <p><i>GENERAL PRINCIPLES</i></p> <p>4. IMPARTIALITY</p> <p><i>Interpreters and translators observe impartiality in all professional contacts. Interpreters remain unbiased throughout the communication exchanged between the participants in any interpreted encounter.</i></p> <p><i>Explanation: Interpreters and translators play an important role in facilitating parties who do not share a common language to communicate effectively with each other. They aim to ensure the full intent of the communication is conveyed. Interpreters and translators are not responsible for what the parties communicate, only for complete and accurate transfer of the message. They do not allow bias to influence their performance; likewise they do not soften, strengthen or alter the messages being conveyed.</i></p>

IMIA	<p><i>4. Interpreters will refrain from accepting an assignment when family or close personal relationships affect impartiality.</i></p> <p><i>5. Interpreters will not interject personal opinions or counsel patients.</i></p> <p><i>7. Interpreters will engage in patient advocacy and in the intercultural mediation role of explaining cultural differences/practices to health care providers and patients only when appropriate and necessary for communication purposes, using professional judgment.</i></p> <p><i>8. Interpreters will use skillful unobtrusive interventions so as not to interfere with the flow of communication in a triadic medical setting.</i></p>
AIIC	-

Jak je vidět tabulky, koncept tlumočnické nestrannosti/neutrality v širším pojetí souvisí s vymezením role tlumočnicka – tlumočnick by podle většiny etických kodexů měl být nestranným zprostředkovatelem komunikace. Jak je uvedeno v etickém kodexu RID nebo IMIA, tlumočnick působící v interdisciplinárních kontextech (např. vzdělávání, zdravotnictví) neposkytují svým klientům rady, ani nesdělují své osobní názory ohledně tlumočené problematiky. Jak uvádí etický kodex KST ČR, soudní tlumočnick by se v zájmu zachování neutrality měl vyvarovat jakéhokoli kontaktu se stranami řízení mimo samotný tlumočnický úkon. Etický kodex IMIA tlumočnickům umožňuje (na základě jejich profesionálního úsudku) ve výjimečných případech vystupovat v roli „kulturního mediátora“, je-li to nezbytné pro vzájemné porozumění obou stran (např. vysvětlení určitých kulturních odlišností či praktik).

V užším kontextu se pak tlumočnickou neutralitou rozumí vědomá snaha tlumočnicka o to, aby jeho osobní myšlenky a názory neovlivňovaly jeho tlumočení a nebyly z něj patrné (AFILS, AUSIT). V tomto pojetí je tedy neutralita chápána ve směru tlumočnick → sdělení. Podle etického kodexu KST ČR tlumočnick rovněž nepřipustí, aby mu někdo jiný určoval, jak má tlumočit – být neutrální tedy znamená nenechat se při tlumočení ovlivnit ani vnějšími subjekty.

S tímto aspektem úzce souvisí termíny podjatost a střet zájmů. Tyto koncepty podrobněji vysvětluje KST ČR ve skriptech Soudní tlumočení v teorii a praxi (KST ČR 2009, s. 15, v Shyianok, 2018, s. 24). Podle těchto skript se za střet zájmů, v nichž hrozí podjatost tlumočnicka, dají považovat případy, kdy je tlumočnick např. spřízněn s osobou, pro kterou by měl provádět tlumočnický úkon, vede s ní spor, projednávaná věc se ho osobně týká atd. Podle kodexů KST ČR a IMIA je převzetí

takových úkonů nepřipustné; etický kodex RID tlumočnickům ukládá povinnost možný střet zájmů nahlásit všem zúčastněným stranám.

Jak vidíme z tabulky, z námi zkoumaných kodexů se jich k zásadě nestrannosti či neutrality vyjadřuje pouze šest. Zdá se, že tato zásada je více zohledněna v etických kodexech organizací, jež sdružují komunitní a soudní tlumočníky. Oproti tomu v kodexech tlumočnických organizací konferenčních tlumočnicků (ASKOT, AIIC) není tato zásada reflektována vůbec. Zda je to z toho důvodu, že je nestrannost v konferenčním tlumočení brána jako samozřejmost, můžeme jen spekulovat. Podle Kaliny (2015, s. 78) se však konferenční tlumočníci zpravidla považují za nestranné zprostředkovatele komunikace a jsou tak vnímáni i svými klienty.

Jak ale podotýká Kalina (2015, s. 75) v asymetrických kontextech komunitního tlumočení, kdy tlumočnick tlumočí například pro klienta z komunity migrantů, je situace komplikovanější. V těchto situacích se zpravidla ocitá na pomezí rolí mezikulturního mediátora, kulturního odborníka a tlumočnicka. Může mít tendenci podporovat klienta, který je již z titulu své příslušnosti k menšinové kultuře ve slabším postavení (viz také kapitola 6.3). Podle Zimmanové (1994, s. 128) se tato tendence dá vysledovat zejména u nedostatečně zkušených a kvalifikovaných tlumočnicků, kteří se často příliš identifikují s klientem, zejména pokud pochází ze stejného kulturního prostředí. V podobných případech je však velmi těžké vymezit, jak daleko může tlumočnick v „pomáhání“ klientovi (*advocacy*) zajít, aby neztratil svou důvěryhodnost v očích druhé strany. Jak uvádí Prunč (2012, s. 8) „*Above all, community interpreters need to have the competence to make consistent ethical decisions in the continuum between neutrality and advocacy*“.

Zajímavé je, že například Etický kodex americké profesní organizace tlumočnicků znakového jazyka Registry of Interpreters for the Deaf (RID, 2005) neobsahuje zásadu nestrannosti jako jeden z hlavních etických principů. Jak uvádí Kalina (2015, s. 76), ani samotní tlumočníci znakového jazyka se obecně za nestranné vždy nepovažují.

V kontextu právního tlumočení (u soudu, na policii) je ale nestrannost tlumočnicka dominantním požadavkem donucovacích orgánů, které představují primární zadavatele. Ty zpravidla trvají na tom, aby byl tlumočnick doslovný a přesný, a často přitom nezohledňují fakt, že tlumočení není jen mezijazykový, ale i mezikulturní

převod, a že tlumočník musí někdy určité věci dovysvětlit, aby mezi účastníky z odlišných kultur došlo k vzájemnému porozumění. Právní odborníci ale považují jakékoliv přidávání informací či dovysvětlování za porušení požadavku na doslovný převod. V těchto kontextech tak převládá pohled na tlumočníka jako na neviditelný nástroj, který umožňuje převod slov z jednoho jazyka do druhého (*conduit approach*, Morris 1999, s. 6). Naopak klient, např. žalovaný či migrant, tlumočníka často bere jako svého pomocníka či obhájce, zejména pochází-li tlumočník ze stejné komunity jako on sám (Hale 2008, s. 102).

V oblasti tlumočení ve zdravotnictví lékaři či jiní odborníci od tlumočnicků zpravidla očekávají, že jim pomohou překonat kulturní bariéry v komunikaci s pacientem. Obě strany zde mají stejné cíle (stanovit správnou diagnózu, přispět ke zlepšení zdravotního stavu pacienta). I přesto se požadavky na tlumočníka mohou lišit v závislosti na situaci – někteří lékaři čekají, že tlumočník pacientovi vysvětlí „běžným jazykem“ to, co se mu za použití odborných výrazů snaží sdělit, nebo že budou dokonce sami podávat doplňující informace o pacientově stavu či chování. Jiní odborníci zase naopak tlumočnickovo aktivní zasahování do komunikace považují za rušivé. Je proto na tlumočnickovi, aby zvolil takový přístup, který vyhovuje oběma zúčastněným stranám nejlépe (Kalina, 2015, s. 79). V některých zdravotnických kontextech, například při tlumočení řečové terapie, se od tlumočníka očekává, že bude aktivním účastníkem komunikace, a je mu dokonce povolena značná míra sémantické volnosti (Merlini a Favaron, 2005, s. 294).

„[...] strict adherence to a dry, formal, passive and detached interpreting style, though it might be in line with an idealised notion of professional conduct, is not always the best way to serve one's clients [...]“ (Merlini a Favaron, 2005, s. 296)

Podle Kaliny (2015, s. 78) je nutné v souvislosti s nestranností zmínit také emocionální aspekt. Ačkoliv by tlumočníci při výkonu své práce měli zůstat neutrální, jsou to lidské bytosti, které stejně jako ostatní lidé prožívají emoce, jež nemusí být v některých situacích lehké potlačit (např. tlumočení řízení týkajícího se sexuálního zneužívání nebo násilí na dětech). Jak uvádí Haleová (2007, s. 121), vědomá snaha o zachování neutrality a uvědomění si své role může tlumočnickům pomoci emotivní situace snáze zvládat a předcházet tak možnému syndromu vyhoření.

Podle etického kodexu ČKTZ a RID by tlumočník měl být nestranný i při přijímání zakázek a neměl by odmítnout klienta pro jeho národnost, rasu, pohlaví, věk, náboženské vyznání, politickou příslušnost, sociální postavení, sexuální orientaci, rozumovou úroveň, pověst a smýšlení. Ke všem klientům by měl přistupovat rovným způsobem.

8.1.4 Kompetence, příprava a profesní rozvoj

Tabulka 4 - Kompetence

JTP	§5 <i>Tlumočník a překladatel zásadně přijímá pouze ty závazky, které odpovídají jeho schopnostem a přípravě. Za výsledek své práce nese plnou morální odpovědnost.</i>
ASKOT	<i>Člen ASKOT ručí morálně za svůj optimální výkon ve smyslu stanov Asociace. Proto se na každou akci svědomitě připraví, a to jak z podkladů poskytnutých organizátorem, tak i z jiných dostupných materiálů.</i> <i>Člen ASKOT nepřijme práci, kterou by nemohl provést kvalitně.</i>
KST ČR	1. <i>Soudní tlumočník je povinen dbát na úměrnost jím převzatých závazků z hlediska odborných znalostí, rozsahu a termínů, aby je byl schopen splnit podle svého nejlepšího vědomí a svědomí.</i> 6. <i>K zajištění kvality tlumočnického úkonu či překladu je nutná řádná příprava soudního tlumočníka, která spočívá v nahlédnutí do spisů či v získání informací o projednávané věci, v prostudování podkladů k jednání, obstarání přehledu odborných výrazů po případné konzultaci s odborníkem atd.</i> 17. <i>Soudní tlumočník je povinen neustále zvyšovat svou kvalifikaci, a to nejen v příslušné jazykové oblasti, ale i v souvisejících oblastech odbornosti, jako je např. znalost právního prostředí jazykových oblastí, v jejichž jazycích překládá a/nebo tlumočí. Samozřejmostí je udržování vysoké informovanosti a rozhledu. Jen vysoce vzdělaný a dobře informovaný soudní tlumočník může podat kvalitní tlumočnický nebo překladatelský úkon.</i>
ČKTZJ	2. <i>Tlumočník přijímá zásadně jen takové závazky, které odpovídají jeho schopnostem a kvalifikaci. Tlumočník je povinen se na tlumočení řádně a včas připravit. Nese plnou zodpovědnost za kvalitu své práce.</i> 9. <i>Tlumočník sleduje vývoj své profese u nás i ve světě, vzdělává se a soustavně zvyšuje svou profesionální úroveň.</i>
RID	2.0 PROFESSIONALISM <i>Tenet: Interpreters possess the professional skills and knowledge required for the specific interpreting situation.</i>

	<p><i>Guiding principle: Interpreters are expected to stay abreast of evolving language use and trends in the profession of interpreting as well as in the American Deaf community.</i></p> <p><i>Interpreters accept assignments using discretion with regard to skill, communication mode, setting and consumer needs. Interpreters possess knowledge of American Deaf culture and deafness-related resources</i></p> <p>7.0 PROFESSIONAL DEVELOPMENT</p> <p><i>Tenet: Interpreters engage in professional development.</i></p> <p><i>Guiding principle: Interpreters are expected to foster and maintain interpreting competence and the stature of the profession through ongoing development of knowledge and skills.</i></p> <p><i>Illustrative Behavior – Interpreters:</i></p> <p><i>7.1 Increase knowledge and strengthen skills through activities such as:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>pursuing higher education;</i> • <i>attending workshops and conferences;</i> • <i>seeking mentoring and supervision opportunities;</i> • <i>participating in community events; and</i> • <i>engaging in independent studies.</i> <p><i>7.2 Keep abreast of laws, policies, rules and regulations that affect the profession.</i></p>
IAPTI	<p>2. Duties Related to the Performance of Professional Activities</p> <p><i>All IAPTI members shall:</i></p> <p><i>2.2 Only accept jobs for which they are able to guarantee a proper standard of quality to their clients.</i></p> <p><i>2.3 Keep up-to date and well informed with regard to everything that has to do with the proper performance of their profession.</i></p>
AFILS	<p>TITRE DEUXIEME</p> <p><i>Code de conduite professionnelle</i></p> <p><i>Article 1.</i> <i>L'interprète s'interdit d'accepter un engagement pour lequel il n'est pas qualifié. S'il est le seul à pouvoir assurer cette prestation, il pourra le faire après en avoir averti toutes les parties concernées.</i></p> <p><i>Article 2.</i> <i>L'interprète s'engage, dans la mesure du possible, à se former dans le but de répondre aux besoins d'utilisateurs.</i></p>
AUSIT	<p>3. COMPETENCE</p> <p><i>Interpreters and translators only undertake work they are competent to perform in the languages for which they are professionally qualified through training and credentials.</i></p> <p><i>Explanation: In order to practise, interpreters and translators need to have particular levels of expertise for particular types of work. Those who work with interpreters and translators are entitled to expect that they are working with</i></p>

	<p><i>appropriately qualified practitioners. Practitioners always represent their credentials honestly. Where formal training or accreditation is not available (e.g. in less frequently used language combinations and new and emerging languages), practitioners have an obligation to increase and maintain skills through their own professional development or request employers, agencies or institutions to provide it.</i></p> <p>8. PROFESSIONAL DEVELOPMENT</p> <p><i>Interpreters and translators continue to develop their professional knowledge and skills.</i></p> <p><i>Explanation: Practitioners commit themselves to lifelong learning, recognising that individuals, services and practices evolve and change over time. They continually upgrade their language transfer skills and their contextual and cultural understanding. They keep up to date with the technological advances pertinent to their practice in order to continue to provide quality service. Practitioners working in languages where there is no standard training or credential may need to assess, maintain and update their standards independently.</i></p>
IMIA	<p><i>3. Interpreters will refrain from accepting assignments beyond their professional skills, language fluency, or level of training.</i></p> <p><i>9. Interpreters will keep abreast of their evolving languages and medical terminology.</i></p> <p><i>10. Interpreters will participate in continuing education programs as available.</i></p> <p><i>11. Interpreters will seek to maintain ties with relevant professional organizations in order to be up-to-date with the latest professional standards and protocols.</i></p>
AHC	<p><i>II. Code of Honour</i></p> <p><i>Article 3</i></p> <p><i>a) Members of the Association shall not accept any assignment for which they are not qualified. Acceptance of an assignment shall imply a moral undertaking on the member's part to work with all due professionalism.</i></p>

Jak je vidět ze srovnání, všechny námi zkoumané kodexy se shodují na tom, že tlumočník by měl přijímat pouze takové zakázky, jež odpovídají jeho kompetencím a na které je schopen se dostatečně připravit tak, aby daný tlumočnický úkon provedl kvalitně. Podle etického kodexu IAPTI může tlumočník přijmout zakázku, pro kterou nemá dostatečné kompetence, pouze v případě, že je jediný, kdo může daný úkon provést – o této skutečnosti by měl však předem informovat všechny zúčastněné osoby.

K náležitým kompetencím tlumočnicka patří kompetence **lingvistické** (hloubková znalost zdrojového i cílového jazyka), **interkulturní** (znalost výchozí a cílové kultury a jejich specifik, znalost historických a politických souvislostí), **tlumočnické** (schopnost aktivně poslouchat a analyzovat výchozí projev a

adekvátně ho převést do cílového jazyka a kultury, dobrá paměť, schopnost analyzovat a syntetizovat informace, rétorické dovednosti), **osobnostní** (odolnost proti stresu, hlasová kapacita, dobrý fyzický stav ad.), kompetence **sociální** – tlumočnický musí umět komunikovat s lidmi, být zdvořilý, taktní a dodržovat zásady profesní etiky (NAATI Interpreter Certification, 2016, s. 8). Tlumočnický by se měl také dobře orientovat v oblasti, ve které tlumočí a ovládat příslušnou terminologii daného oboru. Měl by být schopen objektivně posoudit své schopnosti a možnosti a nikdy by neměl o svých kompetencích podávat nepravdivé informace.

Příprava na tlumočnickou zakázku by měla zahrnovat důkladné prostudování materiálů poskytnutých zadavatelem, případně i jiných dostupných podkladů (ASKOT). V případě soudního tlumočení může být nezbytné i nahlédnutí do spisů či získání informací o projednávané věci (KST ČR). Dalším způsobem přípravy může být také obstarání přehledu odborných výrazů po konzultaci s odborníky.

S požadavkem na odborné kompetence také úzce souvisí povinnost tlumočnicků neustále rozšiřovat své znalosti, rozvíjet své tlumočnické a jazykové dovednosti, sledovat vývoj v oboru a udržovat si široký rozhled o dění ve světě. Jak uvádí etický kodex KST ČR *„Jen vysoce vzdělaný a dobře informovaný [...] tlumočnický může podat kvalitní tlumočnický [...] úkon.* Podle kodexu RID by tak tlumočnický měli například navštěvovat semináře a konference, vyhledávat možnosti tlumočení se supervizí, účastnit se aktivit pořádaných tlumočnickou komunitou nebo nezávislých studií. Tam, kde takovéto možnosti dostupné nejsou (např. u méně rozšířených jazykových kombinací), by podle kodexu AUSIT měli tlumočnický rozvíjet své dovednosti a znalosti samostudiem, případně požádat relevantní subjekty (zaměstnavatele, místní instituce) o zprostředkování vzdělávacích příležitostí. Podle etického kodexu IMIA by tlumočnický měli také udržovat vazby s relevantními profesními organizacemi.

8.1.5 Profesní integrita a kolegialita

Tabulka 5 - Integrita a kolegialita

JTP	§7 <i>Tlumočnický a překladatel zásadně projevuje solidaritu se svými kolegy.</i>
-----	--

	<p>§8</p> <p><i>Tlumočník a překladatel zprostředkuje jinému tlumočnickovi nebo překladateli tlumočení nebo překlad vždy bezplatně.</i></p>
ASKOT	<p><i>Člen ASKOT není povinen vykonávat činnost, která by poškodila důstojnost tlumočnického povolání, a zásadně projevuje solidaritu se svými kolegy.</i></p> <p><i>Člen ASKOT zprostředkuje práci jinému členovi ASKOT vždy bezúplatně.</i></p>
KST ČR	<p><i>15. Soudní tlumočník je kolegiální vůči ostatním soudním tlumočnickům. Vůči kolegům soudní tlumočník nepoužívá nekalé soutěže, např. nabízením úkonů za neúměrně nízké honoráře za účelem získání klientely.</i></p>
ČKTZJ	<p><i>11. Tlumočník dbá na to, aby nepoškodil svým jednáním dobré jméno svého kolegy, Komory nebo tlumočnické profese.</i></p>
RID	<p>5.0 RESPECT FOR COLLEAGUES</p> <p><i>Tenet: Interpreters demonstrate respect for colleagues, interns and students of the profession.</i></p> <p><i>Guiding principle: Interpreters are expected to collaborate with colleagues to foster the delivery of effective interpreting services. They also understand that the manner in which they relate to colleagues reflects upon the profession in general.</i></p> <p><i>Illustrative Behavior – Interpreters:</i></p> <p><i>5.1 Maintain civility towards colleagues, interns and students.</i></p> <p><i>5.2 Work cooperatively with team members through consultation before assignments regarding logistics, providing professional and courteous assistance when asked and monitoring the accuracy of the message while functioning in the role of the support interpreter.</i></p> <p><i>5.3. Approach colleagues privately to discuss and resolve breaches of ethical or professional conduct through standard conflict resolution methods; file a formal grievance only after such attempts have been unsuccessful or the breaches are harmful or habitual.</i></p> <p><i>5.4 Assist and encourage colleagues by sharing information and serving as mentors when appropriate.</i></p> <p><i>5.5 Obtain the consent of colleagues before bringing an intern to an assignment.</i></p>
IAPTI	<p>4. Duties related to relationships among colleagues</p> <p><i>All IAPTI member shall:</i></p> <p><i>4.1. Be respectful of colleagues and their work.</i></p> <p><i>4.2. Not seek to gain colleagues' clients by offering excessively low fees or by any sort of action carried out in bad faith.</i></p> <p><i>4.3. Refrain from making statements that might undeservedly undermine the reputation of colleagues in terms of their competence, standing, good conduct or manner of practicing their profession.</i></p>

	<p><i>4.4 Offer any and all cooperation within their possibilities to their colleagues, especially to those of lesser experience.</i></p> <p><i>4.5. In the event of hiring another translator or interpreter as an employee or independent collaborator, guarantee that person proper contract conditions and fair pay, in accordance with the work carried out, and, moreover, respect the conditions agreed to and fully abide by them.</i></p>
AFILS	<p><i>Code de conduite professionnelle</i></p> <p><i>Article 6.</i> <i>L'interprète doit être loyal et solidaire à l'égard de ses collègues. Toute critique sur un collègue ne doit pas être énoncée en public.</i></p>
AUSIT	<p><i>9. Professional solidarity</i> <i>Interpreters and translators respect and support their fellow professionals, and they uphold the reputation and trustworthiness of the profession of interpreting and translating.</i></p> <p><i>9.1 Interpreters and translators support and further the interests of the profession and their colleagues and offer each other assistance.</i></p> <p><i>9.2 Interpreters and translators resolve any disputes with their interpreting and translating colleagues in a cooperative, constructive and professional manner.</i></p> <p><i>9.3 AUSIT members refer any unresolved disputes with other AUSIT members to the National Council. The conclusive direction of the Council is binding on members, with the provision of appeal or review in the interests of natural justice.</i></p>
IMIA	-
AIIC	<p><i>Article 4</i> <i>a) Members of the Association shall not accept any job or situation which may detract from the dignity of the profession.</i></p> <p><i>b) They shall refrain from any act which might bring the profession into disrepute.</i></p> <p><i>Article 6</i> <i>a) It shall be the duty of members of the Association to afford their colleagues moral assistance and collegiality.</i></p> <p><i>b) Members shall refrain from any utterance or action prejudicial to the interests of the Association or its members. Any complaint arising out of the conduct of any other member or any disagreement regarding any decision taken by the Association shall be pursued and settled within the Association itself.</i></p> <p><i>c) Any problem pertaining to the profession which arises between two or more members of the Association, including candidates and precandidates may be referred to the Disciplinary and Disputes Committee for arbitration, except for disputes of a commercial nature.</i></p>

Jak je vidět z tabulky, k zásadě kolegiality a profesní integrity se vyjadřuje devět z deseti kodexů. Všechny tyto kodexy se shodují na tom, že tlumočníci by měli respektovat své kolegy, navzájem si pomáhat, sdílet své znalosti a chovat se k sobě

čestně. Musejí též dbát na zachování dobrého jména své profese a organizace, jíž jsou členy (ASKOT, ČKTZJ, RID, IAPTI, AUSIT, AIIC).

Součástí kolegiality je také veřejně nekritizovat ostatní tlumočníky (RID, IAPTI, AFILS, AUSIT). Pokud má tlumočník jakékoli výhrady k jednání či výkonu svého kolegy, měl by to s ním nejprve probrat osobně. Veškeré spory s kolegy by se tlumočník měl snažit řešit konstruktivním a profesionálním způsobem – v případě, že někteří tlumočníci hrubě či opakovaně porušují zásady profesní etiky, mají pak členové některých profesních organizací možnost obrátit se formální cestou na přísluné orgány svých organizací (např. AUSIT – *National Council*, AIIC – *Disciplinary and Disputes Committee for arbitration*, KST ČR – disciplinární komise jmenovaná ad hoc z členů představenstva a dozorčí rady).

Některé kodexy (JTP, ASKOT, IAPTI) se také v souvislosti s kolegialitou vyjadřují ke zprostředkovávání zakázek. Podle kodexů JTP a ASKOT by tlumočník měl kolegům zprostředkovávat práci, kterou nemůže nebo nechce sám odvést, vždy bezplatně (tedy bez nároku na provizi). Etický kodex IAPTI potom tlumočnickům ukládá povinnost zajistit kolegům alespoň řádné smluvní podmínky a spravedlivou odměnu za jimi odvedený úkon. Podle kodexu KST ČR je veškeré zprostředkování zakázek zakázáno, neboť soudní tlumočník musí daný úkon provést osobně.

Za hrubé porušení profesní kolegiality pak většina kodexů považuje využívání nekalé soutěže – zejména nabízení služeb za neúměrně nízké sazby za účelem získání klientů (např. KST ČR nebo IAPTI).

8.1.6 Důstojné vystupování a etiketa

Tabulka 7 – Etiketa a důstojné vystupování

JTP	-
ASKOT	-
KST ČR	<i>K důstojnému vystupování při tlumočnickém výkonu patří vhodné oblečení a upravený zevnějšek. Jakékoliv výstřednosti jak v projevu, tak i v zevnějšku a oblečení jsou nepřípustné. Stejně nepřípustné je zasahovat do jednání vlastními myšlenkami či skákáním do řeči.</i>
ČKTZJ	<i>Tlumočník přizpůsobuje své chování a oděv situaci, v jejímž rámci tlumočí.</i>
RID	<p><i>3.0 CONDUCT</i></p> <p><i>Tenet: Interpreters conduct themselves in a manner appropriate to the specific interpreting situation. Interpreters are expected to present themselves appropriately in demeanor and appearance.</i></p> <p><i>3.5. Conduct and present themselves in an unobtrusive manner and exercise care in choice of attire.</i></p>
IAPTI	-
AFILS	<p><i>TITRE DEUXIEME</i></p> <p><i>Code de conduite professionnelle</i></p> <p><i>Article 4.</i></p> <p><i>L'interprète doit avoir une présentation appropriée à la situation d'interprétation.</i></p>
AUSIT	-
IMIA	-
AIIC	-

Jak vidíme z tabulky, zásadu důstojného vystupování a tlumočnické etikety reflektují čtyři kodexy z námi zkoumaného korpusu. Podle nich by prezentace, chování i oblečení tlumočníka by měly být přiměřené vzhledem k situaci, v níž tlumočí.

Co se týče přiměřeného vystupování tlumočníka, z kodexů vyplývá, že tlumočník by měl působit co nejneutrálněji, neskákat mluvčím do řeči, ani jinak nezasahovat do diskuse.

Bližší informace tlumočnické etiketě uvádí např. Gullová (2013, s. 23). Tlumočník by podle ní měl sedět po levé straně toho, komu tlumočí. Je-li tlumočník přítomen i na cestách autem, pak usedá na místo vedle řidiče. Součástí vhodného vystupování tlumočníka je pak podle autorky i skutečnost, že se tlumočník nikam „nehrne“ jako

první, nepodává ruku jako první, stojí bokem apod. Pokud jde o způsob oblékání, Gullová uvádí, že oblečení tlumočnicka by mělo být decentní, nenápadné, tmavších barev, zásadně s rukávy a bez dekoltů; vhodné nejsou ani vysoké podpatky či nápadné doplňky (tamtéž).

Tomuto tématu se poměrně zevrubně věnuje i praktický průvodce etikou pro konferenční tlumočníky, který publikoval SCIC²⁰. Podle něj je vhodné vystupování zásadním požadavkem profesní etiky a etikety – klienti nebudou totiž tlumočníky brát jako kvalifikované odborníky, pokud se jako takoví nebudou i chovat. To se vztahuje i na chování v kabině při simultánním tlumočení – tlumočníci by měli být taktí, vyvarovat se přílišné gestikulace, hlasitého smíchu, když zrovna netlumočí, nebo jakékoliv jiné aktivity, která by naznačovala, že svou práci neberou seriózně. Měli by brát ohled i na své kolegy v kabině (např. používat svá elektronická zařízení diskrétně a ujistit se, že to kolegovi nevadí). Způsob oblékání je též velmi důležitý – ideálním způsobem, jak může tlumočnick zjistiť, zda je vhodně oblečen, je zamyslet se nad tím, zda by se za své oblečení nestyděl ani v případě, že by se zrovna rozbila technika pro simultánní tlumočení a musel by jít do jednací síně pro svou delegaci tlumočit konsektivně. Adekvátním oděvem pro muže se rozumí zpravidla sako a kravata, od žen je pak vyžadována podobná míra formálnosti. Tlumočnick by také neměl zanedbávat osobní hygienu, ani používat např. přehnané množství parfému.

²⁰ SCIC DIR. A, ed., 2012. Ethics: A Practical Guide For Interpreters. In: *Academia.edu* [online]. [cit. 2018-03-03]. Dostupné z: http://www.academia.edu/7148921/Interpretation_A_PRACTICAL_GUIDE_FOR_INTERPRETERS

8.2 Práva tlumočnicků

8.2.1 Právo odmítnout tlumočení

Tabulka 8 – Právo odmítnout tlumočení

JTP	<p>§6 <i>Tlumočník a překladatel odmítne vykonávat takovou činnost a zdrží se takového jednání, které by mohly poškodit důstojnost jeho povolání.</i></p> <p>§9 <i>Výkon povolání nezkracuje tlumočníka a překladatele na jeho osobních lidských a občanských právech a nesmí být na újmu jeho důstojnosti.</i></p>
ASKOT	<i>Člen ASKOT není povinen vykonávat činnost, která by poškodila důstojnost tlumočnického povolání [...]</i>
KST ČR	<p>19. <i>1. Soudní tlumočník má právo žádat o vytvoření podmínek potřebných k řádnému výkonu své činnosti (např. možnost seznámit se se spisy či skutečnostmi, kterých se úkon týká; rozumná lhůta pro vyhotovení překladu apod.).</i> <i>2. Soudní tlumočník má při splnění stanovených podmínek a se souhlasem zadavatele právo požádat o přidělení konzultanta, pokud určitá část daného úkonu přesahuje jeho znalosti či kompetence v dané odbornosti (např. z důvodu úzké specializace), viz § 10 zákona o znalcích a tlumočnících.</i> <i>3. Pokud jeho žádosti není zadavatelem vyhověno, má právo odmítnout provedení úkonu.</i></p>
ČKTZJ	<p><i>7. Tlumočník má právo odmítnout výkon své profese z důvodu pro něj nevhodných pracovních podmínek nebo v případě, že by nedokázal být neutrální vůči tlumočenému sdělení, a mohl tak poškodit některou ze zúčastněných osob včetně sebe.</i></p> <p><i>8. Tlumočník má právo odmítnout výkon své profese v případech, že má podezření na aktivity, které jsou v konfliktu se zákonem nebo porušují lidská práva.</i></p>
RID	<p><i>6.0 BUSINESS PRACTICES</i></p> <p><i>6.5 Interpreters reserve the option to decline or discontinue assignments if working conditions are not safe, healthy, or conducive to interpreting.</i></p>
IAPTI	<p><i>2.4. All IAPTI members shall not take part in practices that might favor actions which are detrimental to the public interest, the law or the interest of their profession.</i></p> <p><i>3.5. All IAPTI members shall neither offer nor accept jobs that are improper in terms of deadline, environment or method.</i></p>
AFILS	<p><i>TITRE DEUXIEME</i> <i>CODE DE CONDUITE PROFESSIONNELLE</i></p> <p><i>Article 9.</i> <i>L'interprète peut refuser un contrat si, pour une raison éthique ou personnelle, il</i></p>

	<i>sent que sa prestation ne sera pas conforme au présent code. Le client pourra alors demander une attestation de refus à l'interprète.</i>
AUSIT	<i>4.2 Where impartiality may be difficult to maintain because of personal beliefs or other circumstances, interpreters and translators do not accept assignments, or they offer to withdraw from the assignment.</i>
IMIA	<i>3. Interpreters will refrain from accepting assignments beyond their professional skills, language fluency, or level of training. 4. Interpreters will refrain from accepting an assignment when family or close personal relationships affect impartiality. 6. [Medical] interpreters will not engage in interpretations that relate to issues outside the provision of health care services unless qualified to do so.</i>
AIIC	<i>Article 4 a) Members of the Association shall not accept any job or situation which may detract from the dignity of the profession. b) They shall refrain from any act which might bring the profession into disrepute. Article 7 d) Members of the Association shall not agree to undertake either simultaneous interpretation without a booth or whispered interpretation unless the circumstances are exceptional and the quality of interpretation work is not thereby impaired.</i>

K možnosti odmítnout tlumočení se vyslovují všechny zkoumané kodexy. V předchozí podkapitolách jsme již popsali případy, kdy mají tlumočníci povinnost odmítnout zakázku (např. pro nedostatečné kompetence, nedostatek času na přípravu, podjatost atd.). Řada kodexů však explicitně hovoří i o právu na odmítnutí zakázky. Podle etických kodexů JTP, ASKOT, IAPTI a AIIC má tlumočník právo odmítnout takové tlumočení, které by bylo na újmu jeho osobě nebo poškozovalo důstojnost profese. Dalším důvodem pro odmítnutí zakázky může být podezření, že by tlumočník svou prací přispíval k nezákonným aktivitám nebo porušování lidských práv (ČKTZ, IAPTI). Tlumočník má také právo odmítnout práci z důvodu pro něj nevyhovujících pracovních podmínek (v případě soudního tlumočení např. nemožnost seznámit se se spisem, nepřidělení konzultanta aj.) nebo v případě, že je zakázka v rozporu s jeho morálním přesvědčením, a mohla by tak při tlumočení být ohrožena jeho neutralita. Konferenční tlumočníci pak mohou odmítnout zakázku na základě nedostatečného technického zázemí – jak uvádí etický kodex AIIC, měli by mít k dispozici tlumočnickou kabinu; pokud tomu tak není, na simultánní

tlumočení bez kabiny nebo tlumočení šeptem by měli přistoupit jen ve výjimečných případech, kdy nehrozí zhoršení kvality tlumočení.

8.2.2 Právo na uspokojivé pracovní podmínky

Tabulka 9 – Právo na uspokojivé pracovní podmínky

JTP	-
ASKOT	<i>Člen ASKOT je povinen vyžadovat od organizátora splnění pracovních a technických podmínek, které jsou nezbytné pro profesionální úroveň jeho práce.</i>
KST ČR	19. <i>1. Soudní tlumočník má právo žádat o vytvoření podmínek potřebných k řádnému výkonu své činnosti (např. možnost seznámit se se spisy či skutečnostmi, kterých se úkon týká; rozumná lhůta pro vyhotovení překladu apod.).</i>
ČKTZJ	-
RID	6.0 BUSINESS PRACTICES <i>Guiding Principle: [...] Interpreters are entitled to working conditions conducive to effective service delivery.</i> <i>6.3 Promote conditions that are conducive to effective communication, inform the parties involved if such conditions do not exist, and seek appropriate remedies.</i>
IAPTI	-
AFILS	<i>TITRE DEUXIEME CODE DE CONDUITE PROFESSIONNELLE</i> <i>Article 7. L'interprète doit s'assurer qu'il dispose de bonnes conditions de travail. Il doit prévenir son client que des pauses lui sont nécessaires. En aucun cas il ne pourra travailler plus de deux heures sans relais.</i>
AUSIT	-
IMIA	-

AIIC	<p><i>III. WORKING CONDITIONS</i></p> <p><i>Article 7</i></p> <p><i>With a view to ensuring the best quality interpretation, members of the Association:</i></p> <p><i>a) shall endeavour always to secure satisfactory conditions of sound, visibility and comfort, having particular regard to the Professional Standards as adopted by the Association as well as any technical standards drawn up or approved by it;</i></p> <p><i>b) shall not, as a general rule, when interpreting simultaneously in a booth, work either alone or without the availability of a colleague to relieve them should the need arise;</i></p> <p><i>c) shall try to ensure that teams of conference interpreters are formed in such a way as to avoid the systematic use of relay;</i></p> <p><i>d) shall not agree to undertake either simultaneous interpretation without a booth or whispered interpretation unless the circumstances are exceptional and the quality of interpretation work is not thereby impaired;</i></p> <p><i>e) require a direct view of the speaker and the room and therefore will not agree to working from screens except in exceptional circumstances where direct view is not possible, provided the arrangement comply with the Association's appropriate technical specifications and rules;</i></p> <p><i>f) shall require that working documents and texts to be read out at the conference be sent to them in advance;</i></p> <p><i>g) shall request a briefing session whenever appropriate;</i></p> <p><i>h) shall not perform any other duties except that of conference interpreter at conferences for which they have been taken on as interpreters.</i></p>
------	--

Jak je vidět z výše uvedeného srovnání etických kodexů, tlumočnický má právo na uspokojivé pracovní podmínky a zároveň povinnost takové podmínky vyžadovat od zadavatelů/svých klientů. Jen malé procento kodexů ovšem adekvátní podmínky pro tlumočení blíže definuje. Etický kodex KST ČR specifikuje, že tlumočnický musí mít možnost seznámit se se spisy a informacemi týkajícími se tlumočeného případu. Etický kodex tlumočnicků znakového jazyka organizace AFILS hovoří o tom, že by tlumočnický měl klienta informovat o potřebě pauz v průběhu tlumočení a v žádném případě netlumočit více než dvě hodiny bez přestávky. Nejdetailnější co do nároků na pracovní podmínky je etický kodex konferenčních tlumočnicků organizace AIIC. Podle něj by tlumočnický měli mít vždy pro svou práci adekvátní zvukové, vizuální

a technické podmínky. Dále je v něm uvedeno, že kabinové simultánní tlumočení by tlumočnický nikdy neměl provádět sám – vždy by měl mít možnost prostřídat se alespoň s jedním kolegou. Složení tlumočnických týmů by mělo být takové, aby se nemuselo systematicky tlumočit přes vedoucí (pilotní) kabinu (*relay*)²¹. Konferenční tlumočníci by také měli vyžadovat přímý výhled na řečníka – pokud to podmínky nedovolují, měli by mít tlumočníci k dispozici alespoň výhled na řečníka prostřednictvím obrazovek, které odpovídají technickým požadavkům asociace. Veškeré materiály, které v průběhu konference budou čteny, by tlumočnickům měly být dodány předem, aby si je mohli řádně připravit, případně by tlumočníci měli mít možnost zúčastnit se předkonferenčního brífinku, kde s nimi budou seznámeni.

8.2.3 Právo na spravedlivou odměnu

Tabulka 10 – Právo na spravedlivou odměnu

JTP	<i>§1 Ve smyslu tohoto etického kodexu je profesionální tlumočnický osoba, která za úplatu převádí nezaměnitelnými prostředky smysl výpovědi mluvčího z výchozího jazyka do jazyka cílového.</i>
ASKOT	-
KST ČR	<p><i>16. Při stanovení smluvní odměny postupuje tlumočnický na základě sazeb obvyklých v místě a čase. Při účtování odměny dle zákona o znalcích a tlumočnických postupuje soudní tlumočnický v souladu s příslušnými ustanoveními zákona o znalcích a tlumočnických a příslušné prováděcí vyhlášky. Soudní tlumočnický má rovněž možnost opřít své vyúčtování o existující relevantní rozsudky vyšších soudů a příp. judikáty, k nimž mu KST ČR v rámci svých možností umožní přístup.</i></p> <p><i>19.</i></p> <p><i>4. Soudní tlumočnický má právo na důstojnou a včas uhrazenou odměnu, přičemž vyplácení tlumočeného v případě úkonů pro státní orgány se řídí soudním právem procesním.</i></p>
ČKTZJ	<i>Tlumočnický je osoba, která v rámci své profese převádí za úplatu smysl sdělení z výchozího jazyka do jazyka cílového.</i>

²¹ Tlumočení přes vedoucí (pilotní) kabinu popisuje např. Čenková (2008, s. 25): „vedoucí kabina tlumočí projev řečníka do jazyka, který ovládají tlumočníci v dalších kabinách, ti přebírají tuto verzi a tlumočí ji do svých cílových jazyků“.

RID	<p>6.0 BUSINESS PRACTICES</p> <p><i>Guiding principle: [...] Professional interpreters are entitled to a living wage based on their qualifications and expertise.</i></p> <p>6.7 Render pro bono services in a fair and reasonable manner.</p> <p>6.8 Charge fair and reasonable fees for the performance of interpreting services and arrange for payment in a professional and judicious manner.</p>
IAPTI	<p>3.1. All IAPTI members shall enforce and defend the right to receive pay that permits their profession to be practiced in a decent and effective manner.</p> <p>3.4. All IAPTI members shall not favor unfair competition by offering or accepting fees below those generally considered to be proper and fair in the market where they practice their profession.</p> <p>3.6. In cases in which they render free services to non-profit organizations, apply themselves as if such services were a paid job. Furthermore, inform the non-profit organization benefiting from these free services of the proper market value of the job performed.</p>
AFILS	<p>CODE DE CONDUITE PROFESSIONNELLE</p> <p>Article 10.</p> <p><i>Les interprètes qui travaillent ponctuellement bénévolement s'engagent à respecter le présent code et à demander les mêmes conditions de travail que s'ils étaient payés.</i></p>
AUSIT	<p>1.6 Interpreters and translators do not solicit or accept gratuities or other benefits. They may, however, accept typical small gifts in specific cultural contexts.</p>
IMIA	-
AIIC	<p>Professional standards</p> <p>Article 4</p> <p><i>Remuneration</i></p> <p><i>Except for those cases where the Association has signed an Agreement, members are free to set their level of remuneration.</i></p> <p>Article 5</p> <p><i>Non-remunerated work</i></p> <p><i>Whenever members of the Association provide their services free-of-charge for conferences or a charitable or humanitarian nature, they shall respect the conditions laid down in the Code of Professional Ethics and in these Professional Standards.</i></p>

Jak je vidět ze srovnání, většina kodexů hovoří o tom, že tlumočník má za svou práci nárok na spravedlivou odměnu, ale žádné doporučené tarify, od kterých by se tato odměna měla odvíjet, v etických kodexech nenajdeme.

JTP donedávna zveřejňovala doporučené minimální tarify pro tlumočníky a překladatele ve svém časopise *ToP*. Úřad pro ochranu hospodářské soutěže České republiky na základě zákona č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže a o

změně některých zákonů, v roce 2018 rozhodl, že takové jednání je protiprávní²², a JTP na základě tohoto rozhodnutí přestala doporučené minimální tarify publikovat.

Kodex KST ČR uvádí, že soudní tlumočníci si odměnu účtují podle příslušných ustanovení zákona o znalcích a tlumočnících a příslušné prováděcí vyhlášky²³. V té je uvedeno, že odměna za tlumočnický úkon se odvíjí od jeho náročnosti a míry odborných znalostí, které bylo nutné k jeho podání vynaložit – odměna za hodinu tlumočení z cizího jazyka do češtiny a naopak se může pohybovat od 100 Kč do 350 Kč, za hodinu tlumočení mezi dvěma cizími jazyky potom od 150 Kč do 350 Kč. Tato odměna může být zvýšena až o 50 %, např. z důvodu vysoké náročnosti tlumočení nebo práce v den pracovního klidu či v noci. Podle kodexu KST ČR mohou tlumočníci při kalkulaci tlumočného také vycházet z existujících rozsudků a judikátů, k niž jim Komora v rámci svých možností umožní přístup. Vyplácení odměny za tlumočení pro státní orgány se potom řídí soudním řádem procesním.

Podle etického kodexu RID má profesionální tlumočnický nárok na mzdu odpovídající jeho kvalifikaci a odbornosti. Za tlumočnické služby by si měl účtovat spravedlivé a rozumné ceny. Měl by zajistit, aby k vyplácení odměny docházelo profesionálním způsobem.

Podle kodexu IAPTI by tlumočníci neměli podporovat nekalou soutěž tím, že budou nabízet své služby nebo přijímat zakázky pod cenou, která je na trhu tlumočnických služeb považována za „spravedlivou a adekvátní“. Měli by hájit své právo na odměnu, která jim umožňuje vykonávat tlumočnickou práci přijatelným a efektivním způsobem.

Etický kodex AUSIT se k finanční kompenzaci tlumočnicků explicitně nevyjadřuje. Uvádí však, že by tlumočníci neměli přijímat žádné spropitné či jiné formy úplatku (nad rámec smluvní odměny). Ve specifických kulturních kontextech mohou však přijmout typické drobné dárky.

²² ROZHODNUTÍ: S0381/2017/KD-16394/2018/853/PHA, 2018. *Úřad pro ochranu hospodářské soutěže* [online]. [cit. 2018-10-30]. Dostupné z: <https://www.uohs.cz/cs/hospodarska-soutez/sbirky-rozhodnuti/detail-15511.html>

²³ Platná legislativa, 2018. *KST ČR* [online]. [cit. 2018-10-30]. Dostupné z: <https://www.kstcr.cz/cz/legislativa-zakony>

Kodex AIIC uvádí, že s výjimkou případů, kdy tlumočníci pracují na základě smluvní dohody uzavřené Asociací, si tlumočníci mohou stanovit vlastní výši odměny.

Některé etické kodexy (RID, AIIC, IAPTI) se vyjadřují i k práci *pro bono* (tj. bez finanční odměny) a shodně uvádějí, že i v případech, kdy tlumočníci nejsou za svou práci finančně odměněni, musejí dodržovat etický kodex a dodržovat a vyžadovat stejné podmínky, jako by se jednalo o práci placenou. Etický kodex IAPTI v tomto ohledu dokonce ukládá tlumočnickům povinnost informovat klienty o standardní tržní ceně jimi provedeného úkonu.

9 Internetová fóra a skupiny sdružující tlumočníky – nová generace etických kodexů?

Kromě etických kodexů jednotlivých profesních a jiných organizací jsou dnes otázky spojené s etikou tlumočení hojně reflektovány prostřednictvím různých internetových fór a stránek sdružujících tlumočníky a překladatele. K těm nejznámějším v mezinárodním měřítku patří např. *TranslatorsCafé.com* či *ProZ.com*, v českém prostředí se pak velké oblibě těší zejména Facebookové skupiny *Simultánní blekotání*, *Kolik třešní tolik višní aneb Podej. Mně. Ten. Blábol. Ing. Kozel. A kol.* Mezi studenty a absolventy ÚTRL je také velmi populární skupina *Vítejte na Šporkovi*. Přístup na diskusní fóra je otevřený všem, pro zveřejnění příspěvků/komentářů je však nutná registrace. Přístup do Facebookových skupin je regulován jejich správcem, který musí nejprve schválit žádost o členství (v případě, že se jedná o skupinu uzavřenou). Pro všechny tyto platformy ale platí, že jsou místem, kde se setkávají tlumočníci (a překladatelé) různých jazykových kombinací, specializací a s různou délkou praxe, aby si vyměňovali své poznatky, zkušenosti a názory. Staly se též místem setkávání s klienty a prostorem, kde tlumočníci nabízejí své služby. Určité etické zásady a profesní standardy by tedy měly být dodržovány i zde, což dokazuje i úvodní zpráva správce skupiny *Simultánní blekotání* určená členům skupiny: *Milí kolegové, ráda bych připomněla, že ze skupiny čistě pro pobavení se postupem času stalo místo sloužící mimo jiné k setkávání s klienty, a že bychom tedy neměli zapomínat na slušnost a profesionalitu. Usilujeme-li o odpovídající ocenění naší profese, chovejme se v první řadě tak, abychom si jej zasloužili. Bude to ku prospěchu všech zúčastněných.*²⁴ Jak uvádí např. Šveřepová (2016, s. 43) aktivní členství v internetových skupinách a fórech sdružujících tlumočníky a překladatele může výrazně přispívat k diskuzi o etických problémech v oboru a pomoci tlumočnickům rozvíjet kompetence potřebné k jejich řešení.

²⁴ *Simultánní blekotání*, 2018. In: *Facebook* [online]. [cit. 2018-02-07]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/groups/simtlum/>

10 Empirická část

Cílem empirické části naší práce bylo vyzkoumat, jak se tlumočníci staví k principům etických kodexů a do jaké míry jimi stanovené etické zásady, popsané v teoretické části práce, uplatňují v praxi. Na základě vybraných modelových situací jsme se pak snažili analyzovat a popsat, jak tlumočníci jednají v eticky problematických situacích.

10.1 Metody a techniky výzkumu

Při získávání dat pro účely naší práce jsme postupovali pomocí empirického kvantitativně-kvalitativního dotazníkového výzkumu, jehož cílem bylo srovnat, jak jsou s etickými kodexy seznámeni začínající tlumočníci (včetně studentů tlumočnictví) a tlumočníci s větší délkou praxe a jak se jimi řídí. Dále nás zajímalo, zda má členství v profesních skupinách a organizacích nějaký vliv na dodržování tlumočnické etiky. Posléze jsme se metodou introspekce pokusili zmapovat situace, v nichž tlumočníci mohou čelit etickým dilematům, a zanalyzovat jejich jednání v takovýchto situacích. K této metodě jsme přistoupili z toho důvodu, že sama podstata zkoumaného fenoménu předem vylučuje experimentální podmínky výzkumu, neboť zkoumaná problematika se vždy váže na konkrétní komunikační situaci a její účastníky a takové situace nelze navodit v umělých podmínkách – probandi by nutně museli vědět o experimentální povaze výzkumu, což by mohlo ovlivnit jejich chování. Další potenciální metodu, metodu observační, jsme také museli předem vyloučit, neboť etika je velmi široké téma a jen obtížně bychom vyhledávali situace, ve kterých bychom mohli jednání tlumočnicků pozorovat *in situ*. Navíc bychom tlumočnický opět museli předem seznámit s tím, že jsou pozorováni, což by opět mohlo vést ke změně jejich strategií z důvodu ochrany tváře. Výzkum jsme proto prováděli prostřednictvím dotazníků, které jsme distribuovali přes sociální sítě, zejména pak facebookové skupiny sdružující tlumočnický a studenty tlumočnictví – Simultánní blekotání, Vítejte na Šporkovi a Překlady, tlumočení, výuka a doučování a prostřednictvím sekretariátů hlavních českých tlumočnických profesních organizací – Jednoty tlumočnicků a překladatelů, Asociace konferenčních tlumočnicků, Komory soudních tlumočnicků České republiky a České komory tlumočnicků znakového jazyka. Tuto metodu jsme zvolili zejména z toho

důvodu, aby respondentům byla poskytnuta co největší anonymita a abychom zvýšili šance, že vzhledem k osobní povaze dotazů získáme relevantní data.

Pro vytvoření dotazníku jsme využili nástroj Google Forms, což je jednoduchá platforma, která umožňuje snadné vytvoření přehledného dotazníku a jeho distribuci online pomocí webového odkazu, který lze jednoduše zkopírovat a následně rozeslat respondentům např. pomocí e-mailu. Další výhodou tohoto nástroje je, že z odpovědí na uzavřené otázky dokáže přímo vygenerovat grafy, které lze pak dále upravovat např. pomocí programu Microsoft Excel. Umožňuje též vygenerovat tabulku se všemi odpověďmi, kterou je rovněž možné jednoduše upravit v dalších tabulkových editorech.

Při tvorbě otázek jsme vycházeli ze zkoumaných etických kodexů a dále jsme se inspirovali akreditační zkouškou NAATI (2013)²⁵, jejíž součástí jsou otázky z tlumočnické etiky, již zmíněnou publikací Cartwrightové (1999)²⁶, bakalářskou prací Kubištové (2010)²⁷, magisterskou prací Šveřepové (2016)²⁸ a výzkumem Al-Salmana (2008)²⁹.

10.2 Formulace výzkumných otázek

Pro náš výzkum jsme si stanovili následující výzkumné otázky:

1. *Řídí se tlumočníci s kratší praxí v oboru (méně než 10 let) etickými zásadami uváděnými v etických kodexech méně než tlumočníci s delší praxí (více než 10 let)?*

²⁵ Ethics of Interpreting and Translating. A Guide to Obtaining NAATI Credentials, 2013. NAATI [online]. [cit. 2018-02-11]. Dostupné z: http://www.naati.com.au/PDF/Booklets/Ethics_Booklet.pdf

²⁶ CARTWRIGHT, Brenda, 2009. *Encounters with Reality: 1,001 Interpreter Scenarios*. 2nd edition. RID Press. ISBN 9780916883508.

²⁷ KUBIŠTOVÁ, Jitka, 2010. *Etický kodex ve světle současného komunitního tlumočení pro neslyšící v českém prostředí*. Praha. Bakalářská práce. Univerzita Karlova. Vedoucí práce Naďa Dingová.

²⁸ ŠVEŘEPOVÁ, Andrea, 2016. *Etika překladatelské činnosti*. Praha. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Vedoucí práce Tomáš Svoboda.

²⁹ AL-SALMAN, Saleh M., 2008. Adherence to the Code of Ethics in the Profession of Interpreting. *Dirasat: Human and Social Sciences* [online]. **35**(2), s. 380-394 [cit. 2018-11-27]. Dostupné z: <https://journals.ju.edu.jo/DirasatHum/article/viewFile/1496/1486>

2. Řídí se tlumočníci, kteří jsou členy profesních tlumočnických organizací (PTO), etickými zásadami uváděnými v etických kodexech více než tlumočníci, kteří nejsou členy PTO?

Ke stanovení první výzkumné otázky nás vedl předpoklad, že začínající tlumočníci, kteří potřebují v oboru teprve získat praxi, mohou mít spíše sklony k porušování profesní etiky (např. pracovat za dumpingové ceny, přijímat zakázky, na které nejsou dostatečně kompetentní/připraveni apod.) než tlumočníci s delší praxí. U tlumočnicků s delší praxí pak předpokládáme nejen dostatečné odborné vzdělání v oblasti tlumočnické etiky, ale i osobní zkušenosti s aplikací etických kodexů v praxi.

U druhého výzkumného cíle jsme potom vycházeli z předpokladu, že členové profesních organizací jsou kromě obecných zásad tlumočnické etiky vázáni jednotlivými etickými kodexy organizací, jichž jsou členy, a pociťují tak větší profesní odpovědnost než tlumočníci, kteří členy profesních organizací nejsou.

10.3 Průběh výzkumu

Výzkum sestával ze dvou hlavních etap – předvýzkumu a samotného výzkumu.

V rámci předvýzkumné fáze, která probíhala v únoru 2018, jsme nejprve rozeslali zkušební dotazník sedmi vybraným respondentům (studentům a absolventům tlumočnictví na ÚTRL FF UK). Cílem předvýzkumu bylo zjistit, zda je náš dotazník adekvátně strukturován, zda není příliš dlouhý a zda jsou všechny otázky jasně formulovány. Ukázalo se, že dotazník v původní podobě příliš dlouhý byl a že velký počet otevřených otázek respondenty odrazoval od jeho dokončení. Rozhodli jsme se proto zredukovat počet otevřených otázek tak, aby vyplnění dotazníku nezabralo více než 30 minut. Dále jsme na základě poznámek účastníků předvýzkumu upravili strukturu dotazníku – modelové situace, které většina respondentů předvýzkumu považovala za nejzajímavější, ale zároveň za nejnáročnější na zodpovězení, jsme se rozhodli umístit hned za úvodní segmentační otázky. U segmentačních otázek jsme dále doplnili možnosti dosaženého vzdělání, délky praxe a typ pracovního úvazku. Finální podoba dotazníku po těchto úpravách obsahovala 42 otázek rozdělených do čtyř sekcí: segmentační otázky, modelové situace, škálové otázky a doplňující otázky, které blíže popíšeme v následující podkapitole.

Samotný výzkum probíhal od března 2018 do června 2018. Původní lhůtu pro sběr dat, kterou jsme si stanovili na konec dubna 2018, jsme vzhledem k prvotní nízké návratnosti dotazníků prodloužili do června 2018. Celkem se nám podařilo získat odpovědi od 54 respondentů, ne všichni respondenti ale bohužel zodpověděli všechny otázky.

10.4 Části dotazníku

První část dotazníku tvořilo osm segmentačních otázek, jejichž cílem bylo zjistit profil respondentů a rozřadit je do kategorií tak, abychom mohli srovnávat data z následujících částí dotazníku podle zvolených kritérií. V těchto otázkách nás zajímal věk respondentů, jejich pohlaví, nejvyšší dosažené vzdělání, délka tlumočnické praxe, typ pracovního úvazku, členství v profesních organizacích, oblast, ve které nejčastěji tlumočí, a zda jsou (aktivními/pasivními) členy internetových fór a skupin sdružujících tlumočníky. Nejrelevantnějšími segmentačními kritérii pro náš výzkum jsou kategorie *délka tlumočnické praxe* a *členství v profesních organizacích*, na základě kterých jsme se rozhodli data získaná v následujících částech výzkumu analyzovat.

Druhou část dotazníku tvořilo osm modelových situací zaměřených na vybrané eticky problematické tlumočnické situace. U těchto modelových situací byli respondenti vždy požádáni, aby na základě svých znalostí identifikovali, jaké etické principy se podle nich v dané situaci střetávají, a následně prostřednictvím libovolně dlouhé odpovědi popsali, jak by v dané situaci jednali a proč.

Třetí část dotazníku tvořilo jedenáct uzavřených otázek zaměřených na vybrané zásady tlumočnické etiky, tak jak jsou uváděny v profesních etických kodexech. V rámci těchto otázek respondenti na škále *rozhodně ano – spíše ano – spíše ne – rozhodně ne* měli zvolit, do jaké míry s daným tvrzením (tj. etickým principem z tlumočnického kodexu) souhlasí. Cílem těchto otázek bylo získat kvantitativní data, která nám v kombinaci se segmentačními otázkami pomohou získat srovnatelné údaje o jednotlivých kategoriích respondentů.

Poslední, čtvrtou část dotazníku tvořilo patnáct polouzavřených a otevřených otázek, jejichž cílem bylo získat doplňující informace k otázkám z předchozích částí.

Ke každé z těchto sekcí měli respondenti možnost doplnit vlastní komentář.

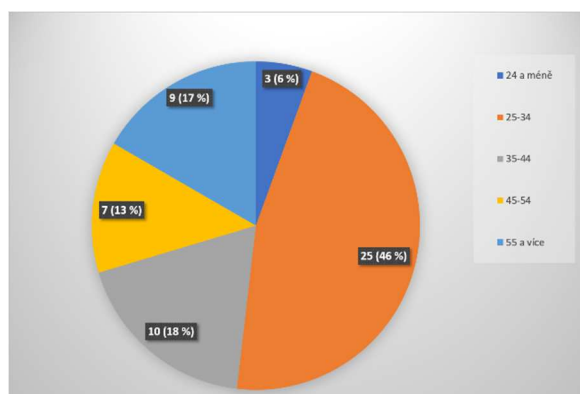
10.5 Analýza získaných dat

10.5.1 Segmentační otázky

Cílem segmentačních otázek bylo získat profil respondentů, který nyní pro přehled ilustrujeme pomocí grafů. U dvou otázek (10.5.1.6 a 10.5.1.7) měli respondenti možnost zvolit více odpovědí – procentuální počty v příslušných grafech zobrazují poměr respondentů, kteří zvolili danou kategorii samostatně nebo v kombinaci s jinými kategoriemi. Všechny osm segmentačních otázek zodpověděli všichni respondenti, tj. celkem 54. Jak již bylo zmíněno, určujícími kategoriemi pro náš výzkum jsou zejména otázky 10.5.1.4 a 10.5.1.6 (délka tlumočnické praxe a členství v profesních organizacích), které nám umožní od sebe odlišit kategorie méně zkušených a zkušených tlumočnicků a tlumočnic, kteří jsou členy nějaké profesní tlumočnické organizace a ty, kteří členy žádných profesních organizací nejsou.

10.5.1.1 Kolik je Vám let?

Graf 1 - Věk

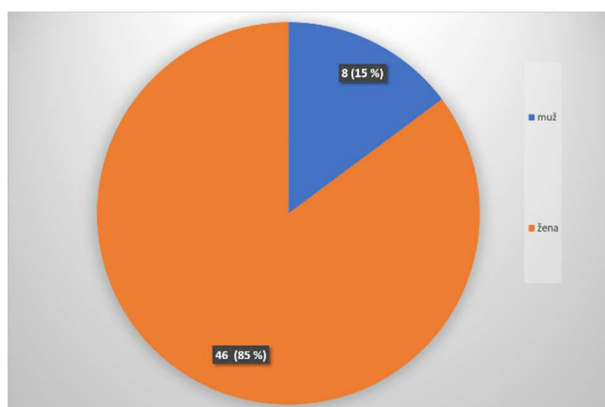

Zdroj: vlastní výzkum

Nejpočetněji zastoupenou skupinou byli respondenti ve věku 25-34 let (46 %), dále pak respondenti ve věku 35-44 let (18 %), 55 let a více (17 %), 45-54 let (13 %) a nejméně početnou skupinou respondenti ve věku 24 let a méně (6 %).

10.5.1.2 Jaké je Vaše pohlaví?

Graf 2 - Pohlaví

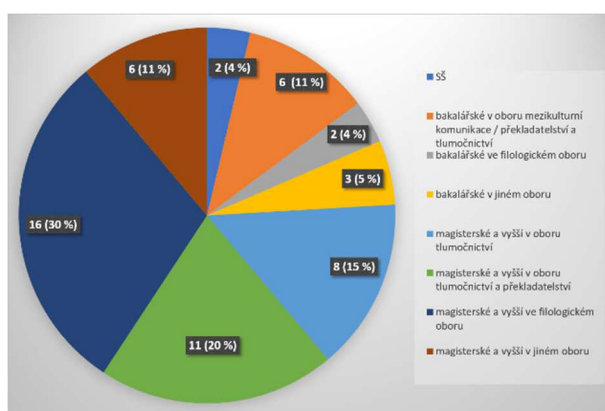

Zdroj: vlastní výzkum

85 % respondentů výzkumu tvořily ženy, 15 % muži.

10.5.1.3 Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

Graf 3 - Nejvyšší dosažené vzdělání

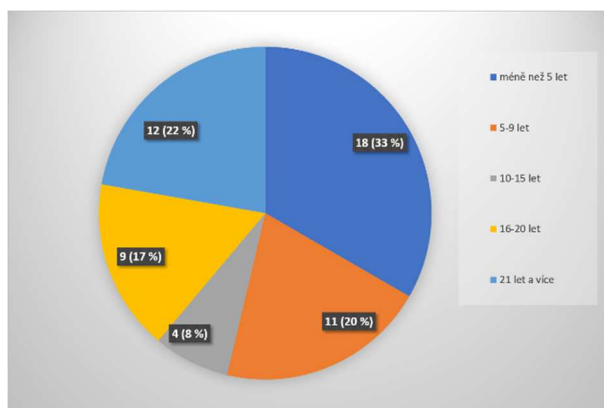

Zdroj: vlastní výzkum

Nejpočetněji zastoupenou skupinou byli respondenti s magisterským a vyšším vzděláním ve filologických oborech (30 %), dále pak respondenti s magisterským a vyšším vzděláním v oboru tlumočnictví a překladatelství (20 %), magisterským a vyšším vzděláním v oboru tlumočnictví (15 %), magisterským a vyšším vzděláním v jiném než filologickém/translatologickém oboru (11 %), bakalářským vzděláním v oboru mezikulturní komunikace / překladatelství a tlumočnictví (11 %), bakalářským vzděláním v jiném oboru než mezikulturní komunikace / překladatelství / tlumočnictví (5 %) a nejméně respondentů mělo pouze středoškolské vzdělání (4 %).

10.5.1.4 Jaká je délka Vaší tlumočnické praxe?

Graf 4 - Délka tlumočnické praxe

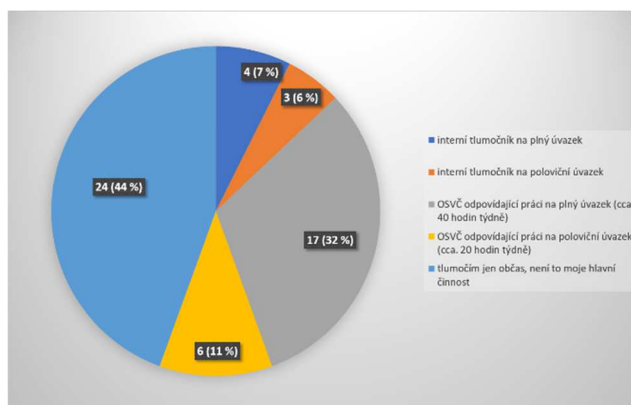

Zdroj: vlastní výzkum

33 % respondentů se tlumočení věnuje méně než 5 let, 22 % 21 let a více, 20 % 5-9 let, 17 % 16-20 let a 8 % 10-15 let. V rámci našeho výzkumu jsme se následně rozhodli rozdělit respondenty podle délky praxe pouze na dvě kategorie: tlumočníky s délkou praxe kratší než 10 let a tlumočníky s délkou praxe delší než 10 let. Podle tohoto dělení vzorek obsahuje 53 % respondentů s kratší a 47 % s delší praxí v oboru.

10.5.1.5 Jaký je typ Vašeho pracovního úvazku?

Graf 5 - Typ pracovního úvazku

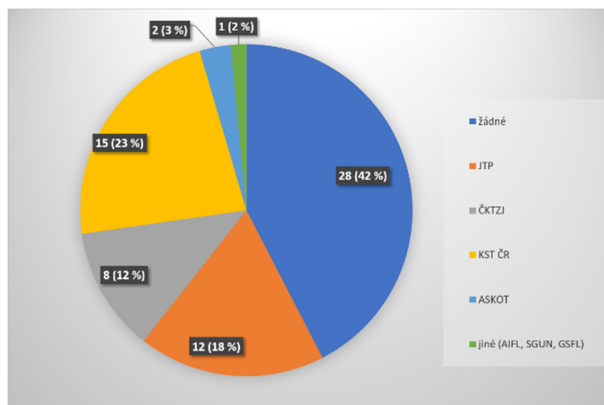
Zdroj: vlastní výzkum

Pro 44 % respondentů není tlumočení hlavní pracovní činností, 32 % respondentů pracuje jako OSVČ na plný úvazek, 11 % jako OSVČ na poloviční úvazek, 7 %

jako interní tlumočník na plný úvazek a 6 % jako interní tlumočník na poloviční úvazek.

10.5.1.6 Jste členy nějaké profesní tlumočnické organizace? (Možnost volby více odpovědí)

Graf 6 - Členství v PTO

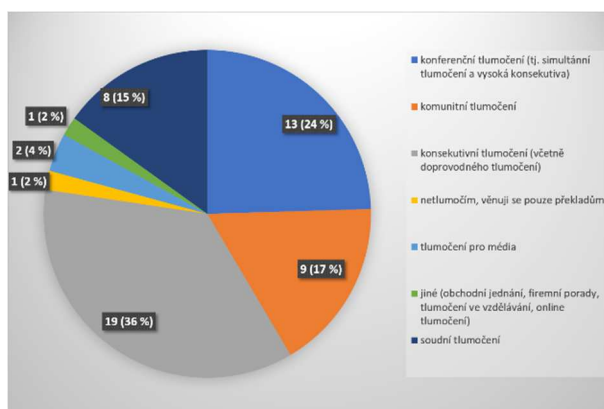

Zdroj: vlastní výzkum

42 % respondentů není členy žádné profesní tlumočnické organizace, 58 % je členy jedné či více PTO. Nejvíce respondentů, kteří uvedli, že jsou členy PTO, je členy KST ČR (23 %). Z dalších profesních organizací jsou zastoupeny JTP (18 %), ČKTZJ (12 %), ASKOT (3 %) a jiné profesní organizace (2 %). Ukázalo se, že členy PTO jsou spíše tlumočníci s delší praxí – 71 % respondentů, kteří uvedli, že tlumočí déle než 10 let, je členy PTO.

10.5.1.7 V jaké oblasti nejčastěji tlumočíte? (Možnost volby více odpovědí.)

Graf 7 - Oblast tlumočení

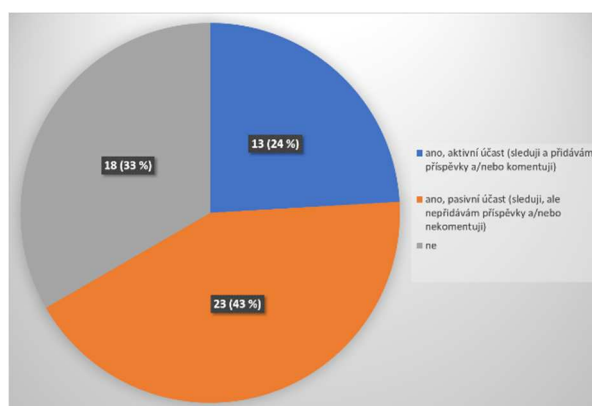

Zdroj: vlastní výzkum

Nejvíce respondentů se nejčastěji věnuje konsektivnímu tlumočení (včetně tlumočení doprovodného) (36 %), dále pak tlumočení konferenčnímu (24 %), komunitnímu (17 %) a soudnímu (15 %). Pouze 2 respondenti (4 %) tlumočí v médiích, 1 respondent tlumočí v jiných kontextech (obchodní jednání, firemní porady, ve vzdělávání a online) a 1 respondent se tlumočení nevěnuje, pouze překládá.

10.5.1.8 Jste členy nějaké internetové tlumočnické skupiny/fóra (např. facebookové skupiny Simultánní blekotání, ProZ.com, Translator's Café aj.)?

Graf 8 - Členství v tlumočnických e-forách/skupinách

Zdroj: vlastní výzkum

67 % respondentů je členy nějakého internetového tlumočnického fóra či skupiny. Většina z nich (43 %) je pouze pasivními členy těchto sítí – tj. dění na těchto sítích sledují, ale aktivně na nich nepublikují vlastní příspěvky a/nebo nekomentují příspěvky ostatních členů. 24 % respondentů je členy aktivními. 33 % respondentů uvedlo, že nejsou členy žádného internetového fóra/skupiny sdružující tlumočníky.

10.5.2 Modelové situace

Jednalo se o otevřené otázky, které respondenti mohli zodpovědět libovolně dlouhou odpovědí. Ačkoli tato část výzkumu má být převážně kvalitativní, pokusili jsme se odpovědi respondentů vždy rozřadit do určitých kategorií, které nám umožnily výsledky jistým způsobem zobecnit a posléze kvantifikovat. Jsme si vědomi toho, že tento přístup není ideální, neboť stoprocentně nereflektuje přesné odpovědi respondentů, v zájmu zachování přehlednost práce a omezení jejího rozsahu ho však považujeme za lepší řešení, než jakým by bylo odpovědi respondentů uvádět a komentovat jednotlivě. V případě, že respondenti uvedli více důvodů, snažili jsme se vždy určit ten hlavní, který je k danému jednání motivoval. Vybrané komentáře, které považujeme za relevantní, u jednotlivých otázek pro ilustraci uvádíme.

10.5.2.1 Modelová situace č. 1

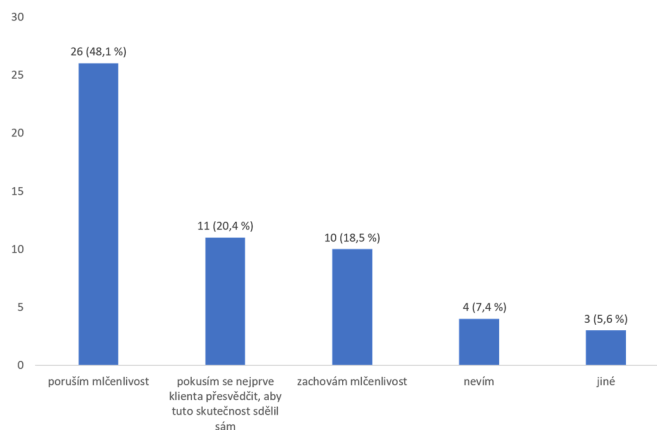
Tlumočíte na pohotovosti pro klienta, který řídil opilý a měl autonehodu. V opilosti se Vám svěří, že dříve ten večer nejspíš srazil chodce, ale poprosí Vás, ať to nikomu neříkáte. Co uděláte a proč?

Tato otázka se vztahuje k principu mlčenlivosti a loajality ke klientovi. Zajímalo nás, zda v této situaci budou tlumočníci spíše loajální klientovi a budou následovat jeho přání nesdělovat informaci o tom, že pravděpodobně spáchal trestný čin, anebo mlčenlivost poruší. Jak jsme uvedli v teoretické části, profesní mlčenlivost může být porušena v případě, že tak stanoví zákon (např. nahlásit trestný čin) či v situacích, kdy tlumočník musí poslechnout „vyšší morální imperativ“ (např. zachránit lidský život).

Otázku zodpovědělo všech 54 respondentů. Téměř polovina respondentů (48,1 %) by mlčenlivost porušila a podezření, že klient spáchal trestný čin, nahlásila příslušným orgánům. 20,4 % respondentů by se nejprve klienta snažilo přesvědčit, aby skutečnost ohlásil sám, až poté by případně tuto informaci nahlásili přítomným lékařům nebo policii. 18,5 % respondentů by mlčenlivost zachovala a danou informaci nesdělila žádné třetí straně. 7,4 % respondentů odpovědělo, že přesně

neví, jak by se v dané situaci zachovali. Zbytek respondentů, 5,6 %, uvedl jinou odpověď.

Graf 9 – MS 1

Zdroj: vlastní výzkum

Na tomto místě odpovědi respondentů detailněji rozebereme.

Tlumočníci, kteří by mlčenlivost porušili, své rozhodnutí nejčastěji zdůvodňují tím, že je jejich občanskou povinností nahlásit podezření z protiprávního jednání, a že v tomto případě je tato povinnost nadřazena zásadě mlčenlivosti (tj. etický kodex je podřízený zákonům země).

Ti, kteří by se klienta nejprve snažili přesvědčit, aby skutečnost nahlásil sám, zároveň uvádějí, že pokud by klient tento krok nepodnikl, následně by nejspíše podezření nahlásili nebo by anonymně kontaktovali příslušné orgány a snažili by se dané osobě zajistit pomoc.

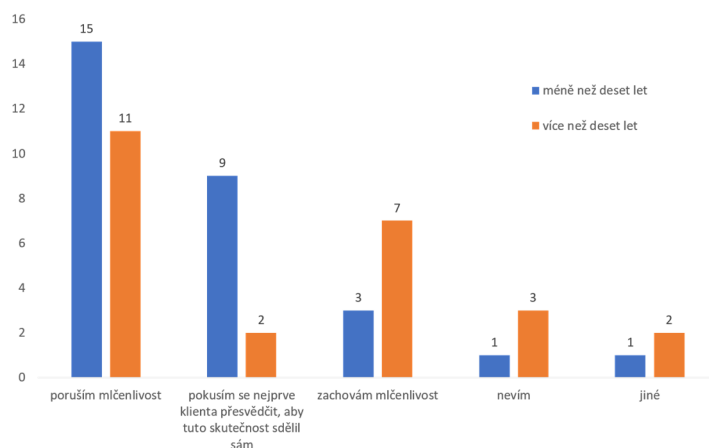
Respondenti, kteří uvedli, že neví, jak by se v dané situaci zachovali, dodávají, že by se nejspíš obrátili na své blízké a poradili se s nimi, jak danou situaci řešit (tj. ve výsledku by mlčenlivost stejně porušili). Vyjádřili také strach z udání klienta a z jeho následné pomsty.

Do kategorie jiné jsme zařadili odpovědi tří respondentů, které nebylo možné zařadit do předchozích čtyř. Jeden z těchto respondentů na otázku odpověděl „ne“ – tuto odpověď nelze vzhledem k otevřené formě otázky jednoznačně interpretovat. Další respondent uvedl: „Klientům na začátku vždy sděluji, že budu tlumočit vše, co řeknou, a že se s nimi nesmím soukromě bavit (poučení z minulosti). Zpravidla žádám o umožnění říci klientovi pár slov o tlumočení (s tím, že si tak mohou s

klientem ověřit, jestli si rozumíme) – a při té příležitosti ho upozorním na výše uvedené.“. Tato odpověď spíše nabízí řešení, jak podobným situacím předcházet, nicméně neodpovídá na to, jak by se tlumočník zachoval, kdyby daná situace již nastala. Poslední respondent z této kategorie uvedl, že by se rozhodoval podle charakteru situace a klienta.

Nyní se podíváme na to, jak se respondenti rozhodovali s ohledem na délku praxe a členství v profesních organizacích.

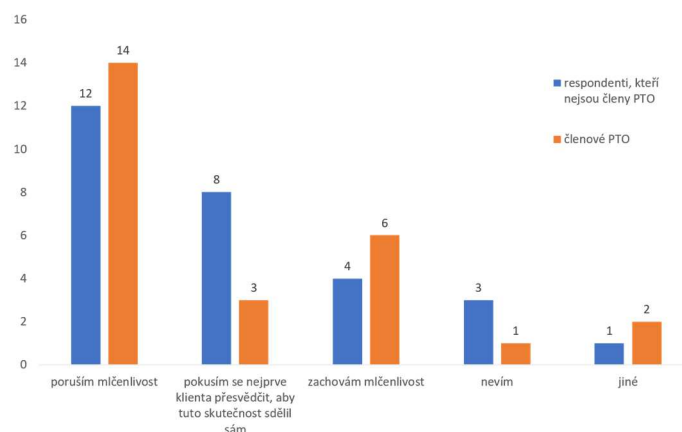
Graf 10 - MS 1 - délka praxe

Zdroj: vlastní výzkum

Co se týče souvislosti s délkou praxe, z grafu můžeme vidět, že méně zkušení tlumočníci by spíše porušili mlčenlivost a potenciální trestný čin by nahlásili, než aby se řídili zásadou mlčenlivosti. Na rozdíl od svých zkušenějších kolegů by se také častěji klienta snažili přesvědčit, aby se přiznal sám. Zkušenější tlumočníci by potom v porovnání se začínajícími tlumočníky častěji vyhověli klientovi a zachovali mlčenlivost.

Graf 11 - MS 1 - členství v PTO

Zdroj: vlastní výzkum

Co se týče souvislosti s členstvím v profesních tlumočnických organizacích, zde už tak viditelný rozdíl nepozorujeme. Vidíme však, že více respondentů, kteří by mlčenlivost porušili, je členy PTO. Tuto skutečnost si vysvětlujeme tím, že třetina těchto respondentů je členy KST ČR, a mají tudíž kromě znalosti etického kodexu zřejmě i lepší povědomí o svých zákonných povinnostech.

Na základě poznatků získaných v teoretické části práce, a zejména pak kapitoly 8.1.1, ve které uvádíme výjimky z povinnosti zachovávat mlčenlivost, se domníváme, že eticky správným jednáním v této situaci by bylo podezření z protiprávní činnosti ohlásit, neboť tlumočníci, včetně těch přísežných, nejsou na rozdíl od advokátů či duchovních vyňati z oznamovací povinnosti o spáchání trestného činu podle § 368/3 trestního zákoníku³⁰. Zásada mlčenlivosti v rámci výkonu tlumočnické praxe je tedy v tomto případě podřazená zákonu.

10.5.2.2 Modelová situace č. 2

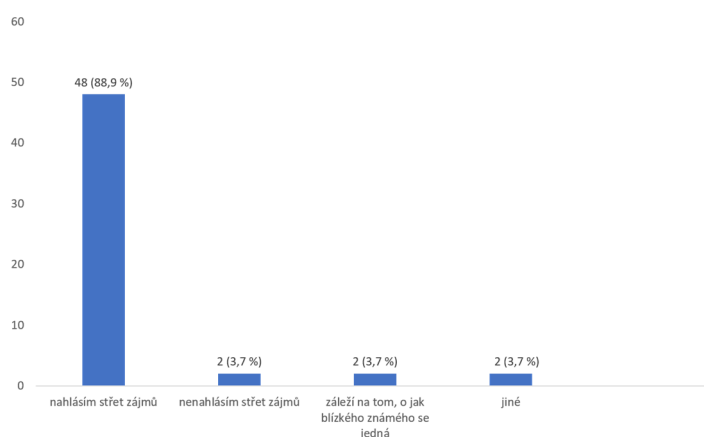
Jako soudní tlumočník jste přivoláni na líčení do soudní síně. Když tam dorazíte, zjistíte, že žalovaný, pro kterého máte tlumočit, je Váš rodinný známý. Co uděláte a proč?

³⁰ viz Zákon č. 40/2009 Sb.: trestní zákoník. *Zákony pro lidi.cz*. [online]. [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

Tato otázka se zaměřovala na princip nestrannosti/neutrality při tlumočení a zásady, že by tlumočnick neměl tlumočit pro své blízké/známé. Jejím cílem bylo zjistit, zda tlumočníci považují za eticky problematické tlumočit pro své známé či rodinné příbuzné. Zajímalo nás, jestli respondenti tuto situaci vyhodnotí jako střet zájmů a tlumočení se vzdají / nahlásí střet zájmů zadavateli, anebo zda skutečnost, že se jedná o blízkou osobu, nepovažují za překážku pro tlumočení.

Otázku zodpovědělo všech 54 respondentů. Ukázalo se, že 88,9 % respondentů by s tlumočením pro známého mělo v tomto kontextu problém a nahlásilo by soudu, že by mohlo dojít ke střetu zájmů. Pouze 2 respondenti (3,7 %) by střet zájmů nenahlásili, 2 respondenti (3,7 %) uvedli, že by záleželo, o jak blízkého známého se jedná, a zbývajících 2 respondenti (3,7 %) uvedli jinou odpověď.

Graf 12 - MS 2

Zdroj: vlastní výzkum

Co se týče respondentů, kteří by nahlásili střet zájmů, většina z nich uvádí jako důvod ten, že by v této situaci nemuseli zůstat nestranní, což by mohlo mít vliv na jejich výkon, potažmo i na výsledek celého jednání („žaloba by mohla na uvedeně přijít sama a později zpochybnit rozsudek, takže bych nikomu nepomohl, kdybych to zamlčel“). Několik tlumočnicků, kteří se věnují soudnímu tlumočení, zároveň uvedlo, že pokud existuje pochybnost o nepodjatosti tlumočnicka, jsou podle § 11 Zákona č. 36/1967 Sb. o znalcích a tlumočnických povinni tuto skutečnost ohlásit.

Zároveň dodávají, že šance, že by tato skutečnost opravdu nastala je malá, neboť jméno klienta, pro kterého tlumočí, zpravidla znají dopředu.

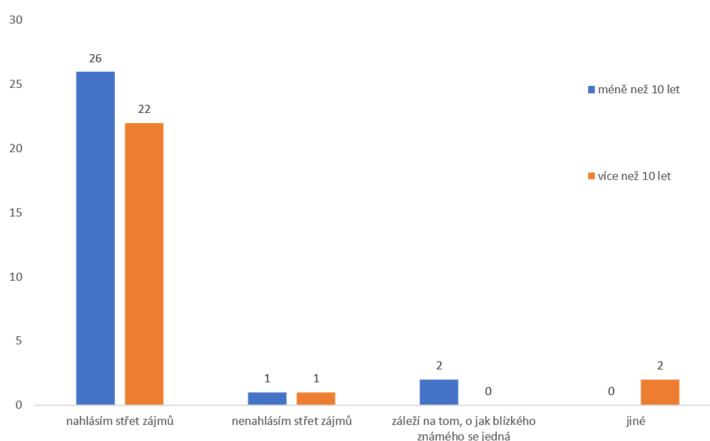
Respondenti, kteří by střet zájmů nenahlásili, se domnívají, že „*tlumočení je poměrně objektivní akt a zda tlumočím pro známého či neznámého tlumočení moc neovlivňuje*“ (1) a že „*reprodukcí řečeného stejně nemůžu nic ovlivnit*“ (1).

Dva respondenti uvedli, že by záleželo, o jak blízkého známého se jedná. Pouze jeden z nich dodává, že by „*bylo možná správné nahlásit možný střet zájmů*“.

Respondenti, jejichž odpovědi jsme zařadili do kategorie jiné, v obou případech pouze uvádějí, že nejsou soudní tlumočníci.

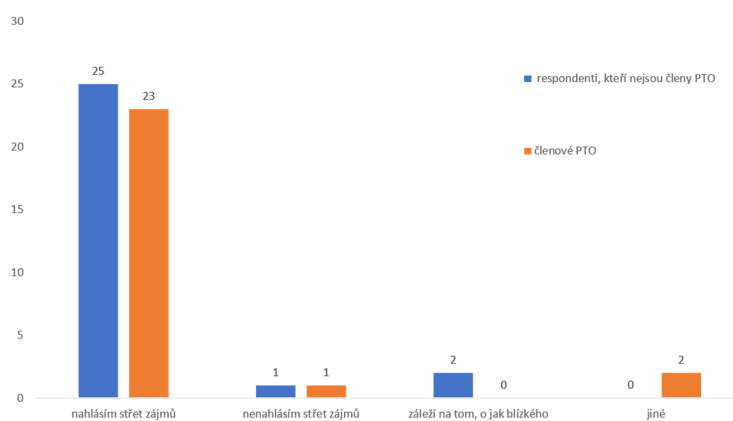
Na tomto místě nám nepřipadá nutné detailněji rozebírat profil respondentů, kteří odpovídali, že by střet zájmů nahlásili, neboť z grafu 12 jasně vidíme, že jich je naprostá většina. Co se však týče respondentů, kteří by střet zájmů nenahlásili a těch, kteří uvedli, že by záleželo na tom, o jak blízkou osobu se jedná, ukázalo se, že tři ze čtyř nejsou členy PTO. Délka jejich praxe je pak ve třech případech kratší než deset let a v jednom delší než deset let.

Graf 13 - MS 2 - délka praxe

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 14 - MS 2 – členství v PTO

Zdroj: vlastní výzkum

Jsme toho názoru, že v této situaci se jedná o střet zájmů a vzhledem k tomu, že jde o tlumočení v soudním kontextu, tlumočník je povinen tuto skutečnost ohlásit příslušné osobě / příslušnému orgánu před začátkem samotného tlumočení. V opačném případě by mohla být ohrožena důvěra v jeho nestrannost. O tom, zda má být tlumočník na základě střetu zájmů z řízení vyloučen, rozhoduje podle § 17 zákona č. 99/1963 Sb.³¹ předseda soudcovského senátu, není tedy na tlumočnickovi, aby sám posuzoval, jaká míra známosti s danou osobou je pro tlumočení přípustná. Vedle tohoto právního aspektu zde ale hraje roli i profesionální stránka věci – tlumočník by si měl být schopen přiznat, že pokud nedokáže být nestranný, bude to mít dopad i na kvalitu jeho výkonu.

10.5.2.3 Modelová situace č. 3

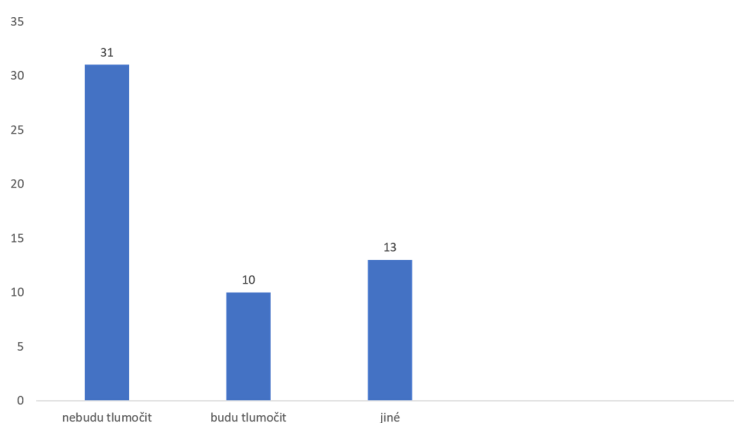
Společnost, která vyrábí zbraně, si Vás objedná, abyste tlumočili prezentaci o sestavení automatické pušky. Na místě se dozvíte, že cílovým publikem budou soudánští teenageri. Budete prezentaci tlumočit? Odůvodněte prosím Vaše rozhodnutí.

³¹ viz Zákon č. 99/1963 Sb.: občanský soudní řád. *Zákony pro lidi.cz*. [online]. [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-99>

Tato otázka se zaměřovala na možný střet osobního přesvědčení (autonomní morálky) a profesionality vzhledem ke klientovi (etiky závazku). Zajímalo nás, zda se tlumočníci budou cítit odpovědní za zprostředkování potenciálně nemorálního/protizákonného obsahu prezentace nezletilému publiku a od tlumočení odstoupí, ačkoli zakázku předtím přijali, anebo budou respektovat etiku závazku vůči klientovi, přestože budou vědět, jaký mohou jimi zprostředkované informace mít dopad.

Z výsledků vyplynulo, že 57,4 % respondentů by prezentaci netlumočilo, oproti pouhým 18,5 %, kteří by tlumočili. Zbytek respondentů, tj. 24,1 %, uvedl jinou odpověď, jež se nedá jednoznačně zařadit do předchozích dvou kategorií.

Graf 15 - MS 3

Zdroj: vlastní výzkum

Co se týče respondentů, kteří by tlumočení odmítli, 20 (65 %) zároveň uvedlo, že by zakázku jako takovou pravděpodobně vzhledem k tematice odmítli již předem, případně by se od zadavatele snažili vyžádat detailní informace o účelu přednášky a cílovém publiku dříve.

Zdůvodnění uvedená respondenty, kteří odpověděli, že prezentaci budou tlumočit, jsou různého charakteru. Polovina z nich uvádí, že pokud si informace o cílovém publiku nezjistili dříve, bylo by vůči klientovi neetické na místě tlumočení odmítat. 1 respondent z této kategorie dodává, že by k tlumočení přidal „osobní morální apel

podle svého svědomí (jasně vyřčený jako osobní výrok, a to jak pro objednavatele, tak pro cílovou skupinu)“. Další respondent uvádí: *„Budu [tlumočit], ale pro daného klienta už nebudu z principu tlumočit [nikdy příště]“.* Zbývajících 3 respondenti, z jejichž komentáře není patrné, že by tuto situaci shledávali jako eticky problematickou, odpověděli: *„Když to neudělám já, udělá to někdo jiný, můj problém to není.“*, *„Budu [tlumočit], publikum není můj zákazník.“*, *„Ano, budu tlumočit dle zadání“.*

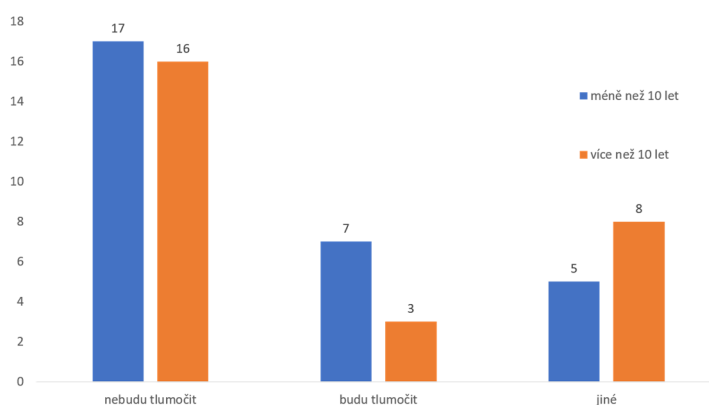
Respondenti, jejichž odpovědi jsme zařadili do kategorie *jiné*, poměrně shodně uvádějí, že situační kontext není dostatečně popsán na to, aby na otázku dokázali odpovědět jednoznačně, nebo že si vůbec nedovedou představit, že by se do podobné situace dostali. Dva respondenti shodně uvedli, že by záleželo na cíli akce (prezentace pro studenty vojenské/policejní akademie; modelová situace určená pro následnou analýzu reakcí publika versus propagace násilí/terorismu). Další respondent uvedl, že se jedná o naprosto nereálnou situaci: *„v reálném životě se do ní nedostanete, nikdo vám neřekne, že jde súdánské děti“.* Dva tlumočníci znakového jazyka potom uvádí: *„situace nenastane (aspoň v mém případě), jsem totiž tlumočnice českého znakového jazyka“* a *„Jelikož tlumočím do českého znakového jazyka, s takovou zakázkou se zcela určitě nesetkám. Navíc pracuji pro Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící, kde jsou všechny zakázky dopředu projednávány, žádáme materiály předem, dosud se mi tedy nestalo, že bych šla na tlumočení, které by bylo zcela odlišné od původní zakázky. Jedním z důvodů, proč pro CZTN pracuji je právě ochrana, abych se nedostávala do takovýchto situací.“*

Pokud se podíváme na profil respondentů z hlediska délky praxe a členství v profesních tlumočnických organizacích, nepozorujeme mezi těmito kategoriemi příliš velké rozdíly. Z grafu 16 je nicméně patrné, že prezentaci by tlumočili spíše respondenti s kratší praxí. Tuto skutečnost si vysvětlujeme tím, že tlumočníci-začátečníci si spíše nemohou dovolit odmítnout zakázku, aby nepřišli o důvěru svých klientů a o odměnu, což potvrzují i jejich komentáře:

„Měla jsem si jako tlumočnice zjistit cílové publikum dříve. Nyní bych od zakázky již neodstoupila, mohla bych být později označena za nezodpovědnou.“

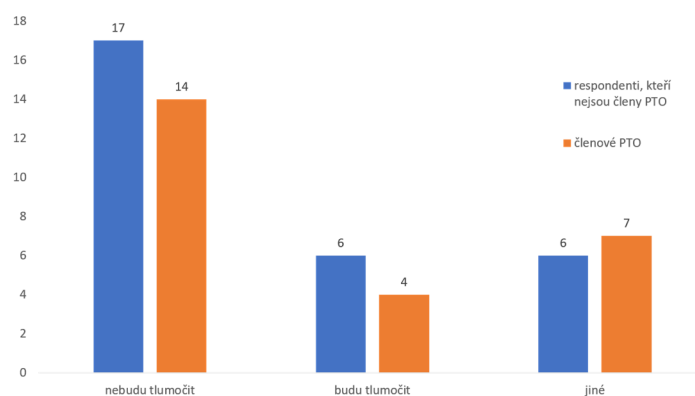
„Ano, klient si mě objednal a platí mě.“

Graf 16 - MS 3 – délka praxe

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 17 - MS 3 – členství v PTO

Zdroj: vlastní výzkum

Domníváme se, že na tuto otázku neexistuje jediná eticky správná odpověď. Odmítnout tlumočení na místě, již po přijetí zakázky, považujeme za neprofesionální a hodnotíme je jako porušení etiky závazku. Na druhou stranu je potřeba zvážit i další aspekty – pokud tlumočník zjistí, že jím zprostředkované informace mohou být nelegálního charakteru a jejich cílem může být třeba propagace terorismu, dostáváme se opět na hranu zákona, kdy profesní etika může mít menší váhu. Dalším faktorem, který musíme vzít v úvahu, je skutečnost, že pokud tlumočník tlumočí myšlenkový obsah, který jde zásadně proti jeho přesvědčení, bude pro něj nejspíše velmi těžké zachovat neutralitu, což bude mít velice pravděpodobně dopad i na kvalitu jeho tlumočení. Ačkoli je tato situace smyšlená a není příliš pravděpodobné, že by se s ní tlumočníci v praxi setkali, tento

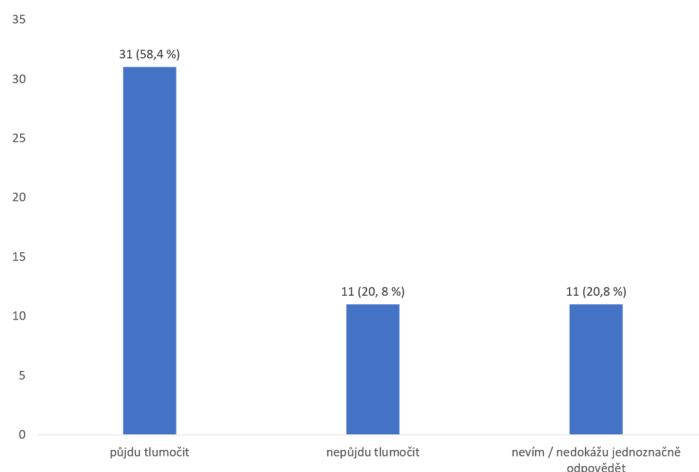
příklad, stejně jako odpovědi řady respondentů, ukazuje, jak důležitá je příprava na každou tlumočnickou akci, včetně vyžádání si od zadavatele veškerých relevantních informací (cíl akce, cílové publikum etc.) a dostupných materiálů.

10.5.2.4 Modelová situace č. 4

Váš dobrý přítel, který je také tlumočník, Vás požádá, abyste šli tlumočit pro jeho manželku na terapeutické sezení. Máte z toho obavy, protože víte, že se budou probírat osobní věci, ale na druhou stranu jste poctěni, že Vás o to požádal. Půjdete tlumočit? Odůvodněte prosím Vaše rozhodnutí.

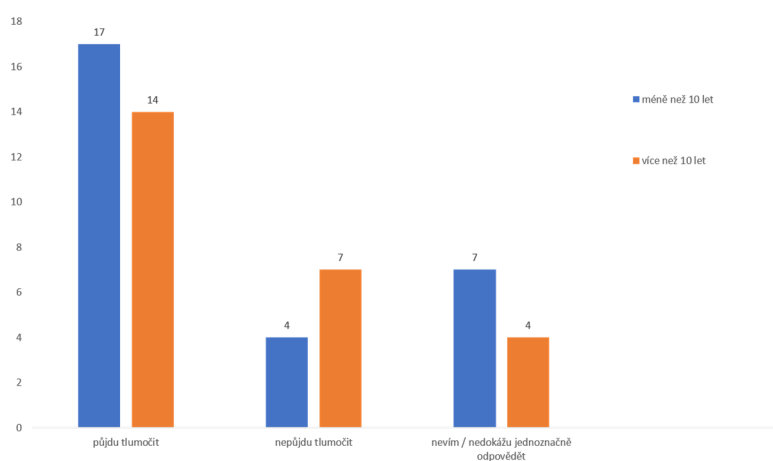
Tato otázka v sobě z našeho pohledu snoubí hned několik potenciálně eticky problematických aspektů. Pokud nás kolega osloví s prosbou, abychom šli tlumočit pro jeho manželku, nejspíše se budeme chtít zachovat kolegiálně a vyhovět mu (viz zásada kolegiality). Na druhou stranu bychom ale měli zvážit, zda v podobné situaci dokážeme být neutrální a zda se náš blízký vztah nepromítne do tlumočení (viz zásada nestrannosti). A dále se také nabízí otázka, zda si dokážeme informace, které se při tlumočení terapie dozvíme, nechat pro sebe, i když od nás pak kolega třeba bude chtít slyšet, jak sezení probíhalo (viz zásada mlčenlivosti).

Graf 18 - MS 4

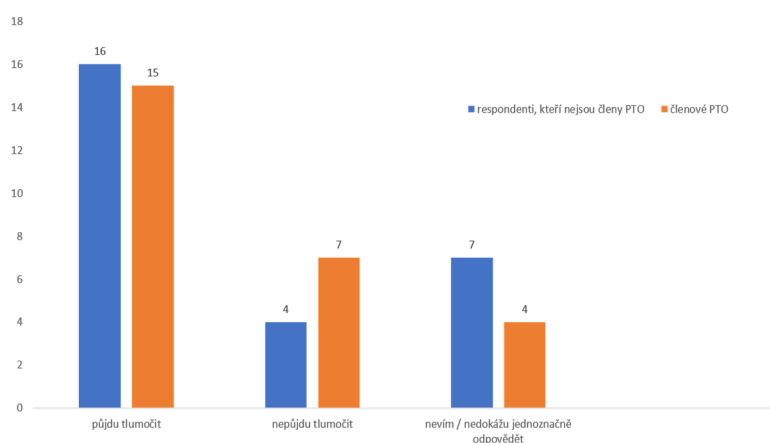
Zdroj: vlastní výzkum

Graf 19 - MS 4 - délka praxe

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 20 - MS 4 – členství v PTO

Zdroj: vlastní výzkum

Na otázku *Půjdete tlumočit?* odpovědělo 53 respondentů. Jak vidíme v grafu 18, 31 respondentů (58,4 %) by tlumočit šlo, 11 (20,8 %) by tlumočení odmítlo a 11 (20,8 %) neví, jak by se v dané situaci zachovalo / nedokáže jednoznačně odpovědět.

Co se týče respondentů, kteří by šli tlumočit, téměř třetina z nich uvádí, že nevidí důvod, proč by tlumočení odmítali. Jeden respondent tuto odpověď zdůvodnil tak, že „nejde o tlumočení na úrovni soudu“. Zbylí respondenti v komentáři uvedli, že by sice tlumočit šli, ale předem by si s kolegou, respektive i s jeho manželkou, vyjasnili, že budou pouze tlumočit, a informace, které se při sezení dozvědí, zůstanou důvěrné.

Respondenti, kteří by tlumočení odmítli, svou odpověď nejčastěji zdůvodňují tím, že by při tlumočení *nedokázali být neutrální* (7), dále pak že se *nechtějí dozvědět osobní informace, které by mohly dále ovlivnit jejich osobní i profesní vztah s kolegou* (4). Další 4 respondenti uvedli, že by kolegovi doporučili jiného tlumočníka. Jeden respondent uvedl, že „*každý soudný člověk si [v této situaci] vybere tlumočníka, kterého nezná*“.

V odpovědích respondentů, jež jsme zařadili do kategorie nevím / nedokážu jednoznačně odpovědět, se nejčastěji objevovalo, že *by v této situaci záleželo ještě na další proměnné, a to na souhlasu manželky s tím, že pro ni budou tlumočit* (6), případně *i na tom, jak blízký vztah s ní mají, neboť blízký vztah by mohl mít negativní dopad na jejich neutralitu a ve výsledku pak i na kvalitu tlumočení* (1). Dva respondenti naopak uvádějí, že by pro manželku kolegy mohlo v této situaci být příjemnější, že jí tlumočí někdo, koho zná.

„Nevím, jestli by v rozhodování hrál roli pocit "pocitu", jakož spíš pocit toho, že můžu příteli a jeho rodině pomoci. Pak bych práci spíš přijala s cílem pomoci svými profesionálními službami jejich problémům. Otázkou by však byla další proměnná, a to, jak dobře bych znala manželku přítele, pak by hrozilo opět zhoršení kvality mého výkonu (v případě, že by mi byla blízká a hůře by se mi zachovávala neutralita a dobrý výkon).“

„Pocit vlastní důležitosti může být velmi opojný. Na druhou stranu je možné, že právě to, že osobní situaci toho přítele znám, může být tlumočení pro jeho manželku příjemné právě proto, že znám souvislosti a jejich osobní život. Sešla bych se s přítelem i jeho manželkou a probrala s nimi, proč si myslí, že bych měla tlumočit právě já – zda to tak chtějí a proč. Také bych si s nimi předem vyjasnila mou roli jako tlumočnicka na daném sezení a zopakovala zásady mlčenlivosti apod. Primárně bych se tomu nebránila, ale je možné, že po společném setkání bychom tlumočení vyhodnotili jako nevhodné a přítel by hledal jiného (zcela neutrálního) tlumočnicka.“

„Vykomunikuji situaci s manželkou, jestli si je jistá, že chci, abych toto tlumočila. Pokud ano, tlumočím.“

„Asi bych to nejprve probrala s danou manželkou, pokud by to byla i má známá/kamarádka, chtěla bych vědět, zda si mě opravdu přeje. Pokud ano, přijala bych to, mohlo by pro ni být snazší, pokud by tam byl přítomen někdo známý, než aby ji tlumočila cizí osoba.“

„Záleželo by také na tom, zda by tlumočnickova manželka chtěla taktéž mě jako tlumočnicka. V tomto případě bych vyhověla i za cenu toho, že se dozvím něco, co bych se v případě netlumočení nedozvěděla. Ale ctím pravidlo, že o tlumočení a jeho průběhu se nemám vybavovat.“

Domníváme se, že ani na tuto otázku neexistuje jediná správná odpověď. Solidarita s kolegy je jistě důležitá, nicméně je potřeba umět vyhodnotit, zda je opravdu nutné prosbě kolegy vyhovět za každou cenu, a zvážit potenciální dopady takového

jednání. Jsme toho názoru, že nejneutrálnějším řešením v této situaci by bylo kolegovi doporučit jiného tlumočníka.

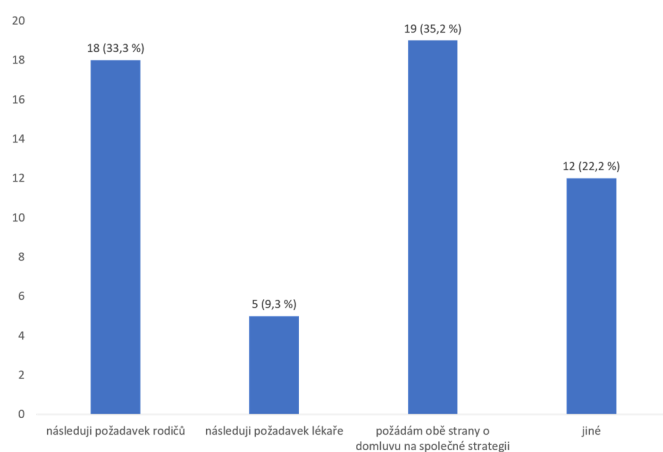
10.5.2.5 Modelová situace č. 5

Tlumočíte pro dětského pacienta s onkologickým onemocněním vyšetření u lékaře. Jeho rodiče, kteří jsou u vyšetření také přítomni, Vás požádají, abyste před dítětem neříkali slovo „rakovina“. Lékař ho ale opakovaně používá a trvá na tom, abyste tlumočili věrně a terminologicky přesně, aby nedošlo k nepochopení ohledně pacientovy diagnózy. Jak se zachováte a proč?

Cílem této otázky bylo zjistit, jak by se tlumočníci zachovali v situaci, kdy by na ně každá strana kladla jiné komunikační požadavky. Zajímalo nás také, zda by tlumočníci byli ochotni slevit z terminologické přesnosti (tj. porušit zásadu věrného a přesného tlumočení), případně vystoupit z role tlumočníka a pokusit se situaci nějak diplomaticky vyřešit. Záměrně jsme neuvedli, kdo je v této situaci klientem, aby respondenti nebyli tímto faktorem ovlivněni.

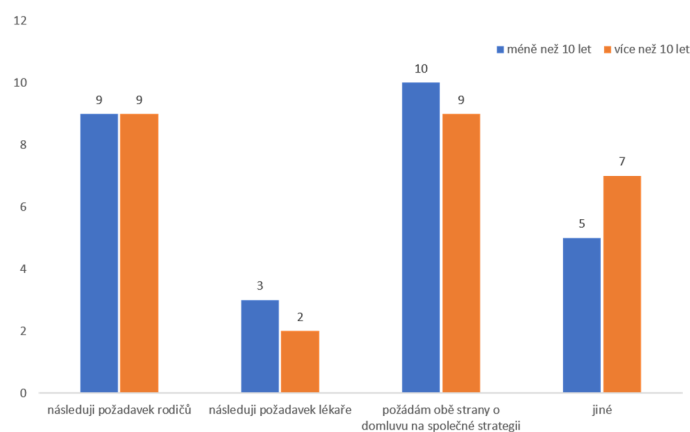
Ukázalo se, že 19 respondentů (35,2 %), by ze své role tlumočníka vystoupilo a pokusilo by se obě strany přimět k domluvě na společné strategii. 18 respondentů (33,3 %) by v této situaci splnilo požadavek rodičů a termín „rakovina“ by se snažilo obejít, respektive nahradit neutrálnějším/obecnějším výrazem. Pouze pět respondentů (9,3 %) by se řídilo pokynem lékaře tlumočit *věrně a terminologicky přesně* a 12 respondentů (22,2 %) uvedlo jinou odpověď.

Graf 21 - MS 5

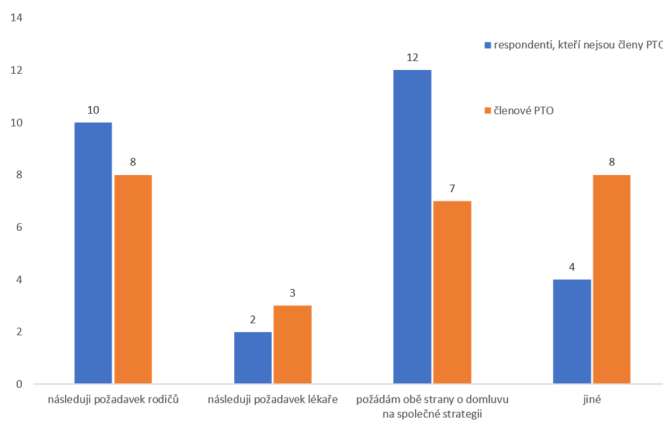
Zdroj: vlastní výzkum

Graf 22 - MS 5 - délka praxe

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 23 - MS 5 – členství v PTO

Zdroj: vlastní výzkum

Z odpovědí respondentů, kteří by požádali obě strany o domluvu na společné strategii vyplývá, že by se snažili celou situaci vyřešit již před začátkem samotného tlumočení. Řada respondentů také podotýká, že by k této domluvě mělo dojít v nepřítomnosti dítěte. Několik respondentů také uvedlo, že pokud by situace vyvstala již v průběhu tlumočení, neváhali by tlumočení přerušit a vyzvat obě strany, aby se společně s nimi odebrali do soukromí a domluvili se, jaký termín bude vyhovovat oběma stranám.

Respondenti, kteří uvedli, že by vyhověli požadavku rodičů uvádějí jako důvody, že by *„informace směřovali zejména k rodičům, kteří o rakovině zjevně vědí“* a že *„rodiče umí lépe posoudit, jaké informace a kdy dítěti poskytnout“*. Po domluvě s rodiči by volili „kódové slovo“, který by termín „rakovina“ nahrazovalo tak, aby nedošlo ke zkreslení informace, případně by se slovo „rakovina“ snažili používat co nejméně. Uvádějí také, že by se termínu patrně nebylo těžké vyhnout a používat pro něj jiný opisný termín, např. *choroba, onkologické onemocnění, tumor, karcinom*. Zmiňují též, že by při volbě termínu přihlíželi k věku dítěte. Jedna respondentka navíc podotýká, že *„obratnost používání jazyka spočívá i v tom, že umím zvolit kompromis, abych nikomu neublížila“*.

Ti respondenti, kteří by následovali požadavek lékaře, by ve třech případech nevystupovali z tlumočnické role a tlumočili by přesně, co říká lékař (*„tlumočím přesně, co říká lékař“*, *„Poslouchám lékaře. Kdybych tam nebyla jako tlumočnick, tak se to dítě dozví přímo od lékaře.“*, *„Pravděpodobně bych tlumočila to, co říká lékař, role tlumočnicka je tlumočit; pokud by hovor nezprostředkovával tlumočnick, tak by to slovo dítě slyšelo od lékaře [...]“*). Dva respondenti by nicméně upozornili rodiče/lékaře na požadavky druhé strany: *„Vyhovím lékaři, jelikož mou prací je předat význam komunikace a je důležité, aby se v tomto případě nic neztratilo. Rodičům slušně vysvětlím, že pokud bych je poslechla, mohlo by to jejich dítěti potenciálně uškodit kvůli nepochopení diagnózy.“*, *„Nejdříve přetlumočím lékaři to, co ode mne rodiče žádají. Poté budu tlumočit dítěti to, co říká lékař, bez ohledu na požadavek rodičů.“*

Respondenti, jejichž odpovědi jsme zařadili do kategorie *jiné*, odpovídali následovně:

„Vysvětlím rodičům, že v daném kontextu slovo použít musím. Mohu ale např. navrhnout, že ho vyslovím jen jednou a pak budu opakovat "tato nemoc". Minimálně jednou ale zaznít musí.“

„Pravděpodobně se schovám pod nemocniční postel a už nikdy nevylezu :) Ted' vážně, pravděpodobně by záleželo na věku dítěte – jinak se zachovám, pokud pacientovi bude 6 let, jinak, pokud mu bude 16 – v prvním případě zřejmě budu respektovat přání rodičů, v druhém se spíše budu držet terminologické přesnosti. Zároveň bych se pravděpodobně snažila celou situaci probrat s lékařem i rodiči ještě tehdy, než by k tlumočení došlo, pravděpodobně těsně po tom, co mě rodiče o nepoužívání termínu rakovina požádají.“

„nejsem si jistá, o jak moc bude lepší, když budu místo rakoviny používat výrazy jako nádor apod. (nějaká „ošklivá“ slova tam budou tak jako tak) – nevím, co by ze sdělení vlastně zbylo – spíš bych vysvětlila rodičům, že to prakticky není příliš proveditelné a neustálé soustředění se na dané slovo by zhoršilo kvalitu převodu celého sdělení“

„Opět zcela vykonstruovaná nereálná situace, v reálu se odehrávají rozhovory dva, s rodiči a s dítětem a pochybuji, že by lékař trval na výrazu rakovina.“

„Vysvětlím před zahájením jednání rodičům, že jako tlumočnick jsem povinen tlumočit věrně, co lékař říká a čestně jim navrhnou, že pokud budou na svém požadavku trvat, zakázku raději nepřijmu.“

„Sejde na věku dítěte, celkové situaci. Předně bych přání rodičů přetlumočila lékaři.“

„Pokud to jde, vyhýbám se, nejde-li to, tlumočím.“

„Především bych nikdy takovéto tlumočení nedělala. Nejlépe by ale bylo tlumočit jen rodičům. Záleží také na věku dítěte.“

„Asi bych se situaci přizpůsobila podle toho, kdo si mě objednal. Ale přiznám se, že nevím. V případě, že bych měla věrně tlumočit, nepoužívala bych konkrétní znak, ale opis (tj. stejný význam). Uvedu příklad, tato rakovina může... toto onkologické onemocnění může... I když ve znakovém jazyce by toto vyjádření asi bylo použité jako synonymum.“

„netlumočím“

„takového lékaře bych poslal do háje a vzdal bych se zakázky“

„nevím“

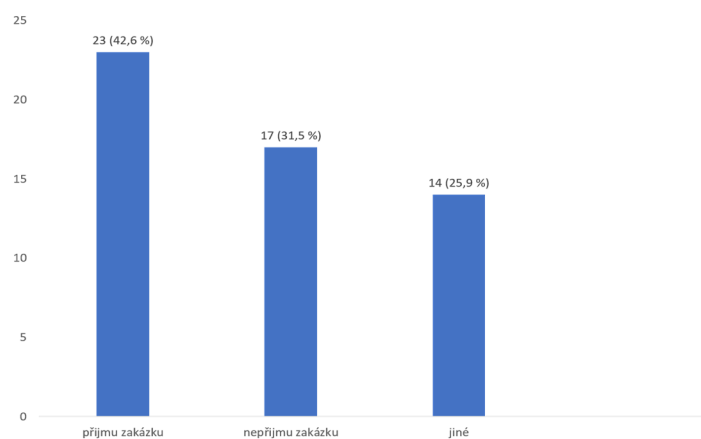
10.5.2.6 Modelová situace č. 6

Dostali jste nabídku celodenního konsekutivního tlumočení na filmovém festivalu. Jedná se o konsekutivní tlumočení cca. desetiminutového úvodního slova před každým promítáním, ale na místě musíte být celý den. Téma festivalu Vás velmi zajímá a víte, že Vás tlumočení bude bavit, zároveň ale také víte, že Vám příprava na něj zabere několik dní. Nabízená finanční odměna je 3 000 Kč. Přijmete zakázku, či nikoli, a proč?

V této modelové situaci se zaměřujeme na otázku spravedlivé odměny za tlumočení. Vycházíme přitom z doporučených minimálních tarifů JTP a ČKTZJ na rok 2016 (Doporučené minimální tarify za překlad a tlumočení na rok 2016, 2015) ve kterých se uvádí, že doporučená sazba za běžné celodenní konsekutivní tlumočení je 6 000 Kč, přičemž předpokládáme, že aktuální průměrné sazby by se měly pohybovat ještě výše. Zajímalo nás, zda jsou tlumočníci ochotni pracovat za nižší částku, pokud je k tomu motivuje jiný aspekt – zajímavý typ akce, nadšení pro téma, možnost setkat se zajímavými osobami, zviditelnit se etc., anebo zda takto nízkou sazbu považují za nepřijatelnou, nehledě na výše uvedené možné pozitivní aspekty.

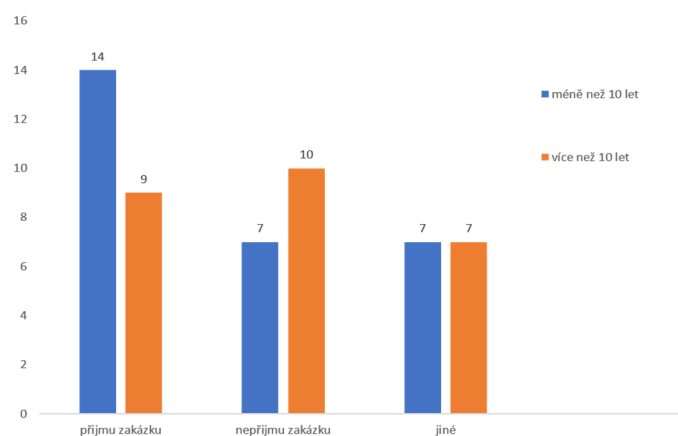
Otázku zodpovědělo všech 54 dotazovaných. Z průzkumu vyplynulo, že 23 (42,6 %) respondentů by zakázku přijalo, 17 (31,5 %) by zakázku nepřijalo a 14 respondentů (25,9 %) uvedlo jiné odpovědi, které nelze jednoznačně zařadit do předchozích dvou kategorií.

Graf 24 - MS 6

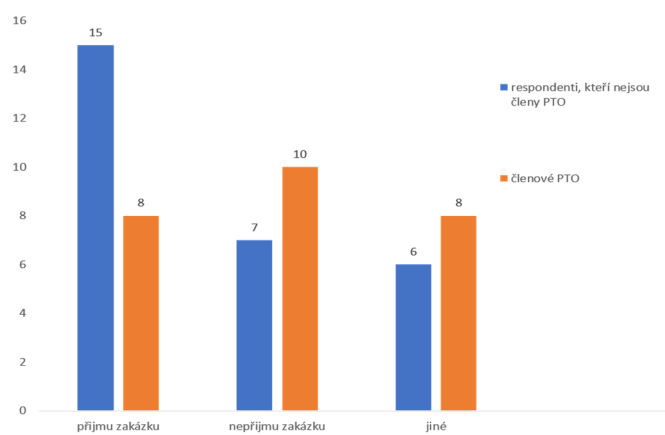
Zdroj: vlastní výzkum

Graf 25 - MS 6 - délka praxe

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 26 - MS 6 – členství v PTO

Zdroj: vlastní výzkum

Na tomto místě se opět detailněji podíváme na to, co respondenty motivovalo k jejich rozhodnutí. Respondenti, kteří uvedli, že by zakázku přijali, jako důvod nejčastěji uváděli, že by je motivovala **zajímavost tématu, zážitek** (10 respondentů), **osobní přínos**, tj. praxe, profesní zkušenost, vědomostní rozvoj, prestiž, kontakty, reklama vlastnímu jménu (7 respondentů) a v případě neziskového charakteru festivalu pak i **společenský přínos** (1 respondent). Dva respondenti zároveň zmiňují, že by v případě, že by se jednalo o charitativní akci, provedli by práci raději *pro bono* (tj. bez nároku na finanční odměnu). Šest respondentů uvedlo, že by zadavatele upozornili na to, že nabízená sazba je vzhledem k časové náročnosti úkonu a přípravě neadekvátní, popř. by se snažili vyjednat si vyšší odměnu.

„Ano, pro festivaly pracuji i za nižší než obvyklé ceny, příprava je navíc vždy hlavně další vzdělávání, které se může zúročit u jiné, lukrativnější zakázky.“

„Pokud půjde o téma, které je mi skutečně blízké, a festival bude neziskový, a zároveň budu fakturovat přímo festivalu, raději se vzdám honoráře úplně a provedu práci pro bono.“

„Pořadatel bych vysvětlila, že je pro mne tlumočení zajímavé i osobně a přijala bych ho. Zároveň bych vysvětlila, jak náročná bude příprava, a že ne všichni to tak mohou mít a jimi nabízená finanční odměna nemusí být pro každého dostačující. Aby nebyl pořadatel překvapen, že by za tuto finanční odměnu ne všichni tlumočníci tlumočení přijali.“

„Pokud bych si myslela, že odměnou je např. i zážitek, zvýšená prestiž, kontakty nebo nějaká další výhoda, brala bych. Zkušenost říká, že vyjednávat nemá v tomto případě smysl.“

„Ano, protože jsem student, potřebuju praxi, a i když je cena nízká, pro studenta je to relativně hodně peněz.“

„Zakázku bych přijala, protože bych tak získala cenné zkušenosti, kterých zatím moc nemám, takže mi nepříjde nutné trvat na ceně podle tarifů, protože kvalita mých služeb také nemusí úplně odpovídat kvalitě tlumočení někoho, kdo už má dlouhou praxi.“

Co se týče respondentů, kteří by zakázku nepřijali, ti jako hlavní důvod uvádí **nedostatečné finanční ohodnocení** (15 respondentů), jedna respondentka uvedla, že by odmítla, protože se nevěnuje konsektivnímu tlumočení a jeden respondent svou odpověď nezdůvodnil. Dva respondenti zároveň uvedli, že jako studenti / začínající tlumočníci, by zřejmě přijetí zakázky zvažovali.

„Nepřijmu, protože je to méně než polovina mojí denní sazby.“

„Cena 3 000 Kč je málo za celodenní tlumočení. Nesouhlasím s tím, když někdo podhodnocuje práci tlumočnicků a překladatelů. Zakázku bych nepřijala.“

„Ne, 3 000 Kč je maximálně za půlden. Za celodenní nasazení včetně přestávek je 6 500 - 8 500 Kč.“

Odpovědi respondentů, které jsme zařadili do kategorie jiné, může dále rozdělit do dvou skupin. První skupinu tvoří tlumočníci znakového jazyka, kteří shodně uvádějí, že se ve svém oboru s konsekutivním tlumočením téměř nesetkají. Zároveň ale podotýkají, že kdyby se jednalo o tlumočení simultánní, přišla by jim odměna 3 000 Kč více než adekvátní: *„Do českého znakového jazyka většinou tlumočíme pouze simultánně. Odměna 3000 Kč za den pro tlumočnicka znakového jazyka je více než nadprůměrná, takže ano.“*, *„Záleželo by na časových možnostech. Nicméně v tlumočení do znakového jazyka je částka 3000 Kč/den velmi slušnou odměnou. Jednalo by se tedy nejen o dobře zaplacenou, ale i o zajímavou práci.“*. Druhou skupinu pak tvoří respondenti, kteří by při rozhodování zvažovali ještě další faktory:

„Bude záležet na tématu festivalu a na to, jestli bude tlumočení zprostředkovávat agentura, která bude koncovému zákazníkovi (festivalu) účtovat normální tržní cenu.“

„Záleží jistě ještě na dalších okolnostech (jaké jsou mé kapacity, jestli s organizátory festivalu předpokládám budoucí spolupráci, byť na jakékoli jiné úrovni, jestli je v takovém případě zainteresovaný můj hlavní zákazník, pro nějž pracuji – velvyslanectví apod.). Z principu takovou práci nebudu chtít přijmout, pokud ale pro přijetí takové nabídky budou hrát roli ještě v závorce jmenované okolnosti, pravděpodobně přijmu.“

„Je-li to neziskový festival, který peníze skutečně nemá a ostatní jsou dobrovolníci, tak ano. Pokud se jedná o prestižní a dotovaný festival, který jen nabízí špatnou odměnu, tak samozřejmě ne.“

„Záleží na více okolnostech – času, jak moc je to pro mě zajímavé atp.“

„Podle situace, peníze nejsou vždy to hlavní.“

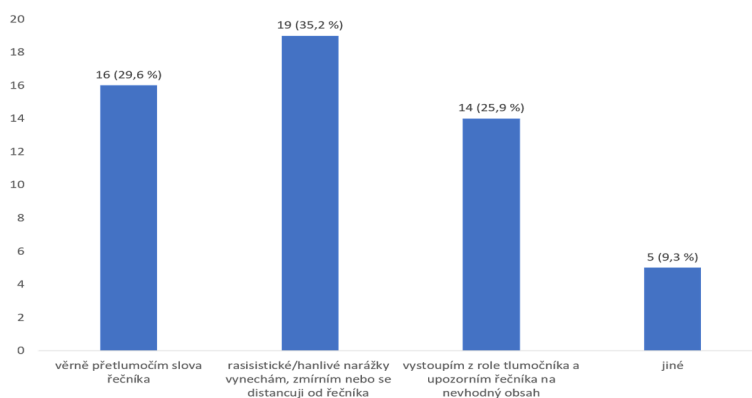
10.5.2.7 Modelová situace č. 7

Tlumočíte školní exkurzi do muzea imigrace. Průvodce opakovaně pronáší hanlivé a rasistické poznámky o jisté přistěhovalecké skupině. Víte, že několik studentů, kterým tlumočíte, je členy této přistěhovalecké komunity. Jak se zachováte a proč?

V této otázce jsme se zaměřili na to, jak by tlumočníci řešili situaci s eticky problematickým (rasistickým) obsahem výchozího projevu, kdyby věděli, že by se mohl dotknout publika, pro které tlumočí. Zajímalo nás, zda se respondenti budou cítit za zprostředkování takového obsahu odpovědní a jak budou při samotném převodu problematického materiálu postupovat, tj. zda sleví na přesnosti a věrnosti a pokusí se volit neutrálnější rejstřík (popř. nevhodné narážky úplně vynechají), vystoupí ze své role tlumočnicka a upozorní mluvčího na skutečnost, že se vyjadřuje nevhodně, anebo se pokusí zachovat neutrální postoj a věrně projev řečníka přetlumočí.

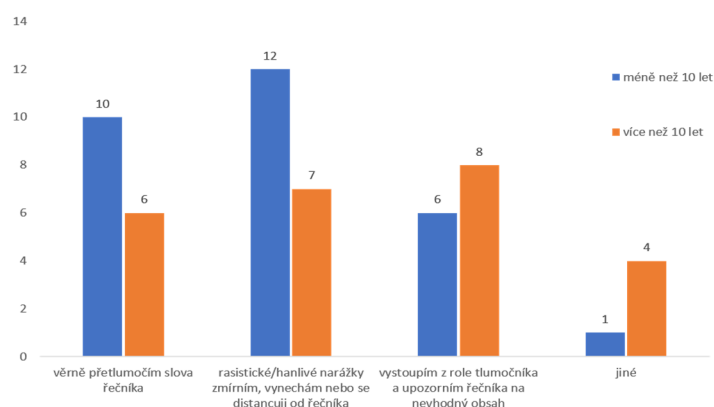
Otázku zodpovědělo všech 54 respondentů. Jak je možné vidět v grafu, nejvíce respondentů 19 (35,2 %) by rasistické/hanlivé narážky vynechalo, zmírnilo, anebo by se nějakým způsobem distancovalo od řečníka. 16 respondentů (29,6 %) by je věrně přetlumočilo, 14 (25,9 %) by vystoupilo z role tlumočnicka a řečníka by na nevhodný obsah upozornilo a 5 respondentů (9,3 %) uvedlo jinou odpověď.

Graf 27 – MS 7

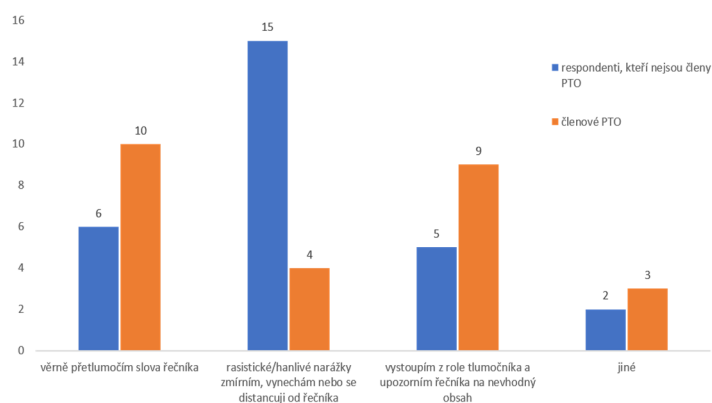
Zdroj: vlastní výzkum

Graf 28 - MS 7 - délka praxe

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 29 - MS 7 - členství v PTO

Zdroj: vlastní výzkum

Co se týče první skupiny respondentů, v komentářích se nejčastěji objevuje poznámka, že volba konkrétní strategie (vynechání, zmírnění, distancování se) by závisela na tom, jak relevantní by poznámky byly vzhledem k samotnému výkladu (5). V případě, že by je vyhodnotili jako redundantní, neváhali by je úplně vynechat. V opačném případě by volili neutrálnější rejstřík (6) nebo by se od mluvčího distancovali komentářem „jak říká pan/í XY“ (5).

Tlumočníci, kteří uvádějí, že by poznámky věrně přetlumočili, své rozhodnutí zdůvodňují tím, že klienti (studenti, případně jejich učitel) mají možnost se ozvat sami, pokud jim budou poznámky nepříjemné (5). Dále pak uvádějí, že úkolem tlumočnicka není jakkoli upravovat či zjemňovat projev řečníka a že nemají právo do jeho projevu nijak zasahovat (5).

Respondenti, kteří by vystoupili ze své role a upozornili řečníka na nevhodný obsah jeho projevu, nejčastěji uvádějí, že pokud by se mluvčí vyjadřoval nekorektně i nadále, jeho urážlivé výroky by netlumočili, případně by tlumočení na základě podezření z trestného činu odmítli úplně.

„Průvodce bych upozornila na fakt, že pro dané studenty mohou být jeho výroky urážlivé, pokud by však pokračoval, tyto výroky bych netlumočila, soustředila bych se na předání informací relevantních pro muzeum a exkurzi a osobní urážky průvodce bych vypustila. Minimálně ho požádám, aby se zdržel takovýchto poznámek, pokud se nezdrží, doporučím např. požádat o přidělení jiného průvodce. V nejhorším případě, pokud to není možné, poznámky nepřetlumočím...“

„Upozorním průvodce, že odmítnu tlumočit, neboť se může jednat o trestný čin hanobení rasy, etnické nebo jiné skupiny osob podle § 355 trestního zákoníku.“

Respondenti, jejichž odpovědi jsme zařadili do kategorie *jiné*, odpovídali „nevím“, „netrpěla bych to“, „nejsem xenofob ani rasista“, „Těžká otázka, zažila jsem jednou, ale byla to jen maličkost a vynechala jsem ji.“ a „Takhle jde těžko odpovědět, protože opravdu záleží na situaci. Když budou ti studenti na vyšší mentální úrovni a sebevědomí, nebála bych se věrně tlumočit s tím, že by se studenti ozvali. V případě studentů, kteří jsou na jiné mentální úrovni, bych to řešila podle situace.“.

Jak uvádí většina etických kodexů, tlumočnick by měl věrně a přesně tlumočit obsah výchozího projevu, aniž by cokoli vynechával, přidával nebo jinak deformoval vyslechnuté informace. Není autorem názorů řečníka, pouze jejich zprostředkovatelem, a nenese tedy odpovědnost za myšlenkový obsah tlumočeného sdělení, ani za jeho potenciálně negativní dopad na dané publikum. Výjimkou by bylo, pokud by tlumočnick vyhodnotil projev průvodce jako trestný čin hanobení rasy, etnické nebo jiné skupiny osob, jak uvedla jedna z respondentek, – v takovém případě by samozřejmě měl tlumočení odmítnout. Nicméně jak se ukázalo, v podobné situaci se tlumočnicki spíše řídí svým vlastním přesvědčením, morálními principy (autonomní morálkou) nežli etickým kodexem té či oné profesní tlumočnické organizace.

10.5.2.8 Modelová situace č. 8

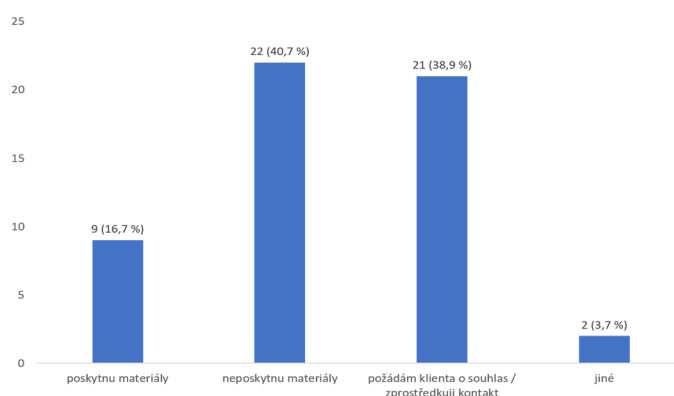
Kolega Vás poprosí, abyste mu poskytli materiály ke konferenci, na které jste v minulosti tlumočili, protože na ní letos budou vystupovat stejní řečníci. Vaše materiály obsahují projevy a informace, které Vám řečníci sami zaslali, ale požádali Vás, abyste je využili jen k vlastní přípravě a dále je nešířili. Poskytnete kolegovi tyto materiály, či nikoli, a proč?

V této otázce jsme se zaměřovali na konflikt povinnosti tlumočnicka zachovat mlčenlivost ohledně informací, které získá v rámci tlumočnické zakázky, a snahy o profesní solidaritu (kolegialitu). Záměrně jsme nezmínili, zda by v tomto případě tlumočnick podepsal s klienty dohodu o mlčenlivosti, nebo ne, neboť jsme to považovali za příliš návodné.

Otázku zodpovědělo celkem 54 respondentů.

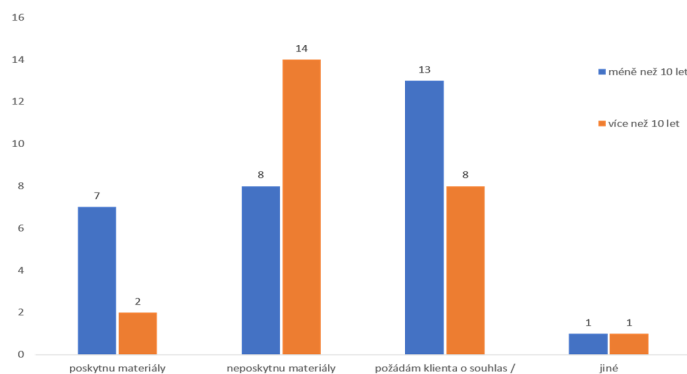
Z průzkumu vyplynulo, že 22 respondentů (40,7 %) by kolegovi v tomto případě materiály neposkytlo, 21 respondentů (38,9 %) by situaci řešilo tak, že by nejprve požádali řečníky o souhlas s poskytnutím materiálů nebo by kolegovi předali na řečníky kontakt, 9 respondentů (16,7 %) by materiály poskytlo a 2 respondenti (3,7 %) odpověděli jinak.

Graf 30 – MS 8

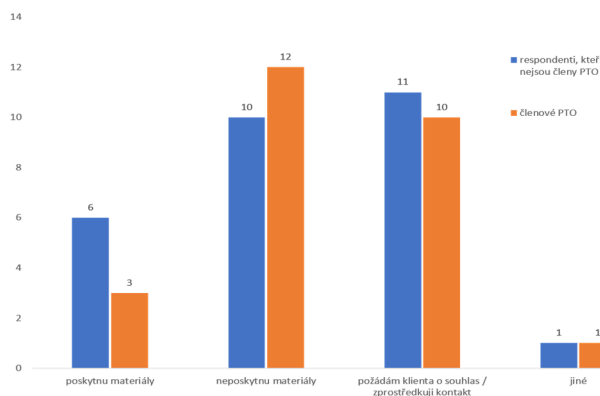
Zdroj: vlastní výzkum

Graf 31 – MS 8 – délka praxe

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 32 – MS 8 – členství v PTO

Zdroj: vlastní výzkum

Respondenti, kteří by se rozhodli materiály kolegovi neposkytnout, svou odpověď odůvodňují tím, že *mlčenlivost je zásadní povinnost a vztahuje se i na přípravné materiály* (2). Jako další důvod uvádějí, že si *nechtějí kazit dobré jméno u klientů a potažmo i u kolegů tlumočnicků, kteří respektují etické zásady* (1). Jeden respondent také uvedl, že by projevy řečníků neposkytl nejen proto, že jsou to materiály, které nemůže šířit, ale také proto, že budou obsahovat jeho poznámky a budou celé připravené (*„pochopitelně nebudu někomu poskytovat svou několikadenní přípravu jen tak (pokud se mnou není v kabině a neudělá také svůj díl práce)“*). Sedm respondentů uvedlo, že by se i přesto snažili kolegovi pomoci a poskytli by mu pouze materiály, které neobsahují důvěrné informace – např. terminologický glosář,

faktografické údaje nebo seznam témat, která na konferenci zazněla, případně by mu osobně ústně pomohli zorientovat se v tématech a terminologii.

Respondenti, kteří by materiály poskytli, ve většině případů uvádějí, že by kolegu upozornili na skutečnost, že se jedná o důvěrné materiály a poučili ho o tom, jak s nimi nakládat. Své rozhodnutí odůvodňují tím, že poskytnutí materiálů je v zájmu samotných řečníků, neboť mohou kolegovi pomoci dosáhnout kvalitního výkonu, důležitého pro úspěch celé konference i samotných vystoupení řečníků. Připouštějí však, že by přihlédli ke vztahu s kolegou a jeho důvěryhodnosti.

Přibližně třetina respondentů by nejprve kontaktovala řečníky s dotazem, zda s poskytnutím materiálů souhlasí a vysvětlili by jim, že by takové informace tlumočnickovi velice pomohly a prospěly všem zúčastněným stranám. Pouze dva respondenti z kategorie *požádám klienta o souhlas / zprostředkují kontakt* by kolegovi pouze předali na řečníky kontakt s tím, ať si materiály zajistí sám.

Respondenti, jejichž odpovědi jsme zařadili do kategorie *jiné*, odpověděli, že se jedná o nereálnou situaci, neboť stejní řečníci mají zpravidla každý rok jinou prezentaci nebo přednášku a pokud je kolega o něco poprosí, tak o glosář či slovíčka, a ty poskytnout mohou (1). Jeden respondent odpověděl, že by kolegovi rovnou udělal výtah užitečných termínů a faktografických údajů.

U této otázky se tedy ukázalo, že většina námi dotazovaných respondentů dodržuje zásadu mlčenlivosti a diskrétního nakládání s důvěrnými informacemi a materiály získané při přípravě na tlumočnickou zakázku nebo v jejím průběhu bez souhlasu klientů dále nešíří. Jak je ale také patrné z většiny odpovědí, i přes tuto skutečnost se většina tlumočnicků snaží být s kolegy solidární a poskytnout jim při přípravě alespoň nějakou pomoc, ať už se jedná o zprostředkování kontaktů nebo materiálů, na které se mlčenlivost nevztahuje. Domníváme se, že optimálním řešením v tomto případě by bylo v první řadě kontaktovat klienta a požádat ho o souhlas s předáním materiálů, a pokud to klient nedovolí, předat kolegovi alespoň kontakty na příslušné osoby, aby si materiály mohl zkusit vyžádat sám.

10.5.2.9 Shrnutí – modelové situace

První modelová situace (svěření opilého klienta na pohotovosti o možném spáchání trestného činu) byla zaměřena na střet povinnosti zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, které se tlumočnické dozví v průběhu tlumočnické zakázky, a zákonné povinnosti ohlásit podezření z trestného činu. Většina respondentů tyto dvě povinnosti ve svých odpovědích identifikovala a většina také uvedla, že v podobném případě má tlumočnické právo či dokonce povinnost mlčenlivost porušit. V souvislosti s délkou praxe se ukázalo, že tlumočnické s praxí kratší 10 let by spíše porušili mlčenlivost a potenciální trestný čin by nahlásili. Na rozdíl od svých zkušenějších kolegů by se také častěji klienta snažili přesvědčit, aby se přiznal sám. Zkušenější tlumočnické by potom v porovnání se začínajícími tlumočnické častěji vyhověli klientovi a zachovali mlčenlivost – v jejich odpovědích se také častěji objevuje názor, že úkolem tlumočnické je pouze tlumočit, co říká klient nebo co je řečeno jemu. Co se týče souvislosti s členstvím v PTO, zde se výraznější rozdíly neprojeví, zajímavým zjištěním ovšem bylo, že několik členů KST ČR explicitně uvedlo, že jakožto přísedící tlumočnické mají povinnost podezření z trestného činu ohlásit. Tuto skutečnost si vysvětlujeme tak, že soudní tlumočnické musejí na rozdíl od tlumočnické jiných specializací povinně absolvovat kurz v oblasti práva, a mají tak zřejmě lepší povědomí o svých zákonných povinnostech než tlumočnické v jiných oblastech.

Ve **druhé modelové situaci** (tlumočení u soudu pro známého) jsme se zaměřili na princip neutrality/nestrannosti při tlumočení a zásadu, že by tlumočnické neměl tlumočit pro své známé/příbuzné (viz např. etický kodex IMIA). Valná většina respondentů 88,9 % tyto etické principy správně identifikovala a uvedla, že by jako soudní tlumočnické měli v podobné situaci cítit povinnost střet zájmů nahlásit. Jako neetické jsme u této situace vyhodnotili nenahlášení střetu zájmů a odpovědi, ve kterých respondenti uváděli, že by záleželo, o jak blízkého známého by se v dané situaci jednalo. Respondenti, kteří uvedli poslední dvě zmiňované odpovědi, se ve třech případech nevěnují tlumočení déle než deset let a zároveň nejsou členy PTO. Pouze jeden z respondentů tlumočí déle než deset let a není členem PTO.

U **třetí modelové situace** (tlumočení prezentace o sestavení automatické pušky pro súdánské teenagery) jsme zkoumali, jak by se respondenti zachovali v případě, že by měli tlumočit prezentaci s potenciálně nemorálním/nelegálním obsahem pro nezletilé publikum za předpokladu, že by složení cílového publika zjistili až na místě. 31 (57,4 %) respondentů uvedlo, že by takovou prezentaci netlumočili, ovšem většina z nich uváděla, že by se podobné zakázky vzhledem k jejímu tématu vzdali již předem (20, 37 %) – pouze 11 (20,4 %) by tedy porušilo etiku závazku vůči klientovi a od tlumočení by odstoupilo na místě. Ukázalo se, že podobnou prezentaci by spíše tlumočili respondenti s kratší délkou praxe, kteří ve svých odpovědích také častěji vyjadřovali obavu ze ztráty dobré reputace u klienta v případě, že by tlumočení odmítli na místě. V souvislosti s členstvím v PTO jsme žádné výraznější tendence nevysledovali.

Ve **čtvrté modelové situaci** (tlumočení terapeutického sezení pro kolegovu manželku) jsme zkoumali, zda by tlumočníci v podobné situaci přikládali větší váhu dodržení zásady kolegiality či principu neutrality/nestrannosti. 31 (58,4 %) respondentů uvedlo, že nevidí důvod, proč by podobnou nabídku odmítali. Pouze 11 respondentů (20,8 %) tuto situaci vyhodnotilo jako střet zájmů a uvedlo, že by podobné tlumočení odmítli. Paradoxně se ale ukázalo, že někteří respondenti považovali za více kolegiální tlumočení odmítnout, protože by se v průběhu tlumočení mohli dozvědět informace, které by mohly mít na jejich vztah s kolegou negativní vliv.

V **páté modelové situaci** (tlumočení vyšetření dětského pacienta s onkologickým onemocněním) jsme zkoumali, jak by tlumočníci reagovali v situaci, kdyby na ně obě strany (lékař/rodiče pacienta) kladli jiné požadavky z hlediska používané terminologie. Odpovědi respondentů na tuto otázku se značně rozcházely – nejvíce respondentů by v podobné situaci vystoupilo z role tlumočníka a požádalo obě strany o společnou domluvu, zhruba třetina by byla ochotná slevit z terminologické přesnosti a nahrazovat termín „rakovina“ jiným, obecnějším výrazem a pouze 9,3 % respondentů by se řídila požadavkem lékaře tlumočit „věrně a přesně“. Očekávali jsme, že tlumočníci s delší praxí a členové PTO se budou spíše řídit zásadou neutrality a nepřipustí, aby mu někdo určoval, jakým způsobem mají tlumočit. Ukázalo se však, že v praxi by se spíše přizpůsobili požadavkům té strany, která si je objednala.

U **šesté modelové situace** (celodenní konsekutivní tlumočení na filmovém festivalu za 3 000 Kč) nás zajímalo, zda jsou tlumočníci ochotní poskytovat své služby za nízké sazby v případě, že jsou motivováni jiným aspektem – například zaujetím pro téma nebo zajímavým typem akce. Ukázalo se, že 42,6 % respondentů by v podobném případě bylo ochotno „jít pod cenu“ a vyměnit finanční odměnu za jinou formu kapitálu – zážitek, prestiž, možnost se zviditelnit či získat zajímavé profesní zkušenosti. Pouze 31,5 % respondentů by tlumočení na podobné akci za takto nízkou sazbu kategoricky odmítlo. O něco více respondentů, kteří sazbu hodnotili jako nepřijatelnou, bylo členy PTO a zároveň tlumočnický s praxí delší než 10 let, rozdíly mezi jednotlivými kategoriemi nebyly ovšem nijak markantní. Řada tlumočnicků uvedla, že by též záleželo na charakteru festivalu – pokud by se jednalo o akci neziskového charakteru, byli by tlumočníci spíše ochotni zakázku přijmout než v případě, že by šlo o komerční festival. Dva respondenti uvedli, že pokud by byli silně motivováni zájmem pro dané téma, poskytli by tlumočení raději *pro bono*. Zároveň ale řada respondentů podotýká, že v podobných případech je vhodné organizátory akce seznámit s běžnou tržní cenou za daný tlumočnický úkon. Jak se ovšem ukázalo, ta se může lišit i v závislosti na typu a módu tlumočení – tlumočníci do mluvených jazyků v několika případech uvedli, že ideální sazba za celodenní konsekutivní tlumočení by pro ně byla 6 000 Kč a více, tlumočníci do znakového jazyka (kteří ovšem upozornili na skutečnost, že se konsekutivní tlumočení v jejich oboru spíše nevyskytuje) naopak odměnu 3 000 Kč/den ve dvou případech hodnotili jako „slušnou“ a „více než nadprůměrnou“.

U **sedmé modelové situace** (tlumočení pro studenty – nekorektní průvodce) jsme sledovali, zda tlumočníci cítí odpovědnost za zprostředkování hanlivého/rasistického obsahu a jaké strategie volí k jeho přetlumočení. Ukázalo se, že nejvíce respondentů (35,2 %) by rasistické či hanlivé poznámky vynechávalo či neutralizovalo nebo by se nějakým způsobem snažilo distancovat od výroků řečníka (např. „jak říká pan/paní...“). O něco menší procento respondentů (29,6 %) by nevhodné poznámky věrně přetlumočilo. Další poměrně velká skupina respondentů (25,9 %) by vystoupila z role tlumočníka a řečníka by na nevhodný obsah upozornila. Vycházeli jsme z předpokladu, že zkušenější tlumočníci a členové PTO se budou spíše řídit zásadou tlumočit „věrně a přesně“. Tento předpoklad se do jisté míry potvrdil pouze v souvislosti s členstvím v PTO, kdy nejvíce členů volilo tuto možnost, nicméně i odpovědi u této kategorie byly poměrně vyrovnané.

U **osmé modelové situace** (prosba kolegy o poskytnutí materiálů z konference) jsme zkoumali, zda jsou tlumočníci v rámci profesní solidarity svolní poskytovat důvěrné materiály získané v rámci tlumočnické zakázky. Nejvíce respondentů (40,7 %) uvedlo, že by kolegovi materiály neposkytlo, 38,9 % by v podobné situaci kontaktovalo klienta s dotazem, zda mohou materiály kolegovi poskytnout, případně by kolegovi alespoň na klienta zprostředkovali kontakt. Zároveň ale řada respondentů uvedla, že by se přesto snažili kolegovi poskytnout alespoň terminologický glosář nebo jim pomoci zorientovat se v tématech, která na konferenci zazněla. Pouze 16,7 % by materiály poskytlo bez předchozího svolení klienta, což si dovoluujeme označit za neetické. K takovému jednání by se častěji uchýlovali respondenti s kratší praxí a nečlenové PTO.

10.5.3 Škálové otázky

Cílem těchto otázek bylo zjistit, jak tlumočníci souhlasí se základními etickými principy uváděnými v etických kodexech profesních organizací a vypořádat, zda se nějakým způsobem liší postoje tlumočnicků v závislosti na délce jejich tlumočnické praxe a zda má na jejich postoje vliv členství v profesních organizacích. Vycházeli jsme z předpokladu, že tlumočníci s delší praxí (za „delší praxí“ pro účely našeho výzkumu považujeme 10 let a více) a tlumočníci, kteří jsou členy profesních tlumočnických organizací, budou s uvedenými etickými zásadami spíše souhlasit než ti, kteří se tlumočení věnují kratší dobu (tj. méně než 10 let) a než ti, kteří nejsou členy žádné profesní tlumočnické organizace. Formulace jednotlivých etických zásad vychází z námi zkoumaných etických kodexů a z výzkumu, který provedl Al-Salman (2008).

Otázky č. 17 až 27 zodpovědělo všech 54 respondentů, 26 respondentů navíc zanechalo k vybraným otázkám doplňující komentář. Komentáře respondentů uvádíme jen u těch otázek, ke kterým byly doplněny. Komentáře jsme se snažili zachovat v co nejautentičtější podobě – tam, kde to bylo nutné, jsme provedli jen formální korekturu (překlepy, chyby v interpunkci apod.), abychom čtenářům usnadnili porozumění.

První graf u každé otázky ukazuje početní a procentuální rozložení odpovědí na škále *naprosto souhlasím – spíše souhlasím – spíše nesouhlasím – naprosto*

nesouhlasím. První číselný údaj ve sloupcích grafů značí počet respondentů, kteří zvolili danou možnost, druhý údaj potom jejich procentuální zastoupení vzhledem k celkovému počtu respondentů.

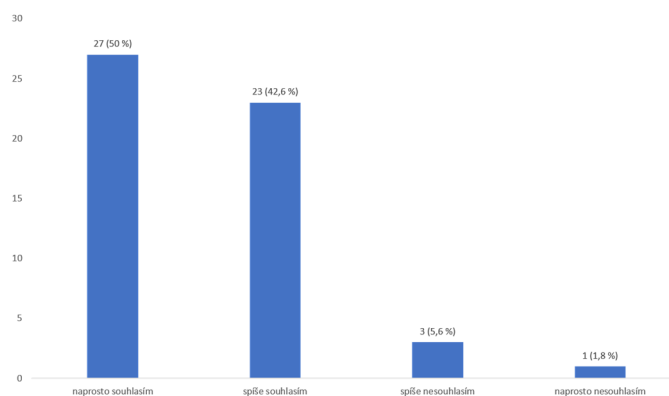
Druhý graf u každé otázky znázorňuje rozložení odpovědí respondentů na výše uvedené škále v závislosti na délce jejich tlumočnické praxe (méně než 10 let / více než 10 let) a členství v profesních tlumočnických organizacích (respondenti, kteří nejsou členy PTO / členové PTO).

10.5.3.1 Zásada neutrality

Škálová otázka č. 17

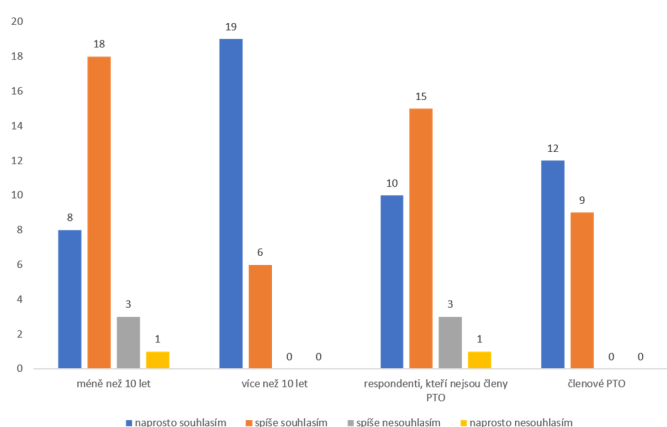
Tlumočnick musí při tlumočení zachovávat neutrální postoj (tj. ke všem stranám přistupuje rovnocenně, neposkytuje klientům rady, ani nesděluje osobní názory).

Graf 33 – ŠO 17

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 34 – ŠO 17 – praxe a členství v PTO

Zdroj: vlastní výzkum

Cílem této otázky bylo zjistit, jak se tlumočníci staví k **principu neutrality** při tlumočení. **50 %** respondentů **naprosto souhlasí** s tím, že by tlumočnick měl při tlumočení zachovávat neutrální postoj, **42,6 %** respondentů **spíše souhlasí**, **5,6 %** **spíše nesouhlasí** a **1,8 %** s tímto tvrzením **naprosto nesouhlasí**. Respondenti, kteří volili poslední dvě zmiňované možnosti, nejsou ani v jednom případě členy žádné profesní organizace a délka jejich praxe nepřesahuje 10 let.

V nepovinném komentáři k této otázce respondentka, která zvolila možnost *spíše nesouhlasím*, podotýká, že neutrální by měli být soudní tlumočníci, ale u soukromých zakázek není neutralita žádoucí: „Soudní tlumočnick určitě musí být neutrální, ale pro soukromé zakázky to vůbec neplatí. Např. při obchodních jednáních je naším zákazníkem jedna strana, kterou máme podporovat. Zákazník si možná bude přát, abych mu vysvětlila i kulturní specifika obchodního partnera, nebo např. co je myšleno vágní odpovědí.“.

Respondenti, kteří volili možnost *spíše souhlasím*, své rozhodnutí zdůvodňují následovně: „tlumočnick může o neutralitu usilovat, ale nikdy 100% neutrální z podstaty nebude, protože je to člověk se svým světonázorem a zkušenostmi. Další věc je ta, že neutralita je žádoucí pouze za některých okolností, nehledě na to, že jsou klienti, kteří o suchého neutrálního profesionála ani nestojí“.

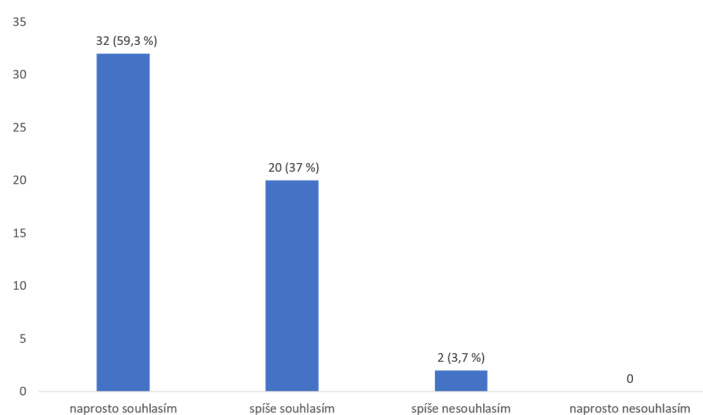
Další z respondentů uvádí, že „je veliký rozdíl v módech tlumočení, např. v komunitním nebo bilaterálním tlumočení se nám to trochu komplikuje, protože nás klienti pokládají ještě víc za přímého účastníka komunikace, sami se na názor ptají

etc.“. Skutečnost, že zejména v komunitním tlumočení není tlumočnick vřdy neutrální, potvrzuje i další z respondentů: „*Jako komunitní tlumočnick pracující v sociálních službách jsem povinná podat základní sociální poradenství. To znamená, že pokud jsem přítomna tlumočení, ze kterého vyplyne klientova tíživá sociální situace, předám mu kontakty na místa, kam se může obrátit. Dále je mou povinností tlumočit nejen mezi dvěma jazyky, ale i mezi dvěma kulturami. Pokud jsem tedy jediný účastník komunikace, který chápe důvod nedorozumění, přidám vysvětlení o kulturním zázemí klientů.*“.

Škálová otázka č. 24

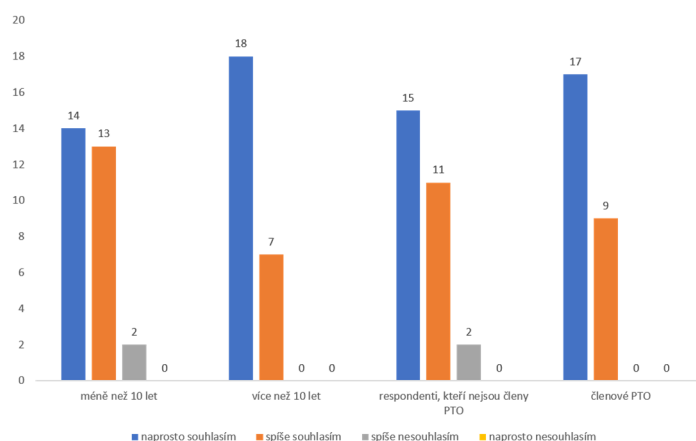
Tlumočnick nesmí při tlumočení dávat najevo své osobní názory, postoje, ani emoce.

Graf 35 – ŠO 24

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 36 – ŠO 24 – praxe a členství v PTO

Zdroj: vlastní výzkum

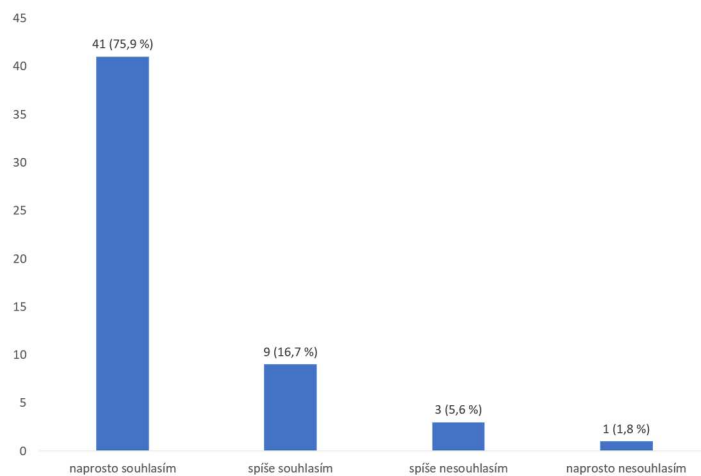
Otázka č. 24 úzce souvisí s otázkou č. 17, proto jsme se ji rozhodli zařadit na toto místo. Vztahuje se též k **principu neutrality** tlumočníka, ale z jiného úhlu pohledu. Zatímco otázka č. 17 zkoumá neutralitu vzhledem ke klientům, otázka č. 24 se zaměřuje spíše na neutralitu vzhledem k produktu a průběhu tlumočení. S tvrzením „*Tlumočnick nesmí při tlumočení dávat najevo své osobní názory, postoje ani emoce.*“ **naprosto souhlasí 59,3 %** dotazovaných, **spíše souhlasí 37 %** respondentů a **spíše nesouhlasí** pouze **3,7 %**. Respondenti, kteří volili možnost **spíše nesouhlasím** nejsou členy žádné profesní tlumočnické organizace a délka jejich praxe je kratší než 10 let.

V komentářích k této otázce respondentka, která volila možnost *naprosto souhlasím*, doplňuje, že „*pokud ví, že by své antipatie nedokázala nedat najevo, byť třeba jen neverbálně, z důvodu významné názorové neshody s klientem, zakázku odmítne*“. Další respondentka, která odpověděla *spíše souhlasím* podotýká, že záleží na konkrétní situaci: „*Například na tlumočení na pohřbu se emocím člověk někdy neubrání, tlumočnick je taky člověk, nesmí to ale přesahovat určité meze srozumitelnosti projevu*“.

Škálová otázka č. 25

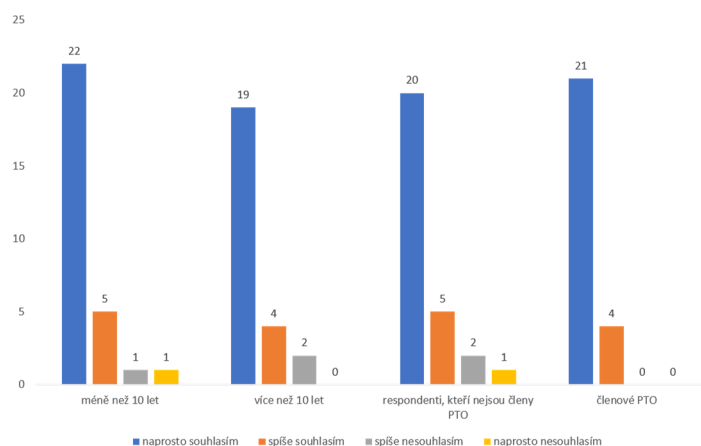
Tlumočnick musí zadavateli nahlásit jakýkoli možný střet zájmů a nesmí přijímat zakázky, při kterých by mohla být ohrožena jeho nestrannost.

Graf 37 – ŠO 25

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 38 – ŠO 25 – praxe a členství v PTO

Zdroj: vlastní výzkum

Tato otázka rovněž souvisí s **principem neutrality a nestrannosti**, jejím cílem však bylo vyzkoumat, zda tlumočníci souhlasí s tím, že by tlumočník vůbec neměl přijímat zakázky, při nichž by jeho nestrannost mohla být ohrožena, a že by možný střet zájmů měl předem nahlásit zadavateli. **75,9 %** respondentů **naprosto souhlasí**, **16,7 %** **spíše souhlasí**, **5,6 %** **spíše nesouhlasí** a **1,8 %** **naprosto nesouhlasí**. Co se týče profilu respondentů, kteří volili poslední dvě uvedené možnosti, tři z nich nejsou členy žádné profesní tlumočnické organizace, jeden je členem ASKOT. Délka jejich praxe je ve dvou případech kratší a ve dvou případech delší než 10 let. U této otázky nelze tedy jednoznačně vypořádat souvislost s délkou praxe,

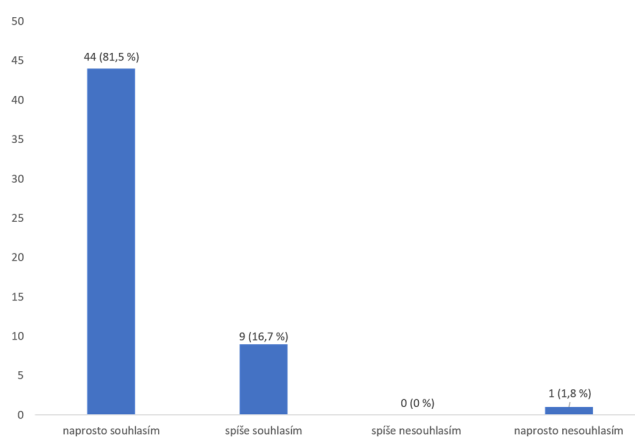
nicméně hypotéza s členstvím v tlumočnických organizacích se do jisté míry potvrdila.

10.5.3.2 Zásada mlčenlivosti

Škálová otázka č. 18

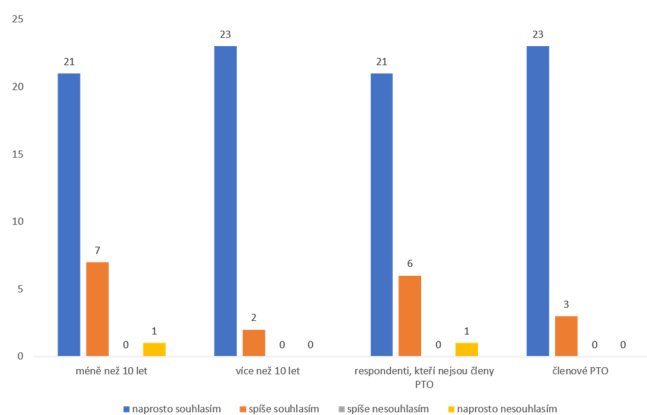
Tlumočník nesmí sdělovat důvěrné informace získané v průběhu tlumočení a/nebo při přípravě na něj třetím stranám. Tyto informace nesmí zneužívat k osobnímu prospěchu.

Graf 39 – ŠO 18

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 40 – ŠO 18 – praxe a členství v PTO

Zdroj: vlastní výzkum

Tato otázka měla za cíl vyzkoumat postoje tlumočnicků k **zásadě mlčenlivosti a diskrétního nakládání s informacemi** získanými v rámci tlumočnické zakázky. Z průzkumu vyplynulo, že **81,5 %** respondentů ***naprosto souhlasí*** s tím, že tlumočnick nesmí sdělovat informace získané v rámci tlumočení třetím stranám a zneužívat je k osobnímu prospěchu, **16,7 %** respondentů s tímto tvrzením ***spíše souhlasí*** a **1,8 % *naprosto nesouhlasí***. Respondent, který zvolil možnost *naprosto nesouhlasím*, není členem žádné profesní tlumočnické skupiny a délka jeho tlumočnické praxe je kratší než 10 let.

Komentář k této otázce doplnil jeden respondent, který volil možnost *spíše souhlasím*: „*Informace nesmím využívat ku svému prospěchu ve smyslu obohacení se na úkor klienta (tlumočím v realitce, dozvím se cenu nemovitosti a pak ji koupím dřív než klient). Pokud tím ale klientovi nijak neškodím a je to v souladu s mým svědomím, pak mohu informace využít (tlumočím na kurzu první pomoci, za měsíc uvidím na ulici člověka s infarktem, informace samozřejmě využiji; v rámci tlumočení se dozvím, že jsou jogurty v akci, klidně si je dojdu nakoupit).*“.

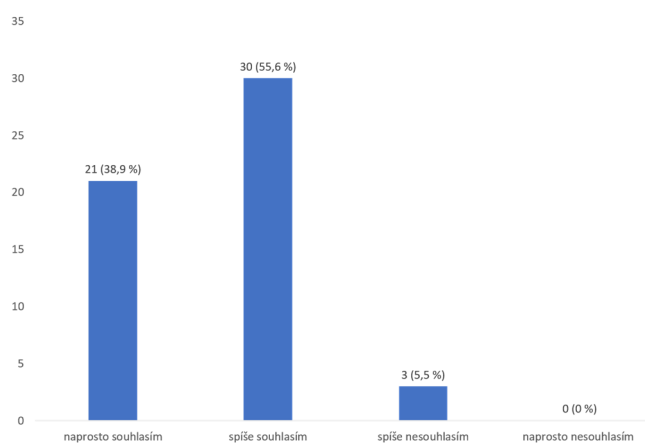
U této otázky se tedy ukázalo, že zásada mlčenlivosti je mezi tlumočníky-záčátečníky i tlumočníky-profesionály obecně přijímaným principem, kterým se při výkonu své praxe řídí. Tato zásada ovšem neplatí stoprocentně, pokud se např. jedná o informace, jejichž využití nemá negativní dopad na klienta.

10.5.3.3 Věrnost tlumočení

Škálová otázka č. 19

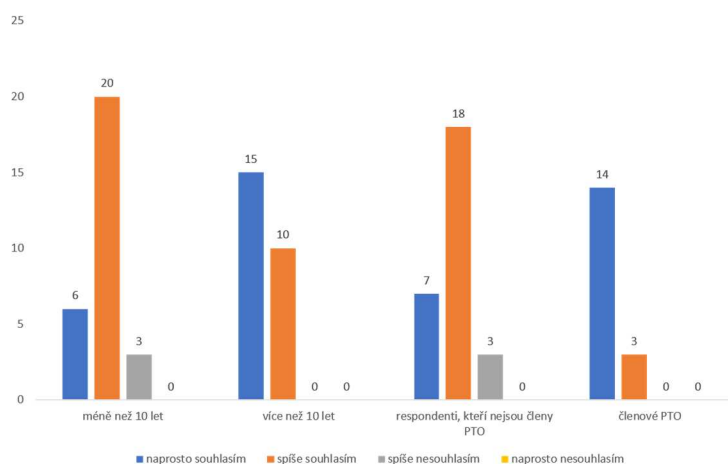
Tlumočník musí věrně přetlumočit vše, co je řečeno (tj. nevynechává ani nepřidává žádné informace).

Graf 41 – ŠO 19

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 42 – ŠO 10 – praxe a členství v PTO

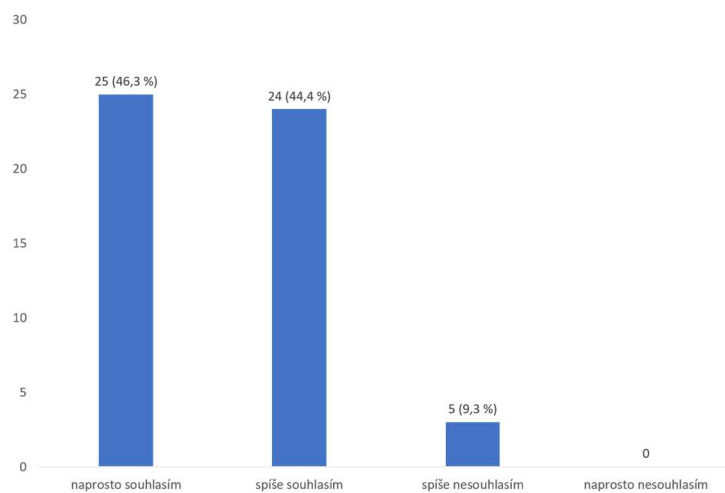

Zdroj: vlastní výzkum

Škálová otázka č. 20

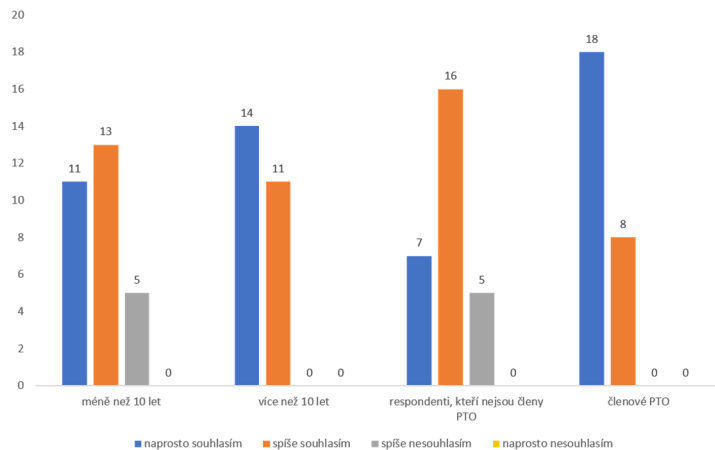
Tlumočník musí věrně přetlumočit vše, co je řečeno, i v případě, že s daným sdělením nesouhlasí či ho považuje za nepravdivé nebo nemorální.

Graf 43 – ŠO 20

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 44 – ŠO 20 – délka praxe a členství v PTO

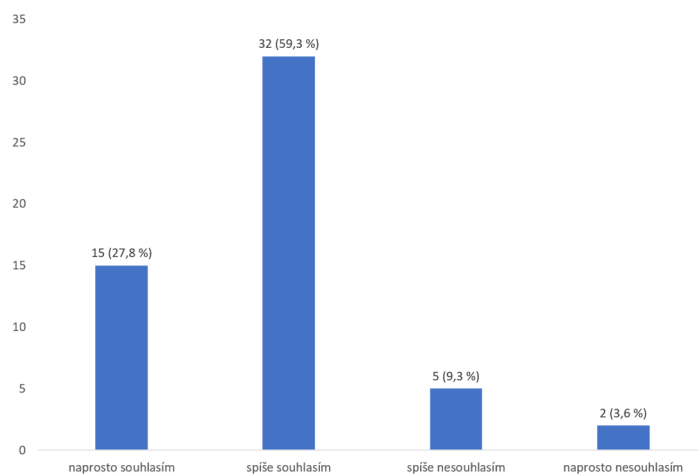

Zdroj: vlastní výzkum

Škálová otázka č. 21

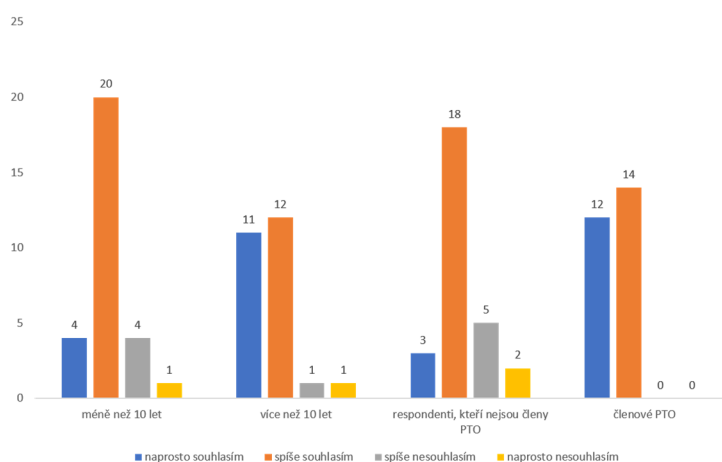
Tlumočník musí používat stejný rejstřík jako řečník, a to i v případě, že řečník používá slangové, hovorové nebo vulgární výrazy.

Graf 45 – ŠO 21

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 46 – ŠO 21 – praxe a členství v PTO

Zdroj: vlastní výzkum

Otázky č. 19, 20 a 21 se vztahují k **principu věrného a přesného přetlumočení informací**.

U otázky č.19 **38,9 %** respondentů **naprosto souhlasí** s tvrzením, že „*tlumočník musí věrně přetlumočit vše, co je řečeno*“, **55,6 % spíše souhlasí**, a **5,6 % spíše nesouhlasí**. Žádný z respondentů, který u této otázky volil poslední zmiňovanou

možnost, není členem profesní tlumočnické organizace a tlumočení se nevěnuje déle než 10 let.

U otázky č. 20 s tvrzením „*tlumočnick musí věrně přetlumočit vše, co je řečeno, i v případě, že s daným tvrzením nesouhlasí či ho považuje za nepravdivé nebo nemorální*“ **naprosto souhlasí 46,3 %** respondentů, **spíše souhlasí 44,4 %** a **spíše nesouhlasí 9,3 %**. Co se týče profilu respondentů, kteří volili možnost *spíše nesouhlasím*, žádný z nich není členem profesní tlumočnické organizace a tlumočení se nevěnuje déle než 10 let.

U otázky č. 21 s tvrzením „*tlumočnick musí používat stejný rejstřík jako řečník i v případě, že řečník používá slangové, hovorové nebo vulgární výrazy*“ **naprosto souhlasí** pouze **27,8 %** respondentů, **spíše souhlasí 59,3 %**, **spíše nesouhlasí 9,3 %** a **naprosto nesouhlasí 3,7 %**. Pokud se opět podíváme na profil respondentů, kteří s tvrzením nesouhlasí, tak *spíše nesouhlasí* ti, jejichž délka praxe je méně než 10 let (4), pouze v jednom případě více než 10 let. *Naprosto nesouhlasí* 2 respondenti, jejichž délka praxe je v jednom případě méně než 10 let a v druhém více než 10 let. Žádný z respondentů, kteří uvedli nesouhlasnou odpověď, není členem PTO.

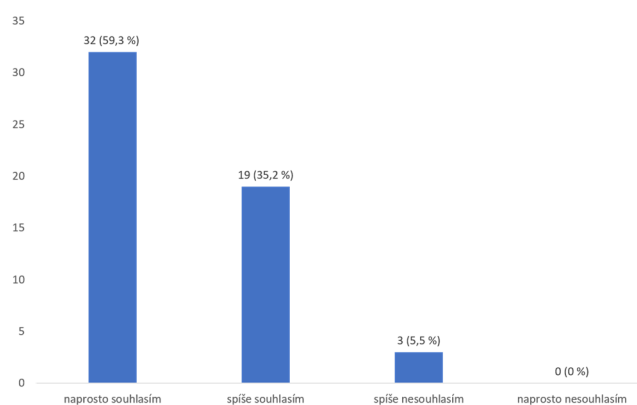
V komentářích k této otázce respondenti uvádí, že není možné tlumočit naprosto věrně, neboť je „*důležité zohlednit kulturní rozdíly*“ a „*být i mostem mezi kulturami*“. Dále zmiňují, že je třeba projev přizpůsobit publiku, pro které tlumočí (děti, senioři etc.), a namísto vulgarismů třeba použít jiné výrazové prostředky, pokud to tlumočnick uzná za vhodné. Nicméně uznávají, že v určitých situacích mají i vulgarismy v tlumočeném projevu své místo.

10.5.3.4 Opravování vlastních chyb při tlumočení

Škálová otázka č. 22

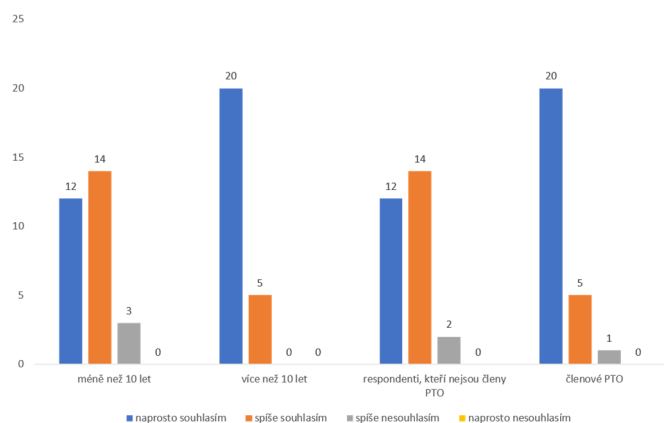
Pokud tlumočník udělá při tlumočení chybu, měl by se opravit.

Graf 47 – ŠO 22

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 48 – ŠO 22 – praxe a členství v PTO

Zdroj: vlastní výzkum

Přestože se k **problematické chybění a opravování** většina etických kodexů výslovně nevyjadřuje, přišlo nám zajímavé tuto otázku do dotazníku začlenit, neboť úzce souvisí s přesností a věrností tlumočení (otázky č. 19, 20 a 21). Navíc se domníváme, že způsob, jakým tlumočník řeší situace, ve kterých se dopustí nějaké chyby, do určité míry také vypovídá o jeho etice.

S tvrzením „*Pokud tlumočník udělá při tlumočení chybu, měl by se opravit.*“ ***naprosto souhlasí 59,3 %*** respondentů, ***spíše souhlasí 35,2 %*** a ***spíše nesouhlasí 5,5 %***. Z respondentů, kteří volili poslední uvedenou možnost, 2 nejsou členy žádné profesní tlumočnické organizace, 1 je členem JTP. Délka praxe každého z těchto 3 respondentů je méně než 10 let.

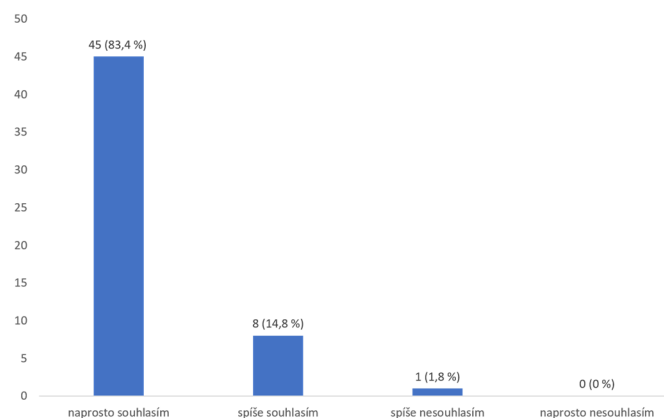
V komentářích k této otázce respondenti uvádějí, že opravování chyb při tlumočení je velmi individuální záležitost a že vždy záleží na situaci a závažnosti chyby. Pokud si ale tlumočník chybu uvědomí, měl by informaci v průběhu následujících tlumočených úseků uvést na pravou míru.

10.5.3.5 Kompetence

Škálová otázka č. 23

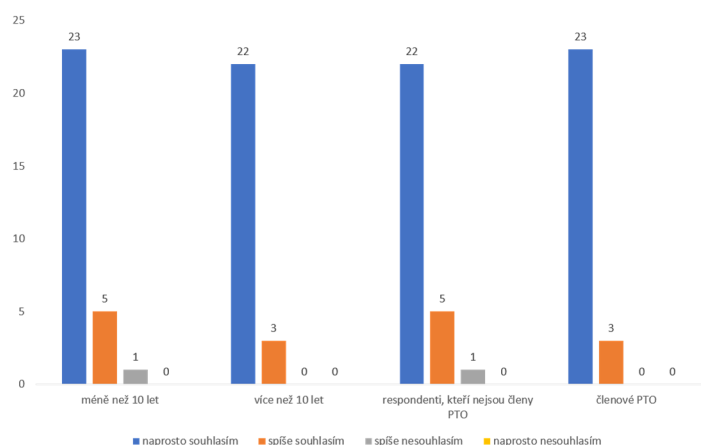
Tlumočník by měl odmítnout takové zakázky, pro které nemá dostatečné kompetence a jazykové či odborné znalosti.

Graf 49 – ŠO 23

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 50 – ŠO 23 – praxe a členství v PTO

Zdroj: vlastní výzkum

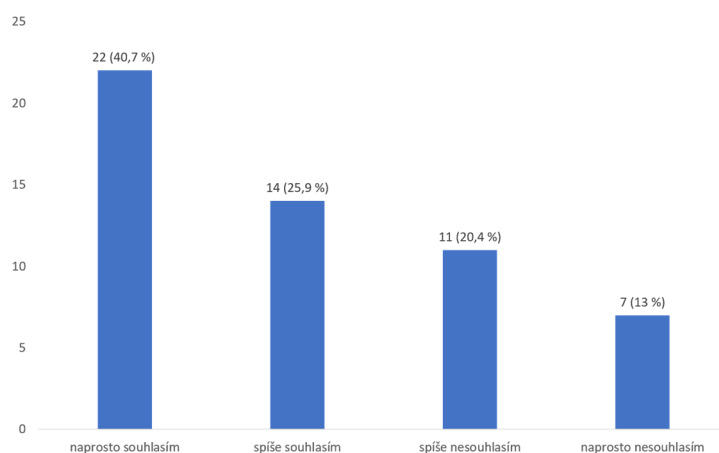
Tato otázka měla za cíl ověřit, jakou důležitost tlumočníci přikládají **dostatečným kompetencím tlumočníka** pro danou zakázku. S tvrzením „*Tlumočník by měl odmítnout takové zakázky, pro které nemá dostatečné kompetence a jazykové či odborné znalosti.*“ **naprosto souhlasí** valná většina respondentů, tj. **83,4 %**, **spíše souhlasí 14,8 %** a **spíše nesouhlasí** pouze **1,8 %**. Poslední z uvedených respondentů není členem žádné profesní tlumočnické organizace a jeho délka praxe je méně než 5 let. Až na jedinou výjimku zde tedy panuje napříč celým spektrem tlumočnicků shoda na tom, že tlumočník by měl přijímat pouze takové zakázky, pro které je dostatečně kompetentní. Předpoklad, že tlumočníci s kratší délkou praxe a ti, kteří nejsou členy profesních organizací, budou spíše rozporovat tomuto tvrzení, se zde nepotvrdil.

10.5.3.6 Princip nediskriminace

Škálová otázka č. 26

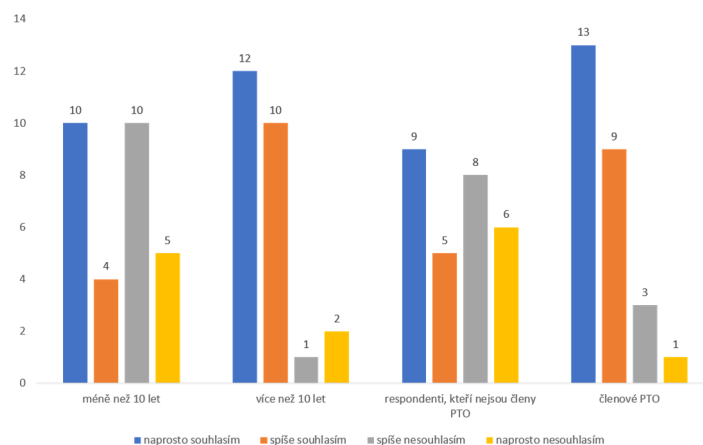
Tlumočník neodmítne klienta pro jeho národnost, rasu, pohlaví, věk, náboženské vyznání, politickou příslušnost, sociální postavení, sexuální orientaci, rozumovou úroveň, pověst nebo smýšlení.

Graf 51 – ŠO 26

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 52 – ŠO 26 – praxe a členství v PTO

Zdroj: vlastní výzkum

U této otázky jsme se zaměřili na **princip nediskriminace** a zkoumali jsme, zda respondenti souhlasí s tím, že by tlumočníci neměli odmítnout klienta pro jeho národnost, rasu, pohlaví, věk, náboženské vyznání, politickou příslušnost, sociální postavení, sexuální úroveň, pověst nebo smýšlení. **40,7 %** respondentů volilo možnost ***naprosto souhlasím***, **25,9 %** respondentů možnost ***spíše souhlasím***, **20,4 %** odpovědělo ***spíše nesouhlasím*** a **13 %** ***naprosto nesouhlasím***. Z námi zkoumaných etických kodexů tuto zásadu obsahují pouze dva, a to etický kodex ČKTZJ a RID, tedy organizací sdružujících tlumočníky do znakového jazyka. Očekávali jsme tedy, že touto zásadou se budou řídit zejména respondenti, kteří se věnují tlumočení pro neslyšící a ti, kteří jsou členy ČKZTJ. To se až na jedinou výjimku potvrdilo. Co se týče profilu respondentů, kteří volili možnosti ***spíše***

nesouhlasím, 9 z nich není členy žádné profesní organizace, 1 je členem JTP a 1 je členem ČKTZ. 10 z nich uvedlo, že se tlumočení věnují méně než 10 let, 1 respondent tlumočí více než 10 let. Z respondentů, kteří odpověděli *naprosto nesouhlasím*, 6 osob není členy žádné profesní tlumočnické organizace a 1 respondent je členem ASKOT. Pět respondentů tlumočí méně než 10 let, 2 respondenti déle než 10 let.

V komentářích respondenti poměrně shodně uvádějí, že zpravidla neodmítají klienty kvůli národnosti, rase, pohlaví, věku, sociálnímu postavení či sexuální orientaci. Nicméně neváhali by klienta odmítnout např. pro jeho politickou příslušnost, náboženské vyznání, pověst nebo smýšlení, pokud by hrozilo, že by z důvodu jejich osobních antipatií ke klientovi či nesouhlasu s jeho názory mohla být ohrožena jejich nestrannost a kvalita tlumočení.

„Nemyslím, že bych si vybírala klienty podle rasy či náboženství, ale pravděpodobně bych odmítla tlumočení např. na meetingu extremistické pravice, protože bych měla problém poskytnout kvalitní tlumočení.“

„Pro pověst či smýšlení je možné odmítnout. Nemohu přijmout zakázku, která je proti mému přesvědčení (viz zbraně, extremistické strany apod.). Pokud by výčet končil za „rozumovou úroveň“, pak bych zvolila odpověď I (naprosto souhlasím).“

„Národnost a rasa nemají stejnou váhu, jako například náboženství. Nemám problém tlumočit osobě jiného etnika, ale pokud je například příslušníkem sekty, s jejímiž názory nesouhlasím, nebudu ho přece tlumočit. Navíc pokud někdo nezvládne být neutrální, neměl by zakázku brát, klidně na základě předpojatosti, tzn. homofob nepůjde tlumočit Prague Pride, to by bylo horší než odmítnout.“

„Neodmítla bych tlumočení kvůli národnosti, pohlaví, věku, rase či náboženskému vyznání, sexuální orientaci. Rozhodně bych byla s to velmi rázně odmítnout tlumočit pro konkrétní politické subjekty, názorové skupiny a možná i pro jedince ve velmi vysokém sociálním postavení, pokud bych nesouhlasila s tím, jak se ve své pozici chovají. Při tlumočení pro zmíněné skupiny bych totiž nemohla zachovat co největší neutralitu a moje vlastní politické i jiné názory by mi bránily práci odvádět podle nejlepšího svědomí.“

„Myslím, že je etické zakázku předem odmítnout, pokud vím, že bych byla předpojatá. Ne pro projev osobní nesnášenlivosti, ale pro úspěšný průběh tlumočení.“

„Pokud někoho odmítnu na základě toho, že je to primitiv, co volí SPD, chráním tím i sama sebe. Při práci pro někoho, s nímž mám zásadní názorové rozpory, bych nedokázala zůstat nestranná.“

„Myslím, že výběr klientů záleží zcela na tlumočnickovi a proč někoho odmítne je pouze jeho interní záležitost. Já bych také nešla tlumočit například na sjezd proti potratům, jelikož je to silně proti mému přesvědčení, nebo pro nějakou známou osobnost, která je mi nesympatická.“

„Tlumočnick může určitě odmítnout nesympatické klienty, jaké jsou národnosti a rasy je druhotné.“

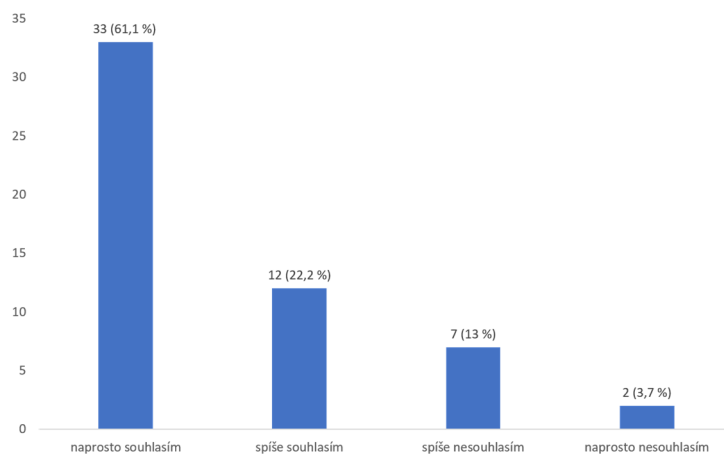
„Nesouhlasím, protože mohu odmítnout, pokud nedovedu být neutrální, což věřím, že v některém případě může být i z těchto důvodů.“

10.5.3.7 Bezplatné zprostředkování zakázky

Škálová otázka č. 27

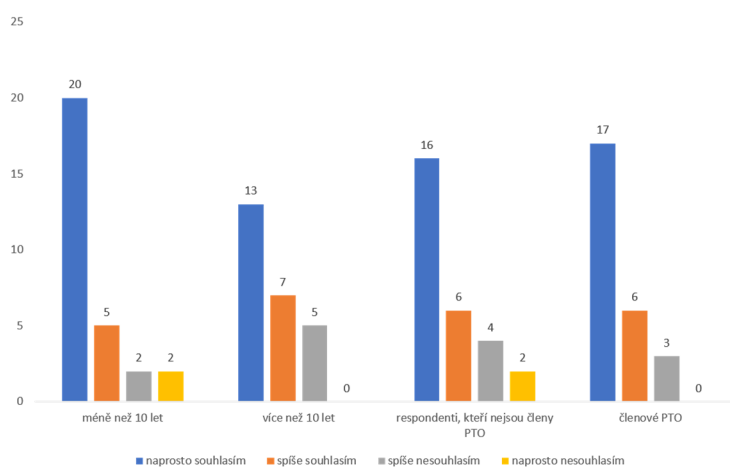
Tlumočník by měl kolegovi zprostředkovat zakázku vždy bezplatně (zprostředkováním se rozumí předání kontaktu na klienta, vyvěšení nabídky do tlumočnické skupiny, fóra atd.).

Graf 53 – ŠO 27

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 54 – ŠO 27 – praxe a členství v PTO

Zdroj: vlastní výzkum

U této otázky jsme zkoumali názory na zásadu **bezplatného zprostředkování zakázky** a zajímalo nás, zda tlumočníci souhlasí s tím, že by tlumočnický kolegové postoupit zakázku či kontakt na klienta, aniž by si za zprostředkování bral provizi. Ukázalo se, že **61,1 %** respondentů s takovým jednáním **naprosto souhlasí**, **22,2 %** *spíše souhlasí*, **13 %** *spíše nesouhlasí* a **3,7 %** **naprosto nesouhlasí**. Z respondentů, kteří volili možnost *spíše nesouhlasím*, 4 nejsou členy žádné profesní tlumočnické organizace a 3 jsou členy KST ČR. Délka jejich praxe je pouze ve dvou případech kratší než 10 let. Respondenti, kteří volili možnost *naprosto nesouhlasím*, nejsou ani v jednom případě členy žádné profesní tlumočnické organizace a tlumočení se oba věnují méně než 10 let. Dalo by se tedy říci, že se zásadou bezplatného zprostředkování zakázky kolegové spíše nesouhlasí tlumočníci, kteří nejsou členy žádné profesní tlumočnické organizace. Co se délky praxe týče, zde se předpokládá, že záporně budou odpovídat tlumočníci, kteří se tlumočení věnují méně než deset let, nepotvrdil.

V komentářích k této otázce respondentka, která volila možnost *spíše nesouhlasím*, uvádí, že je potřeba při zprostředkování zakázky třetí straně zohlednit ještě jeden faktor, a tím je souhlas klienta se zveřejněním informací: „*zvažovala bych o jaká data a informace se jedná a zda předávání probíhá se souhlasem klienta (je třeba dodržovat ochranu osobních údajů)*“. Je tedy možné, že rozhodování respondentů bylo ovlivněno i tímto aspektem, ačkoli výslovně ho uvedl pouze jeden z nich.

10.5.3.8 Shrnutí – škálové otázky

Cílem těchto otázek bylo zjistit, do jaké míry tlumočníci souhlasí se zásadami uváděnými v etických kodexech a jak se liší postoje tlumočnicků vůči těmto zásadám v závislosti na délce jejich tlumočnické praxe a členství v PTO. Škálové otázky č. 17 až 27 jsme se rozhodli rozdělit tematicky do následujících okruhů – princip neutrality/nestrannosti, princip mlčenlivosti, princip věrného tlumočení, kompetence, princip nediskriminace a zásada bezplatného zprostředkování zakázky kolegové. Předpokládali jsme, že na otázky budou souhlasně odpovídat spíše členové PTO a tlumočníci s delší praxí v oboru a nesouhlasně potom spíše tlumočníci s kratší praxí v oboru a ti, kteří nejsou členy PTO. Tyto předpoklady se nám převážně potvrdily, ačkoliv je třeba říci, že počet souhlasných odpovědí

obecně výrazně převažoval u všech zkoumaných kategorií. Zajímavé ovšem je, že ani respondenti, kteří mají delší praxi v oboru a zároveň jsou členy PTO s některými zásadami nesouhlasí 100% a u některých otázek volili možnost *spíše souhlasím*.

Co se týče zásady neutrality a nestrannosti (otázky č. 17, 24 a 25), zde se ukázalo, že ve většině případů naprosto souhlasně odpovídali konferenční a soudní tlumočníci (členové ASKOT a KST ČR), zatímco například tlumočníci, kteří se věnují komunitnímu nebo bilaterálnímu tlumočení, častěji volili možnost *spíše souhlasím*. Z průzkumu tedy vyplynulo, že názory na to, zda by měl být tlumočník neutrálním zprostředkovatelem komunikace se liší i v závislosti na odvětví, ve kterém tlumočníci působí.

Podobnou tendenci jsme zaznamenali u otázek týkajících se zásady věrného tlumočení (z hlediska obsahu i rejstříku), u kterých možnost *spíše souhlasím* opět volili spíše komunitní tlumočníci a tlumočníci, kteří se věnují bilaterálnímu tlumočení. Někteří z nich tuto skutečnost zdůvodňují tak, že tlumočník musí být i „mostem mezi kulturami“ a někdy musí i vysvětlovat kulturní rozdíly a více přizpůsobovat svůj projev publiku, pro které tlumočí, a proto se touto zásadou nemohou řídit 100%. Na rozdíl od soudních či konferenčních tlumočnicků také spíše mohou v určitých situacích slevit z terminologické přesnosti.

Největší shodu napříč všemi kategoriemi respondentů jsme zaznamenali u otázek týkajících se zásady mlčenlivosti (otázka č. 18) a nároků na dostatečné kompetence pro přijetí tlumočnické zakázky (otázka č. 23).

Naopak jako nejvíce sporné se ukázaly otázky č. 26 (zásada nediskriminace) a č. 27 (zásada bezplatného zprostředkování zakázky kolegovi).

U otázky č. 26 s tvrzením „*Tlumočník neodmítne klienta pro jeho národnost, rasu, pohlaví, věk, náboženské vyznání, politickou příslušnost, sociální postavení, sexuální orientaci, rozumovou úroveň, pověst nebo smýšlení.*“ nesouhlasila téměř třetina respondentů. K této otázce bylo zanecháno nejvíce komentářů, ve kterých respondenti nejčastěji uváděli, že by neváhali klienta odmítnout pro politickou příslušnost, náboženské vyznání, pověst nebo smýšlení, v případě, že by na základě těchto aspektů mohla být ohrožena jejich nestrannost a kvalita tlumočení. Zajímavé je, že s touto zásadou spíše nesouhlasil i jeden člen ČKTZJ, v jejímž etickém kodexu je tato zásada doslovně uvedena.

U otázky č. 27 s tvrzením „*tlumočník by měl kolegovi zprostředkovat zakázku vždy bezplatně*“ nesouhlasilo 16,7 % respondentů. Tento výsledek ovšem zkresluje fakt, že 3 respondenti, kteří uvedli odpověď *spíše nesouhlasím*, byli členy KST ČR – vzhledem k tomu, že soudní tlumočníci musejí daný úkon vykonávat osobně, nepovažujeme jejich odpovědi překvapivé. Ukázalo se však, že někteří tlumočníci, kteří jsou členy JTP, volili možnost *spíše souhlasím*, ačkoli je tato zásada explicitně uvedena v etickém kodexu jejich organizace.

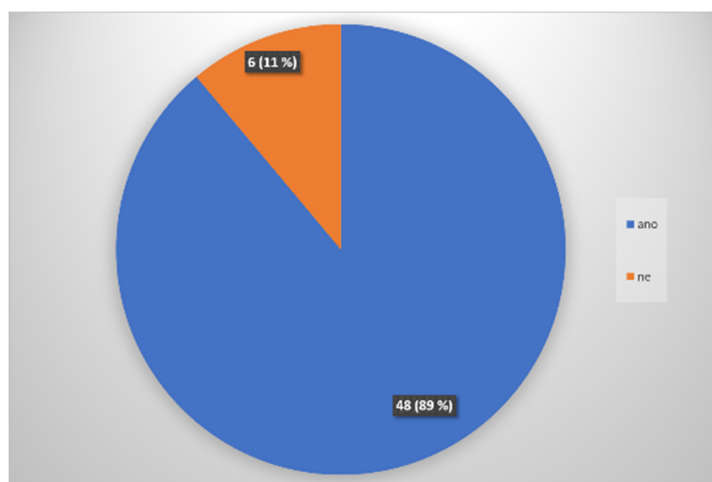
Celkově se tedy ukázalo, že tlumočníci převážně souhlasí se zásadami uváděnými v etických kodexech (a dá se tedy předpokládat, že se jimi v praxi řídí). Větší shoda se prokázala u tlumočnicků s praxí delší než 10 a u členů PTO. V tomto ohledu se naše výsledky shodují s výzkumem, který provedl Al-Salman (2008). Zároveň náš výzkum ale poukázal na to, že ani respondenti s mnohaletou tlumočnickou praxí a členové PTO se zásadami uváděnými v etických kodexech nesouhlasí vždy 100%. Etické kodexy pro tlumočnický tedy představují obecný návod, ale při řešení konkrétních problémů vycházejí pravděpodobně více své zkušenosti.

10.5.4 Doplnující otázky

10.5.4.1 Doplnující otázka č. 28

Řídíte se při výkonu své profese nějakým tlumočnickým etickým kodexem?

Graf 55 – DO 28

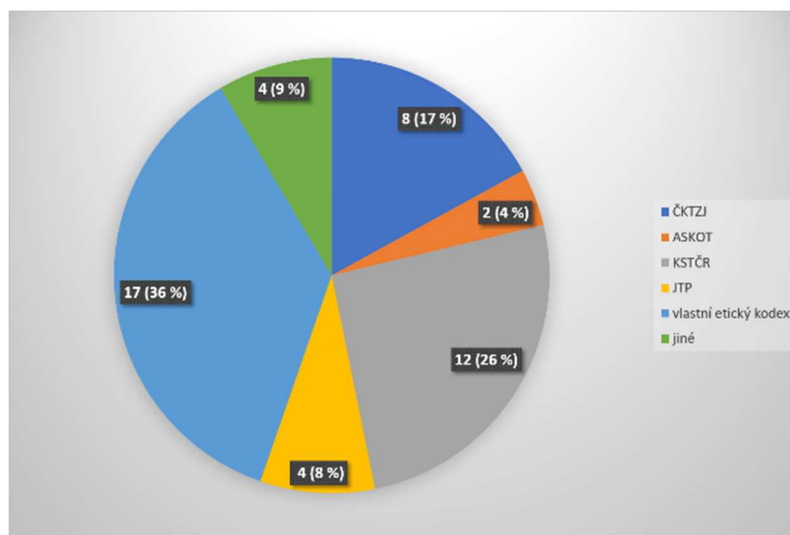
Zdroj: vlastní výzkum

Jak je vidět z grafu, 89 % procent respondentů se při výkonu své profese opírá o nějaký etický kodex, pouze 11 % respondentů uvedlo, že se žádným etickým kodexem neřídí. Ukázalo se také, že respondenti, kteří se žádným etickým kodexem neřídí, mají stejný profil, a sice nejsou členy žádné tlumočnické organizace a jejich délka praxe je kratší než 10 let.

10.5.4.1.1 Doplnující otázka č. 29

Jakým kodexem se řídíte?

Graf 56 – DO 29

Zdroj: vlastní výzkum

Tuto otázku zodpovědělo 47 respondentů z celkového počtu 48, kteří uvedli, že se řídí nějakým etickým kodexem. Z grafu 56 vidíme, že osm respondentů (17 %) se řídí etickým kodexem ČKTZJ, dva respondenti (4 %) etickým kodexem ASKOT, 12 respondentů (26 %) etickým kodexem KST ČR, čtyři respondenti (8 %) etickým kodexem JTP, 17 respondentů (36 %) uvedlo, že mají svůj vlastní etický kodex, a čtyři respondenti (9 %) uvedli jinou odpověď, a sice:

„Etický kodex tlumočnicků znakového jazyka (pracuji v několika organizacích, ale kodexy jsou si v zásadě podobné až na drobné odlišnosti).“

„Svým svědomím a přesvědčením, že co dám, se mi stokrát vrátí.“

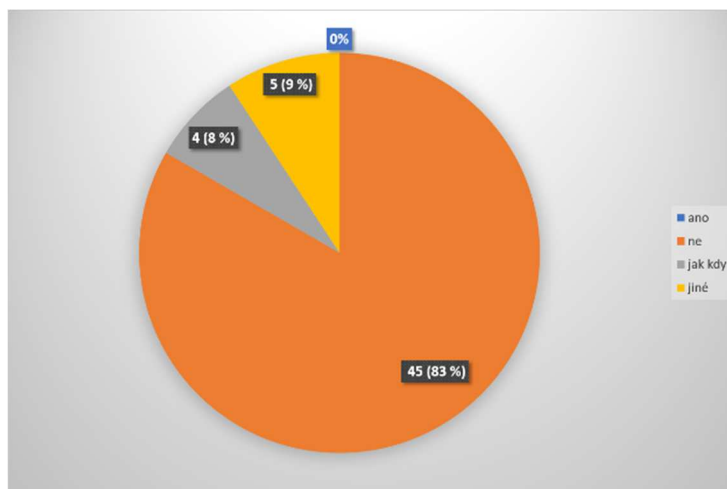
„Převážně tím, co mi bylo řečeno během studia na ÚTRL, během hodin konferenční praxe, teorie tlumočení. Abych řekla pravdu, nevím, z jakého konkrétního kodexu byly ty hlavní prvky čerpány.“

„Dodržuji zásady profesionality a zdravého rozumu, konkrétní etický kodex nedodržuji a žádný jsem nečetla.“

10.5.4.2 Doplnující otázka č. 30

Posíláte etický kodex klientovi před přijetím zakázky?

Graf 57 – DO 31

Zdroj: vlastní výzkum

Výzkum ukázal, že pro tlumočníky není běžnou praxí posílat etický kodex klientovi před přijetím zakázky. 45 respondentů (83 %) odpovědělo, že etický kodex klientovi neposílají, čtyři (8 %) volili možnost *jak kdy* a pět respondentů (9 %) uvedlo jinou odpověď:

„Klienti CZTN mají kodex k dispozici, je to vyřešeno již při uzavírání smlouvy s CZTN, já to tedy řešit nemusím, protože by to již mělo být vyřešeno předem.“

„Má možnost jej vidět na stránkách Komory [ČKTZJ]. Naši klienti mají přehled odkud je jaký tlumočník.“

„Klienta kodex podle mě vůbec nemusí zajímat.“

„Zpravidla ne. Učiním tak pouze v případě, kdy je zřejmé, že bych musel etický kodex porušit.“

„Ne, ale možná proto, že mě to vlastně ještě v začínající praxi nikdy nenapadlo.“

10.5.4.3 Doplnující otázka č. 31

V čem vidíte přínos etických kodexů pro tlumočníky?

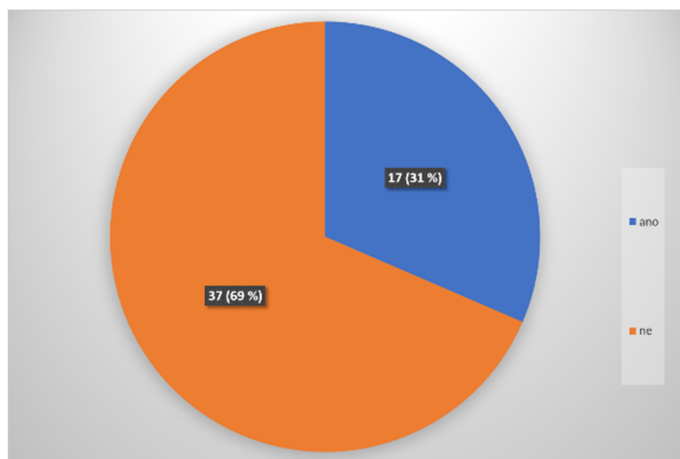
Na tuto otázku odpovědělo 43 respondentů. Většina z nich téměř shodně uvádí, že etické kodexy určitým způsobem sjednocují a profesionalizují chování tlumočnicků

a pomáhají jim orientovat se v určitých složitých, nejasných či nestandardních situacích, ve kterých se díky nim tlumočnick může spolehnout na nějakou „vyšší“ instanci než jen vlastní svědomí/cit/empatie. Respondenti se také do značné míry shodují na tom, že etické kodexy jim poskytují určité vodítko ohledně toho, co je v tlumočnické praxi důležité, nicméně dodávají, že udávají pouze „základní linku“ a zbytek si musí tlumočnick musí promyslet sám. Uvádějí také, že etické kodexy nepřispívají jen k profesionalizaci jednání jednotlivců, ale dodávají kredibilitu celé profesi. Stanovují určité mantinely, které chrání jak tlumočnick, tak jejich klienty, a slouží jako opěrný bod pro argumentaci ve sporných situacích. V odpovědích se také objevilo, že etické kodexy formulují dosavadní zkušenosti, řeší otázky etiky systematicky (zatímco jednatel je může mít osobně vyřešené jen *ad hoc*) a přináší určitou intersubjektivitu do jinak poměrně subjektivního tématu. Obecně se tedy ukázalo, že tlumočnick považují etické kodexy za přínosné jak pro ně samotné, tak pro profesionalizaci celého oboru.

10.5.4.4 Doplnující otázka č. 32

Byly na Vás někdy kladeny požadavky, abyste jednali v rozporu s etickým kodexem?

Graf 58 – DO 32

Zdroj: vlastní výzkum

17 (31 %) respondentů uvedlo, že se již ve své praxi setkali se situací, kdy na ně byly kladeny požadavky, aby jednali v rozporu s etickým kodexem, 37 (69 %) respondentů se s takovou situací zatím nesešlo.

10.5.4.4.1 Doplnující otázka č. 33

Pokud na Vás byly někdy kladeny požadavky, abyste jednali v rozporu s etickým kodexem, můžete uvést příklad?

U této otázky uvedlo příklad jen 12 respondentů. Z odpovědí je patrné, že jedním z nejčastějších případů, kdy bývají na tlumočníky kladeny požadavky, které jsou v rozporu s etickým kodexem, jsou žádosti o sdělení důvěrných informací získaných v průběhu tlumočení (6):

„např. sdělení informace někomu, kdo nebyl přítomen řízení“

„Bylo to při tlumočení jednání zástupců zahraniční poradenské společnosti v jedné společnosti české, která byla mým zákazníkem. Z vedení této české společnosti však pro vnitřní neshody odcházelo několik členů vedení, kteří již pracovali na založení vlastní společnosti. Zástupci poradenské společnosti však tehdy odděleně jednali s oběma skupinami vedení. Jeden člen jedné skupiny vedení mi nabídl velké peníze, pokud mu prozradím, o čem zahraniční zástupci mluvili s tou druhou skupinou.“

„tlumočím občas pro pracovníky ve výrobě – zaškolování, technologické transfery apod., jejich zaměstnavatel požadoval, abych mu sdělovala, jaké mají názory a postoje na určité problematice body spolupráce“

„Při tlumočení testů (maturitních, autoškola) snaha klienta zjistit ode mne správné odpovědi.“

„většinou drobnosti – sdělení informace apod.“

„Agentura, která tlumočení zadávala, požadovala informace o průběhu tlumočení a tlumočnick musel být velmi opatrný při sdělování zpětné vazby. Nesměl říci nic o klientovi ani o povaze tlumočení, ale mohl sdělit připomínky k organizaci a postupu tlumočnického úkonu, době trvání a požadavkům na např. technické prostředky při tlumočení. Ze strany agentury to byla zkouška, pro tlumočnicka signál, že musí dodržovat mlčenlivost za všech okolností.“

Jak dále respondenti uvádějí, dalším častým případem je požadavek, aby tlumočnick netlumočil všechny informace (4):

„Teď mu neříkejte, co říkám, to mají slyšet jenom Češi (jen jeden příklad, je to časté)“

„Tohle netlumočte.“

„lékař/úředník – tohle paní nepřekládejte, to není důležité... já Vám to vysvětlím a Vy to paní dovysvětlíte potom... atd.“

„Abych netlumočila, co říká mluvčí. Abych nepřekládala, o čem si klient viditelně povídá s jiným mluvčím ZNJ aj. Je toho hodně a vždy to ladím a vyhodnocuju. Například upozorním, že se tlumočí vše. A pokud se to stane opakovaně, tak to přetlumočím. Vždy ale znovu upozorňuji.“

Poslední dva respondenti zmiňují požadavky na tlumočení v neadekvátních podmínkách a neposkytnutí dostatečných materiálů na přípravu:

„Práce v nevyhovujících podmínkách, simultánní tlumočení v jednom.“

„Každé tlumočení, ke kterému mi klient neposkytne podklady, a tudíž mi neumožňuje standardní profesionální výkon, je svým způsobem neetické...“

10.5.4.5 Doplnující otázka č. 34

Kterými hlavními etickými zásadami se při výkonu své profese řídíte?

Tuto otázku zodpovědělo všech 54 respondentů. Otázka byla otevřená a respondenti na ni mohli odpovědět libovolně dlouhou odpovědí, tedy vyjmenovat více zásad najednou. Jak se dalo očekávat, ukázalo se, že k hlavním etickým zásadám, kterými se tlumočníci při výkonu své profese řídí, patří **nestrannost/neutralita** (20), **mlčenlivost** (19), **věrné a přesné přetlumočení informací** (14) a **loajalita a respekt ke klientům** (9). Mezi dalšími zmiňovanými zásadami se pak objevilo přijímání jen takových zakázek, pro které mají tlumočníci **dostatečné kompetence** (8), **kolegialita** (včetně bezplatného zprostředkování zakázek) (7), **maximální příprava a snaha o podání co nejlepšího výkonu** (3), **spolehlivost** (3), **kontinuální profesní rozvoj** (2), **odmítání zakázek za dumpingové ceny** (2) a **empatie s klienty** (1). Respondenti také uvádějí, že se řídí svou **výchovou a zkušeností a podnikatelskými dovednostmi**.

10.5.4.6 Doplnující otázka č. 35

Jaké jednání u tlumočnicků považujete za neetické?

Stejně jako na předchozí otázku i na tuto otázku odpovědělo všech 54 respondentů. Nejvíce respondentů uvedlo, že za neetické chování u tlumočnicků považují **porušení mlčenlivosti / vyzrazování důvěrných informací** o obsahu tlumočení a o klientech a/nebo **zneužívání těchto informací k vlastnímu prospěchu** (18), dále pak případy, kdy tlumočnick **není neutrální** (14), přijímá zakázky, pro které **nemá**

dostatečné kompetence (7), pracuje za dumpingové ceny (7), tlumočí nepřesně a/nebo vědomě neopravuje vlastní významové chyby (6), nechová se kolegiálně (3), přebírá klienty (3), zprostředkovává zakázky za úplatu (2), podceňuje přípravu (2), pomlouvá kolegy (2) a pracuje za substandardních podmínek (např. sám při simultánním tlumočení) (1).

10.5.4.7 Doplnující otázka č. 36

Jakým způsobem zachovávejte důvěrnost informací získaných v rámci tlumočnické zakázky?

Na tuto otázku odpovědělo 47 respondentů. Cílem otázky bylo ověřit, jakým způsobem tlumočníci zachovávají mlčenlivost ohledně informací získaných v průběhu tlumočnické zakázky v praxi. Většina respondentů uvedla, že o důvěrných informacích **s nikým nemluví** (35). 12 respondentů dále uvádí, že **dodržují datovou bezpečnost s podklady** – tzn. mají např. zabezpečený e-mail, zaheslovaný počítač nebo šifrovaný externí harddisk a nesdílejí materiály na cloudovém úložišti. 3 respondenti uvedli, že důvěrné materiály po každé zakázce vymazávají ze svých zařízení, případně skartují papírové podklady. 1 respondentka dodává, že si do diáře nepíše celá jména klientů, pouze značky. 3 respondenti odpověděli, že pokud mají potřebu informace o tlumočení ventilovat z důvodu osobní psychohygieny, promluví si o nich s důvěryhodným kolegou nebo s blízkou osobou, která nepracuje v oboru.

10.5.4.8 Doplnující otázka č. 37

Jaké jsou pro Vás hlavní důvody pro odmítnutí zakázky?

Na tuto otázku odpovědělo 49 respondentů. Z odpovědí vyplývá, že k nejčastějším důvodům, které vedou tlumočníky k odmítnutí zakázky patří **nezajímavé/nevhodné téma** (17), dále pak **neadekvátní finanční ohodnocení**

(14), **nedostatečné kompetence tlumočníka pro danou zakázku** (15), **časové důvody** (11), **nedůvěra v klienta** (8) a **nevhodné pracovní podmínky** (3).

10.5.4.9 Doplnující otázka č. 38

Jakým způsobem se profesně rozvíjíte a informujete o současných trendech v tlumočení?

Na tuto otázku se nám dostalo 45 odpovědí. Většina respondentů uvádí, že navštěvuje **tlumočnické kurzy/školení/semináře** (26), dále pak že sledují **webové stránky profesních tlumočnických organizací, diskuzní fóra, blogy** atp. (14). 14 respondentů uvádí, že se vzdělává **studiem na VŠ a samostudiem**. Devět respondentů zmiňuje **pravidelné kontakty s kolegy**. Pět respondentů uvedlo, že se učí **přípravou na tlumočnické zakázky a samotným tlumočením**. Pět respondentů zmiňuje **četbu odborné literatury**.

10.5.4.10 Doplnující otázka č. 39

Pokud pracujete jako tlumočník/tlumočnice na volné noze, na základě čeho si stanovujete své sazby?

U této otázky jsme získali 44 odpovědí. Nejvíce respondentů (16) uvedlo, že základním východiskem pro stanovování jejich cen jsou (bývalé) **doporučené tarify JTP**. Soudní tlumočníci uvádějí, že jejich sazby upravuje **Vyhláška 37/1967 Sb. a její novelizace**³² (8). Tlumočníci znakového jazyka se potom řídí **tarify ČKTZ a CZTN** (2). Zbytek respondentů uvedl, že řídí „**obecně platnými cenami za typ úkonu**“ (5), „**výší sazeb kolegů**“ (6) a „**vývojem trhu a cenami agentur**“ (2). 2 respondenti dodávají, že se jejich ceník **odvíjí od jejich zkušeností**:

³² Vyhláška č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, v platném znění, 2018. KST ČR [online]. [cit. 2018-02-12]. Dostupné z: <https://www.kstcr.cz/cz/legislativa-zakony-vyhlaska-c-37-1967-sb-k-provedeni-zakona-o-znalcich-a-tlumocnicich-v-platnem-zneni>

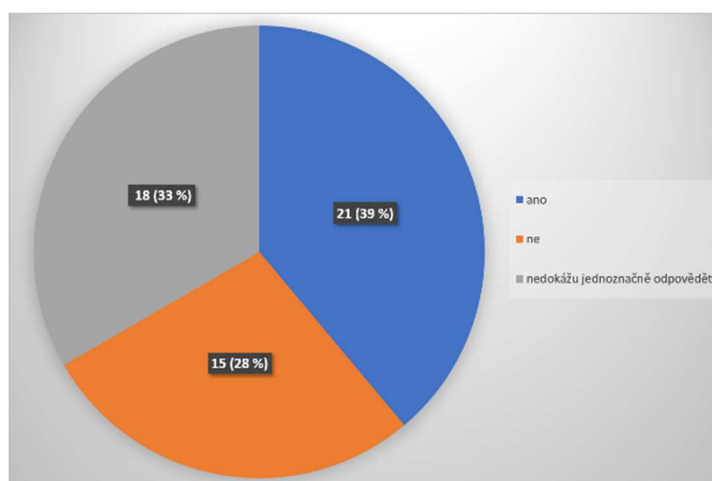
„Záleží na zakázce, směřuji je k doporučeným sazbám, ale jako začínající tlumočnice přijímám i zakázky pod těmito ideálními sazbami. Cena, pod kterou nejdu, se však postupně s přibývajícím praxí zvyšuje, neboť se sama cítím kompetentnější a povolanejší k tomu směřovat cenu za své služby ke kýženému ideálu z JTP sazeb.“

„na základě profesních standardů, vědomí hodnoty vlastní práce (její aktuální hodnoty na základě stádia profesního vývoje, ve kterém se právě nacházím)“ .

10.5.4.11 Doplnující otázka č. 40

Schvalujete jednání začínajících tlumočnicků, kteří pracují za nízké sazby, aby získali praxi a kontakty?

Graf 59 – DO 40

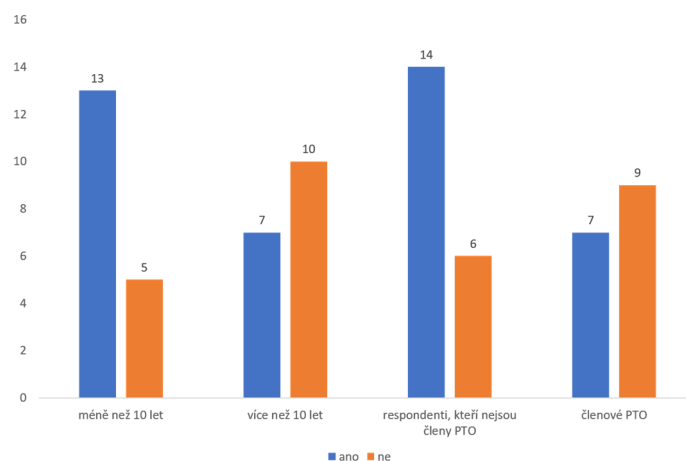

Zdroj: vlastní výzkum

Z grafu vidíme, že v této otázce nepanuje mezi tlumočníky shoda. Nejvíce respondentů (39 %) jednání začínajících tlumočnicků, kteří pracují za nižší sazby za účelem získání praxe a kontaktů, oproti 28 % procentům respondentů, kteří podobné jednání neschvalují. 33 % respondentů na tuto otázku nedokáže odpovědět jednoznačně. Tito respondenti nejčastěji uvádějí, že záleží na tom, o jaký typ zakázky se jedná (např. pro neziskovou společnost, která nemá prostředky pro zaplacení standardního tarifu, anebo velkou společnost, která chce jen ušetřit) a dále pak jak moc se výše odměny začínajících tlumočnicků odchyluje od běžných tarifů. Dodávají však, že takové jednání lze tolerovat jen po určitou dobu, nezbytnou k tomu, než začínající tlumočnick získá dostatek zkušeností a kontaktů.

V následujícím grafu ještě pro přehled uvádíme odpovědi respondentů v závislosti na délce jejich tlumočnické praxe a členství v profesních tlumočnických organizacích.

Graf 60 – DO 40 – praxe a členství v PTO

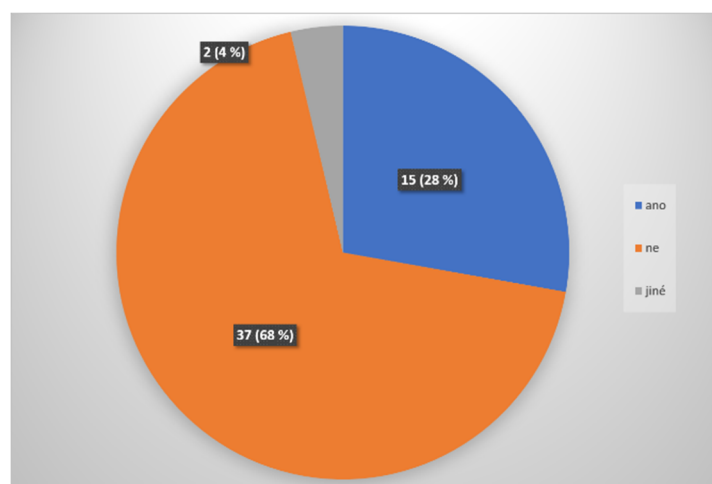
Zdroj: vlastní výzkum

Jak je vidět z grafu, práci začínajících tlumočnicků za nižší sazby spíše schvalují respondenti, jejichž délka tlumočnické praxe je kratší než 10 let, a ti, kteří nejsou členy profesních tlumočnických organizací.

10.5.4.12 Doplnující otázka č. 41

Ovlivňuje skutečnost, že tlumočíte zdarma (např. pro dobročinné účely a/nebo v rámci povinné tlumočnické praxe) Vaši přípravu na tlumočení a samotné tlumočení? (Např. z hlediska času, který věnujete přípravě, či důslednosti při samotném tlumočení apod.)

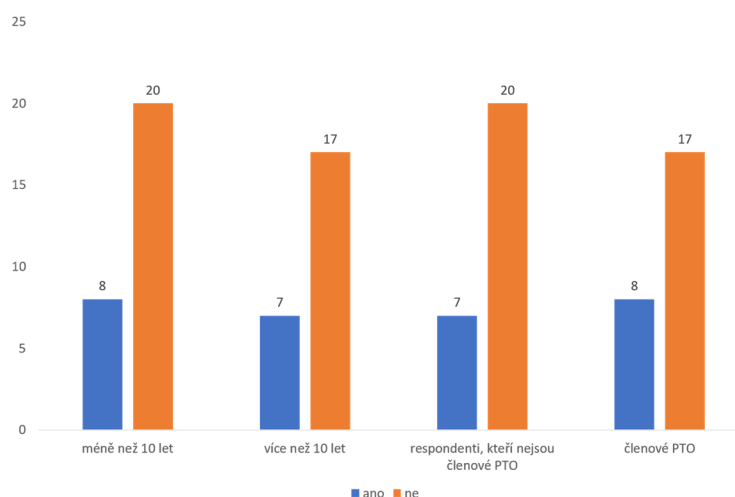
Graf 61 – DO 41

Zdroj: vlastní výzkum

Z výsledků výzkumu vyplynulo, že pro většinu respondentů 37 (68 %) nemá skutečnost, že tlumočí zadarmo, vliv na důslednost jejich přípravy a samotného tlumočení. 15 respondentů (28 %) uvedlo, že je tato skutečnost ovlivňuje, a 2 respondenti uvedli jinou odpověď, a sice „Ovlivnila by, proto zdarma netlumočím.“ a „Takové zakázky nedostávám.“

Graf 62 – DO 40 – praxe a členství v PTO

Zdroj: vlastní výzkum

Jak můžeme vidět z tohoto grafu, poměr odpovědí ano/ne je u všech zkoumaných kategorií velmi podobný. U této otázky se nám tedy nepodařilo vypočítat žádnou prokazatelnou souvislost s délkou praxe, ani s členstvím v profesních organizacích.

10.5.4.13 Doplnující otázka č. 42

Jak by podle Vás měla vypadat svědomitá příprava na tlumočnickou akci?

Tuto otázku zodpovědělo 46 respondentů. V odpovědích se nejčastěji objevovalo, že tlumočník by si měl od zadavatele zejména vyžádat a prostudovat všechny dostupné materiály a provést vlastní rešerši o tlumočených tématech a řečnících na internetu či v dalších zdrojích. Dále se většina respondentů shodovala na tom, že pro úspěšné tlumočení je velmi důležité vypracovat si glosář s potřebnou terminologií a vlastními jmény. Pokud tlumočníci tlumočí v týmu s kolegou/kolegy, považují rovněž za důležitou předchozí domluvu s dotyčnou osobou (ohledně sdílení materiálů, rozdělení úkolů, domluvy na jednotné terminologii apod.). Několik respondentů dále uvedlo, že tlumočník musí být důkladně připraven i po logistické stránce – zjistit si včas kde se akce koná, jak se na místo dostane, koho má po příchodu kontaktovat apod. Neméně důležité je pro tlumočnický tým rovněž vědět, zda a jaká bude na místě zajištěna tlumočnická technika. V neposlední řadě je pro tlumočnický tým velmi důležitá i příprava psychická a fyzická – dostatečný spánek a vědomí, že v rámci přípravy udělali maximum pro to, aby mohli podat kvalitní tlumočnický výkon.

10.5.4.12 Shrnutí – doplňující otázky

Cílem doplňujících otázek bylo zjistit, jakou důležitost tlumočníci přikládají etickým kodexům ve své praxi, jak si v nich uváděné etické zásady vykládají a co u tlumočnicků považují za etické a co naopak za neetické jednání. Podrobněji jsme se také věnovali otázce sazeb a spravedlivého finančního ohodnocení za tlumočnický výkon.

Ukázalo se, že většina respondentů etický kodex pro tlumočnický tým považuje za přínosný a zároveň se nějakým etickým kodexem při výkonu své praxe řídí – členové PTO se zpravidla řídí etickými kodexy svých organizací, poměrně velký počet respondentů také uvedl, že mají svůj vlastní etický kodex. Většina respondentů ovšem přiznává, že etický kodex svým klientům předem neposílá –

několik členů PTO tuto skutečnost zdůvodnilo tak, že jejich klienti mají možnost se s etickým kodexem seznámit na internetových stránkách jejich organizace. Domníváme se, že zasláním etického kodexu klientovi před přijetím samotné tlumočnické zakázky může tlumočnický předejít případným sporům s klientem; zároveň jeho šířením přispívá k lepšímu povědomí u široké veřejnosti o tom, co je náplní práce tlumočnicka a jaké podmínky by měly být zajištěny, aby ji mohl kvalitně vykonávat.

V této souvislosti nás zajímalo, zda se tlumočníci v praxi dostávají do situací, kdy na ně jsou kladeny požadavky, aby jednali v rozporu se zásadami stanovenými etickým kodexem. Téměř třetina respondentů se s takovou situací již někdy setkala – jako nejčastější příklad uvádějí požadavky, aby třetí straně prozradili nějaké důvěrné informace.

Co se týče etických zásad, kterými se tlumočníci při výkonu své praxe řídí, ukázalo se, že se do velké míry shodují se zásadami uváděnými v etických kodexech PTO. Respondenti nejčastěji uváděli, že dodržují zásadu neutrality/nestrannosti a mlčenlivosti, snaží se tlumočit věrně a přesně a všeobecně se snaží ke klientům přistupovat s co největším respektem. Většina respondentů také klade velký důraz na důslednou přípravu před samotným tlumočením a na kontinuální profesní rozvoj. Za neetické u tlumočnicků naopak považují zejména vyzrazování důvěrných informací o klientech nebo obsahu tlumočení, nedodržování neutrality (zjevné „nadržování“ jedné ze stran, manipulaci tlumočeného sdělení atd.), nedostatečné kompetence a přípravu a práci za dumpingové ceny.

Zajímalo nás také, na základě čeho si tlumočníci, kteří působí na volné noze, stanovují své sazby. Nejvíce respondentů uvedlo, že hlavní referenční hladinou jsou pro ně bývalé minimální doporučené tarify JTP, soudní tlumočníci se řídí Vyhláškou 37/1967 Sb. a její novelizací, tlumočníci znakového jazyka potom tarify ČKTZ a CZTN. Zbytek respondentů se nejčastěji orientuje podle „obecně platných sazeb“ a sazeb kolegů. Tlumočníci s kratší délkou praxe v několika případech přiznali, že přijímají i zakázky, jejich finanční ohodnocení je nižší než sazby uváděné v bývalých doporučených minimálních tarifech JTP. Ukázalo se, že více než třetina respondentů takovéto jednání u začínajících tlumočnicků toleruje, avšak jen po určitou dobu, nezbytnou k tomu, než začínající tlumočnický získá dostatek

zkušeností a kontaktů. Shovívavější jsou v tomto ohledu spíše tlumočníci s kratší praxí a ti, kteří nejsou členy žádné PTO.

10.6 Diskuze

10.6.1 Shromážděná data

Podarilo se nám získat data od 54 respondentů. Zkoumaný vzorek tedy zahrnuje jen velmi malou část tlumočnické komunity v ČR. Návratnost dotazníků hodnotíme jako poměrně nízkou – dotazníky jsme distribuovali přes facebookové tlumočnické skupiny, které v době našeho výzkumu sdružovaly více než 3 000 členů, a sekretariáty hlavních českých profesních tlumočnických organizací (JTP, ASKOT, ČKTZ, KST ČR). Ačkoli nepředpokládáme, že všichni respondenti, ke kterým se dotazník dostal, se aktivně věnují tlumočení, čekali jsme, že zájem o toto téma bude větší. Ne všichni respondenti také zodpověděli všechny otázky. Tuto skutečnost si vysvětlujeme tím, že dotazník byl pro některé respondenty příliš dlouhý (což je patrné z klesajícího množství odpovědí ke konci dotazníku) a obsahoval příliš velké množství otevřených otázek (u otevřených otázek jsme zaznamenali obecně menší míru odpovědí než u otázek uzavřených). Lepších výsledků bychom bývali mohli docílit zapojením většího počtu respondentů do předvýzkumu, což by nám umožnilo vysledovat tyto tendence předem, a na základě toho pak dotazník lépe strukturovat (z některých otevřených otázek udělat otázky uzavřené s nabídkou možností odpovědí, které by se opakovaly u respondentů z předvýzkumu). Za účelem získání vyššího počtu respondentů by pak bylo zřejmě vhodné dotazníky distribuovat i v papírové podobě na nějaké tlumočnické akci – například na Jeronýmových dnech. I přesto se domníváme, že se nám v rámci možností podařilo získat poměrně reprezentativní data, která umožňují určitou míru zobecnění výsledků.

Co se týče profilu respondentů a kategorií, které pro naši práci považujeme za nejvíce relevantní (délka praxe a členství v profesních organizacích), vzorek respondentů byl poměrně vyvážený. 30 (53,7 %) respondentů se tlumočení věnuje méně než 10 let, 24 (46,3 %) má s tlumočením více než 10letou zkušenost. 28 respondentů není členy žádné profesní tlumočnické organizace, 26 je členy jedné či více PTO. Nejvíce respondentů, kteří uvedli, že jsou členy PTO, je členy KST ČR (15), dále pak mezi respondenty byli zastoupeni členové JTP (12), ČKTZ (8), ASKOT (2) a jiných profesních organizací (1). Ukázalo se, že členy PTO jsou spíše tlumočníci s delší praxí – 71 % respondentů, kteří uvedli, že tlumočí déle než 10

let, je členy PTO. Oproti tomu tlumočníci s kratší praxí (méně než 10 let) spíše členy PTO nejsou – členství v některé z PTO uvedlo jen 27 % respondentů z této kategorie. Tlumočníci s více než 10letou praxí jsou navíc v 33 % členy několika PTO zároveň, kdežto u tlumočnicků s praxí kratší 10 let je tomu tak pouze ve 3 %.

Další demografické údaje o respondentech byly pro náš výzkum spíše orientační a v rámci naší práce jsme je detailněji neanalyzovali (s výjimkou oblasti tlumočení, ve které respondenti působí – jak se totiž ukázalo, u některých otázek měl tento aspekt na rozhodování respondentů zásadní vliv). Domníváme se však, že by pro další výzkum mohlo být zajímavé srovnávat přístup k etickým zásadám v závislosti na typu pracovního poměru respondentů (tlumočníci na volné noze / tlumočníci, kteří pracují pro agentury / interní tlumočníci) nebo z hlediska členství a aktivity v internetových tlumočnických skupinách/fórech tak, jak to ve svém výzkumu mezi překladateli provedla například Šveřepová (2016).

Z hlediska zpracování výsledků výzkumu se jako nejproblematictější ukázaly modelové situace, kde respondenti často uváděli několik důvodů, u kterých nebylo vždy snadné určit ten hlavní. Při klasifikaci odpovědí jsme tedy museli přistoupit k určitému zobecnění a získaná data je nutné brát spíše orientačně. Hlavním účelem modelových situací nebylo ovšem získat statistická data, ale spíše vysledovat jisté vzorce a normy chování tlumočnicků v eticky problematických situacích, což se nám dle našeho názoru podařilo.

10.6.2 Zodpovězení výzkumných otázek

V rámci našeho výzkumu jsme si stanovili dvě výzkumné otázky, a to:

„1. Řídí se tlumočníci s kratší praxí v oboru (méně než 10 let) etickými zásadami uváděnými v etických kodexech méně než tlumočníci s delší praxí (více než 10 let)?“

„2. Řídí se tlumočníci, kteří jsou členy profesních tlumočnických organizací (PTO) etickými zásadami uváděnými v etických kodexech více než tlumočníci, kteří nejsou členy PTO?“

Tyto otázky se nám podařilo zodpovědět jen u některých bodů dotazníku. U škálových otázek se ukázalo, že celkově větší míru souladu s etickými kodexy ve svých odpovědích vykazovali tlumočníci s delší praxí a členové PTO. V tomto ohledu se naše výsledky shodují s výzkumem Al-Salmana (2008). Zároveň náš výzkum ale ukázal, že i tlumočníci s mnohaletou praxí v oboru, kteří jsou zároveň

členy PTO, s některými zásadami pouze „spíše souhlasí“ a přiznávají, že se v praxi setkávají se situacemi, kdy se se etickým kodexem nemohou řídit „doslova a do písmene“. Ukázalo se také, že se postoje tlumočnicků vzhledem k zásadám uváděným v etických kodexech liší v závislosti na oblasti, ve které tlumočí. Zásadou nestrannosti a neutrality se například více řídí soudní a konferenční tlumočníci než tlumočníci komunitní, od kterých klienti často vyžadují preferenční přístup a pomoc s orientací v cizí kultuře.

Z odpovědí respondentů na modelové situace se nedají vyvodit průkazné závěry o tom, že by některá z kategorií jednala etičtěji. Určité sklony k neetickému jednání bylo však možné vysledovat u respondentů s kratší profesní zkušeností v souvislosti s otázkami týkajícími se spravedlivé finanční odměny. Například u modelové situace č. 6 se ukázalo, že tlumočníci s kratší praxí jsou spíše ochotni přijmout neadekvátně ohodnocenou zakázku. Zároveň práci za nižší sazby za účelem získání praxe častěji schvalují i u ostatních tlumočnicků (doplňující otázka č. 40). Jak jsme ovšem uvedli v teoretické části práce, otázka adekvátních sazeb je velmi problematická, neboť profesní tlumočnické organizace v ČR nemohou doporučené sazby oficiálně zveřejňovat, a proto se nedá jednoznačně říci, jaké sazby lze považovat za dumpingové. Otázkou také zůstává, zda je vůbec etické, aby si začínající tlumočníci či studenti tlumočnictví účtovali za svou práci stejné sazby jako profesionálové s dlouholetou zkušeností v oboru.

11 Závěr

Tématem této diplomové práce byly etické kodexy ve světle současné tlumočnické praxe. V teoretické části jsme nejprve obecně pojednali o etice jakožto filozofické disciplíně a definovali základní koncepty, jimiž se etika zabývá. Dále jsme se zaměřili na aplikaci etiky v oblasti profesní a charakterizovali jsme nejdůležitější dokumenty, které se k profesní etice vyjadřují. Posléze jsme stručně nastínili vývoj zkoumání etiky v translatologii a představili nejvýznamnější české a některé zahraniční profesní tlumočnické organizace, které prostřednictvím svých etických kodexů stanovují etické standardy této profese. Jádrem teoretické části práce tvořilo srovnání deseti vybraných etických kodexů profesních tlumočnických organizací, na jehož základě jsme definovali a blíže popsali hlavní práva a povinnosti tlumočnicků.

Empirická část práce byla věnována analýze dat získaných prostřednictvím anonymního kvantitativně-kvalitativního dotazníkového šetření provedeného mezi 54 tlumočnickými subjekty působícími v České republice. Cílem výzkumu bylo zjistit, do jaké míry tlumočníci souhlasí se zásadami uváděnými v etických kodexech profesních tlumočnických organizací, jak se jimi při výkonu své profese řídí a zda se jejich postoje nějak liší v závislosti na délce praxe a členství v profesních organizacích. Součástí výzkumu byly také modelové situace zaměřené na případy, kdy se jednotlivé etické zásady uváděné v etických kodexech střetávají, jejichž účelem bylo analyzovat, jak tlumočníci v eticky problematických situacích jednájí a jak své jednání zdůvodňují. Výzkum ukázal, že tlumočníci etické kodexy obecně považují pro svou praxi za důležité a řídí se zásadami, které tyto kodexy stanovují. Souvislost mezi délkou praxe, členstvím v PTO a dodržováním etických kodexů se nám ovšem podařilo prokázat jen u některých otázek. Zároveň se však ale ukázalo, že etické kodexy tlumočnických organizací nepokrývají všechny aspekty tlumočnické etiky, nedají se aplikovat na každou situaci, a že se tlumočníci v řadě situací spoléhají spíše na své vlastní zkušenosti.

Závěrem je třeba říci, že etika tlumočení je velmi široké a stále aktuální téma, které skýtá velký potenciál pro další bádání. V naší práci jsme se zaměřili pouze na etiku tlumočení z pohledu tlumočnicků, ale zajímavé by bylo například zkoumat, co si pod

pojmem „etický tlumočník“ představují klienti využívající tlumočnické služby nebo široká veřejnost.

12 Seznam použitých zdrojů

- ANGELELLI, Claudia, 2004. *Revisiting the Interpreter's Role: A study of conference, court, and medical interpreters in Canada, Mexico, and the United States*. Amsterdam: John Benjamins. ISBN 9789027216717.
- ANZENBACHER, Arno, 1994. *Úvod do etiky*. 3. vydání. Přeložil Karel Šprunk. Praha: Academia. ISBN 8020009531.
- BAKER, Mona, 1997. Non-Cognitive Constraints and Interpreter Strategies in Political Interviews. In: SIMMS, Karl, ed. *Translating Sensitive Texts: Linguistic Aspects*. Amsterdam: Rodopi. s. 113-131. ISBN 9789042002609.
- BRUGGER, Walter, 2006. *Filosofický slovník*. Přeložil Ladislav Benyovszky et al. Praha: Naše vojsko. ISBN 8020608206.
- CARTWRIGHT, Brenda, 2009. *Encounters with Reality: 1,001 Interpreter Scenarios*. 2nd edition. RID Press. ISBN 9780916883508.
- ČEGANOVÁ, Marie, 2012. *Řešení etických dilemat*. Brno. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Helena Klimusová.
- ČEŇKOVÁ, Ivana, 2008. *Úvod do teorie tlumočení*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka. ISBN 9788087218099.
- CHESTERMAN, Andrew, 1993. From Is to Ought: Laws, Norms and Strategies in Translation Studies. *Target*. 5(1). s. 1-20.
- CHESTERMAN, Andrew, 2001. Proposal for a Hyeronymic Oath. *The Translator*. 7(2). s. 139-154.
- CIBOROVÁ, Kateřina, 2012. *Samoregulace žurnalistiky v internetovém prostoru se zaměřením na hlavní české zpravodajské servery*. Praha. Bakalářská práce. Univerzita Karlova. Vedoucí práce Miloš Čermák.
- DAWRANT, Andrew, Robin SETTON a Andrew, 2016. *Conference interpreting: a complete course*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. ISBN 9789027258625.
- DINGOVÁ, Nad'a, 2005. Tlumočník. In: HUDÁKOVÁ, Andrea. *Ve světě sluchového postižení: Informační a vzdělávací publikace (nejen) pro zdravotnický personál o životě a potřebách neslyšících, nedoslýchavých a ohluchlých lidí a lidí s kochleárním implantátem*. Praha: Středisko rané péče Tamtam. s. 37-41. ISBN 8086792277.
- Doporučené minimální tarify za překlad a tlumočení na rok 2016, 2015. *ToP: tlumočení-překlad*. XXV(118). s. 25.

- DOROTÍKOVÁ, Soňa, ed., 2003. *Profesní etika učitelství*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. ISBN 8072901028.
- DUFLOU, Veerle, SCHMITT, Peter A. a Heike Elisabeth. JÜNGST, ed., 2007. *Translationsqualität: Leipziger Studien zur Angewandten Linguistik und Translatologie*. Frankfurt am Main: P. Lang. s. 91-99. ISBN 3631571879.
- FRISHBERG, Nancy, 1990. *Interpreting: An Introduction*. Rev. ed. Silver Spring: RID Publications. ISBN 09168830708.
- GARZONE, Guiliana a Maurizio VIEZZI, ed., 2002. *Interpreting in the 21st century: challenges and opportunities: selected papers from the 1st Forlì Conference on Interpreting Studies, 9-11 November 2000*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing. ISBN 9027216495.
- GENTILE, Adolfo, 2012. Interpreting as a human right – institutional responses: the Australian Refugee Review Tribunal. *The Interpreters' Newsletter*. 17. s. 157-172.
- GREENWOOD, Ernest, 1957. Attributes of a profession. *Social Work*. 2(3). Oxford: Oxford University Press. s. 45-55.
- GULLOVÁ, Soňa, 2013. *Mezinárodní obchodní a diplomatický protokol*. 3., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Grada. ISBN 9788024744186.
- HALE, Sandra, 2007. *Community Interpreting*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. ISBN 9781403940681.
- HALE, Sandra, 2008. Controversies over the role of the court interpreter. In: VALERO GARCÉS, Carmen a Anne MARTIN, ed. *Crossing Borders in Community Interpreting*. Amsterdam: John Benjamins. s. 99-121. ISBN 9027216851.
- HARRIS, Brian, 1990. Norms in Interpretation. *Target: International Journal of Translation Studies*. 2(1). s. 115–119.
- HERZOGOVÁ, Zuzana, 1998. *Základy filosofie a profesní etiky*. 2. upr. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky. ISBN 8085981823.
- HOLKUPOVÁ, Jiřina, 2010. *Role komunitního tlumočnicka z hlediska očekávání účastníků tlumočnické komunikační situace*. Praha. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Vedoucí práce Jana Rejšková.
- HORVÁTHOVÁ, Petra, Jiří BLÁHA a Andrea ČOPÍKOVÁ, 2016. *Řízení lidských zdrojů: nové trendy*. Praha: Management Press. ISBN 9788072614301.

- IVANOVOVÁ, Kateřina a Dana BERNARDOVÁ, 2018. *Etika a společenská odpovědnost organizací (CSR): Studijní opora pro kombinované studium*. Olomouc: Moravská vysoká škola Olomouc.
- JETTMAROVÁ, Zuzana, 2009. *Kontexty (v) překladovosti*. Praha. Dizertační práce. Univerzita Karlova. Vedoucí práce Jana Králová.
- KALINA, Sylvia, 2015. Ethical challenges in different interpreting settings. *MonTI: Monografías de Traducción e Interpretación*. Special Issue (2). s. 63-86. Dostupné také z: <http://www.e-revistas.uji.es/index.php/monti/article/view/1966>
- Kolektiv autorů, 2010. *Le Petit Larousse illustré*. [Paris]: Larousse. s. 391. ISBN 9782035840783.
- KUBIŠTOVÁ, Jitka, 2010. *Etický kodex ve světle současného komunitního tlumočení pro neslyšící v českém prostředí*. Praha. Bakalářská práce. Univerzita Karlova. Vedoucí práce Nad'a Dingová.
- LEVÝ, Jiří a Karel HAUSENBLAS, ed., 1998. *Umění překladu*. Vyd. 3., upr. a rozš. verze 2. Praha: I. Železný. ISBN 802373539X.
- MERLINI, Raffaella a Roberta FAVARON, 2009. Quality in healthcare interpreter training – Working with norms through recorded interaction. In: HALE, Sandra, Uldis OZOLINS a Ludmila STERN, ed. *The critical link 5: Quality in interpreting: a shared responsibility*. Philadelphia: John Benjamins. s. 187-200. ISBN 9027224315.
- MIKKELSON, Holly, 1998. Towards a redefinition of the Role of the Court interpreter. In: *Interpreting*. 3(1). s. 21-45.
- NEČASOVÁ, Mirka. *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 9788021026735.
- PÖCHHACKER, Franz, 2004. *Introducing interpreting studies*. New York: Routledge. ISBN 0415268877.
- PÖCHHACKER, Franz, 2016. *Introducing Interpreting Studies*. 2nd edition. London/New York: Routledge. ISBN 9781317304425.
- PÖCHHACKER, Franz, Nadja GRBIĆ, Peter MEAD a Robin SETTON, 2015. *Routledge encyclopedia of interpreting studies*. Oxon: Routledge. ISBN 9780415634328.
- PRUNČ, Erich, 2012. Rights, realities and responsibilities in community interpreting. *The Interpreter's Newsletter*. 17. s. 1-12. ISSN 15914127.
- PYM, Anthony, ed., 2001. The return to ethics: special issue. *The Translator: Special Issue*. Manchester: St. Jerome Pub., 7(2). s. 130-321. ISBN 1900650509.

- SCHÄFFNER, Christina, 1999. *Translation and norms*. Philadelphia: Multilingual Matters. ISBN 1853594385.
- SETTON, Robin a Andrew DAWRANT, 2016. *Conference Interpreting: A Complete Course*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. ISBN 978902726753.
- SHYIANOK, Krystsina, 2018. *Tlumočnická neutralita při tlumočení na vysoké úrovni*. Praha. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Vedoucí práce Ivana Čenková.
- SOLOW, Sharon Neumann, 1981. *Sign Language Interpreting: A Basic Resource Book*. National Association of the Deaf. ISBN 9780913072455.
- ŠRONĚK, Ivan, 2002. *Diplomatický protokol a praktické otázky společenské etiky*. Praha: Karolinum. ISBN 8024602474.
- ŠVEREPOVÁ, Andrea, 2016. *Etika překladatelské činnosti*. Praha. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Vedoucí práce Tomáš Svoboda.
- SÝKOROVÁ, Kateřina, 2008. *Základy sociologie, filosofie a etiky pro pomáhající profese*. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 9788073723231.
- TATE, Granville a Graham H. TURNER, 2001. The code and the culture: sign language interpreting – in search of the new breed's ethics. In: HARRINGTON, Frank J., TURNER, Graham J. *Interpreting interpreting: Studies and reflections on sign language interpreting*. Coleford: Douglas McLean. s. 53-66. ISBN 0946252483.
- TATE, Granville a Graham H. TURNER, 1997. The Code and the Culture: Sign Language Interpreting – In Search of the New Breed's Ethics. In: *Deaf Worlds*. 13(3). s. 27-34.
- THOMPSON, Mel, 2004. *Přehled etiky*. Praha: Portál. ISBN 8071788066.
- TOURY, Gideon, 1999. A Handful of Paragraphs on "Translation" and "Norm". In: *Current Issues In Language and Society*. 5(1-2). s. 9-31.
- VALENTA, Jan, 2007. *Sociologické aspekty překladových norem v právním prostředí*. Praha. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Vedoucí práce Jana Králová.
- VILÍMEK, Vítězslav, 2012. Etické konflikty při překladu a tlumočení a etické kodexy. In: *Letná škola překladu*. 11. Bratislava: Slovenská spoločnosť prekladateľov odbornej literatúry. Dostupné také z: https://www.academia.edu/10783546/Etick%C3%A9_konflikty_p%C5%99i_p%C5%99ekladu_a_tlumo%C4%8Den%C3%AD_a_etick%C3%A9_kodexy

- VILÍMEK, Vítězslav, 2008. Etické otázky překladatelské a tlumočnické činnosti. In: *Pamięć kulturowa i pamięć lingwistyczna w przekładzie*. Bielsko-Biala: Akademia techniczno – humanistyczna. s. 95–100. Dostupné také z: https://www.academia.edu/10783115/Etick%C3%A9_ot%C3%A1zky_p%C5%99ekladatelsk%C3%A9_a_tlumo%C4%8Dnick%C3%A9_%C4%8Dinnosti

Etické kodexy

- AFILS: BACCI, Alain, Francis JEGGLI a Pierre GUITTENY, 2016. Code éthique. *AFILS* [online]. [cit. 2018-02-15]. Dostupné z: http://www.afils.fr/static/files/pagers/Annexe_code_ethique_16_01_16.pdf
- AIIC:
Basic texts: Code of professional ethics, 2014. *AIIC* [online]. [cit. 2018-02-15]. Dostupné z: <https://aiic.net/page/6724>

Basic texts: Professional standards, 2014. *AIIC* [online]. [cit. 2018-02-15]. Dostupné z: <https://aiic.net/page/6746/>
- ASKOT: Etický kodex: Nejdůležitější zásady profesní etiky, 2018. *ASKOT* [online]. [cit. 2018-02-16]. Dostupné z: <http://askot.cz/o-tlumoceni/eticky-kodex/>
- AUSIT: AUSIT Code of Ethics, 2012. *AUSIT* [online]. [cit. 2018-02-15]. Dostupné z: https://ausit.org/AUSIT/About/Ethics_Conduct/Code_of_Ethics/AUSIT/About/Code_of_Ethics.aspx
- ČKTZJ: Etický kodex, 2018. *ČKTZJ* [online]. [cit. 2018-02-16]. Dostupné z: <http://www.cktzj.com/eticky-kodex/>
- IAPTI: Code of Ethics. *IAPTI* [online]. [cit. 2018-02-14]. Dostupné z: https://www.iapti.org/code_of_ethics/
- IMIA: IMIA Code of Ethics, 2006. *IMIA* [online]. [cit. 2018-02-15]. Dostupné z: <http://www.imiaweb.org/code/default.asp>
- JTP: Stanovy Jednoty tlumočníků a překladatelů, 2015. *JTP* [online]. [cit. 2018-02-14]. Dostupné z: <http://www.jtpunion.org/O-JTP/O-Jednote-tlumocniku-a%C2%A0p%C5%99ekladatel%C5%99u/STANOVY-JEDNOTY-TLUMOCNIKU-A-PREKLADATELU>
- KST ČR: Etický kodex: KST ČR, 2015. *KST ČR* [online]. [cit. 2018-02-16].

Dostupné z: <http://www.kstcr.cz/cz/kst-cr-eticky-kodex>

- Etický kodex komunitních tlumočnicků, 2018. *Meta o.p.s.: Společnost pro příležitosti mladých migrantů* [online]. [cit. 2018-12-05]. Dostupné z: <https://www.meta-ops.cz/eticky-kodex-komunitnich-tlumocniku>
- RID: NAD-RID Code of Professional Conduct, 2005. *RID* [online]. [cit. 2018-02-16]. Dostupné z: https://drive.google.com/file/d/0B_HBAap35D1R1MwYk9hTUupuc3M/view

Právní předpisy a úřední rozhodnutí

- Code pénal: Paragraphe 1: De l'atteinte au secret professionnel, 2018. *Legifrance.gouv.fr: Le service public de la diffusion du droit* [online]. [cit. 2018-02-12]. Dostupné z: https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=F49DAA39F6AA9D103A89E818283BA84.tplgfr27s_3?idSectionTA=LEGISCTA000006181756&cidTexte=LEGITEXT000006070719&dateTexte=20180212
- ROZHODNUTÍ: S0381/2017/KD-16394/2018/853/PHA, 2018. *Úřad pro ochranu hospodářské soutěže* [online]. [cit. 2018-10-30]. Dostupné z: <https://www.uohs.cz/cs/hospodarska-soutez/sbirky-rozhodnuti/detail-15511.html>
- Vyhláška č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, v platném znění, 2018. *KST ČR* [online]. [cit. 2018-02-12]. Dostupné z: <https://www.kstcr.cz/cz/legislativa-zakony-vyhlaska-c-37-1967-sb-k-provedeni-zakona-o-znalcich-a-tlumocnicich-v-platnem-zneni>
- Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, v platném znění. *KST ČR* [online]. [cit. 2018-02-10]. Dostupné z: <http://www.kstcr.cz/cz/legislativa-zakony-zakon-c-36-1967-sb-o-znalcich-a-tlumocnicich-v-platnem-zneni>
- Zákon č. 40/2009 Sb.: trestní zákoník. *Zákony pro lidi.cz*. [online]. [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>
- Zákon č. 99/1963 Sb.: občanský soudní řád. *Zákony pro lidi.cz*. [online]. [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-99>

Internetové zdroje

- About RID, 2015. *RID* [online]. [cit. 2018-02-14]. Dostupné z: <https://www.rid.org/about-rid/>
- About Us & Contact Us, 2018. *AUSIT* [online]. [cit. 2018-02-15]. Dostupné z: https://ausit.org/AUSIT/About_Contact/AUSIT/Home/About.aspx?hkey=ead1c96b-63b4-4258-add8-c7f4feede37f
- AIIC – an inclusive and representative professional body, 2012. *AIIC* [online]. [cit. 2018-02-15]. Dostupné z: <https://aiic.net/page/1673/aiic-an-inclusive-and-representative-professional-body/lang/1>
- AL-SALMAN, Saleh M., 2008. Adherence to the Code of Ethics in the Profession of Interpreting. *Dirasat: Human and Social Sciences* [online]. 35(2). s. 380-394 [cit. 2018-11-27]. Dostupné z: <https://journals.ju.edu.jo/DirasatHum/article/viewFile/1496/1486>
- ASKOT: Kdo jsme, 2018. *ASKOT* [online]. [cit. 2018-02-14]. Dostupné z: <http://askot.cz/o-asociaci/>
- BANCROFT, Marjory A., 2005. *The Interpreter's World Tour (an environmental scan of standards of practice for interpreters)*. Dostupné z: <http://www.ncihc.org/assets/documents/publications/NCIHC%20Environmental%20Scan.pdf>
- Basic, 2018. *IMIA* [online]. [cit. 2018-02-15]. Dostupné z: <http://www.imiaweb.org/basic/default.asp>
- Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, z.s.: Průvodce základní tlumočnickou terminologií, 2018. *ČKTZJ* [online], [cit. 2017-10-17]. Dostupné z: <http://www.cktzj.com/terminologie>
- Devenir membre, 2018. *AFILS* [online]. [cit. 2018-02-15]. Dostupné z: <http://www.afils.fr/devenir-membre/>
- Ethics of Interpreting and Translating. A Guide to Obtaining NAATI Credentials, 2013. *NAATI* [online]. [cit. 2018-02-11]. Dostupné z: http://www.naati.com.au/PDF/Booklets/Ethics_Booklet.pdf
- GŘ SCIC, 2018. *Evropská komise* [online]. [cit. 2018-11-01]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/departments/interpretation_cs
- HERNANDEZ-IVERSON, Eva, 2010. IMIA Guide on Medical Interpreter Ethical Conduct: First edition. *IMIA* [online]. [cit. 2018-02-15]. Dostupné z: http://www.imiaweb.org/uploads/pages/376_2.pdf

- ImPLI – Improving Police and Legal Interpreting, 2012. *Eulita.eu* [online]. [cit. 2018-02-10]. Dostupné z: http://www.isitinternational.com/wp-content/uploads/2014/11/IMPLI_Final_Report.pdf
- JONES, Roderick, 2016. *Professional ethics in interpreter training* [online]. [cit. 2017-11-22]. Dostupné z: <http://www.emcinterpreting.org/?q=node/278>
- JTP [online], 2015. *JTP*. [cit. 2018-02-14]. Dostupné z: <http://www.jtpunion.org/>
- Konferenční tlumočení – druhy tlumočení a terminologie. *Evropská komise* [online]. [cit. 2018-10-04]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/departments/interpretation/conference-interpreting-types-and-terminology_cs
- NAATI Interpreter Certification: Knowledge, Skills and Attributes: Review Process and Outcomes February 2016. *NAATI* [online]. [cit. 2018-02-11]. Dostupné z: https://www.naati.com.au/media/1262/interpreter-ksa-paper-final_290216_2.pdf
- Normy pro tlumočnické zařízení, 2018. *Evropská komise* [online]. [cit. 2018-11-01]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/departments/interpretation/standards-interpreting-facilities_cs
- O Komoře, 2018. *ČKTZJ* [online]. [cit. 2017-09-29]. Dostupné z: <http://www.cktzj.com/o-komore>
- PECINA, Tomáš, 2016. *Iuridictum. Encyklopedie o právu.: Odpovědnost* [online]. [cit. 2017-07-20]. Dostupné z: <https://iuridictum.pecina.cz/w/Odpov%C4%Bdnost>
- Que fait l'AFILS ?, 2016. *AFILS* [online]. [cit. 2018-02-14]. Dostupné z: <http://www.afils.fr/>
- SCIC DIR. A, ed., 2012. Ethics: A Practical Guide For Interpreters. In: *Academia.edu* [online]. [cit. 2018-03-03]. Dostupné z: http://www.academia.edu/7148921/Interpretation_A_PRACTICAL_GUIDE_FOR_INTERPRETERS
- Simultánní blekotání, 2018. In: *Facebook* [online]. [cit. 2018-02-07]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/groups/simtlum/>
- The Association. *IAPTI*. [online]. [cit. 2018-02-14]. Dostupné z: <https://www.iapti.org/association/>
- Translator's Charter, 2011. *FIT* [online]. [cit. 2018-02-09]. Dostupné z: <http://www.fit-ift.org/translators-charter/>

- Ústav pro jazyk český, v. v. i., 2011. *Slovník spisovného jazyka českého: odpovědnost* [online]. [cit. 2017-07-20]. Dostupné z: <http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=odpov%C4%9Bdnost&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>

Seznam příloh³³

- Příloha 1 – Dotazník – I – X (10 stran)
- Příloha 2 – Korpus zkoumaných etických kodexů – XI – LIII (43 stran)
- Příloha 3 – Odpovědi respondentů – LIV – DCCLXI (708 stran)

³³ Přílohy jsou k tištěné podobě práce přiloženy na DVD, u elektronické podoby jsou přiloženy v SIS jako samostatný soubor. Příloha 3 – Odpovědi respondentů je v archivu diplomantky. V případě potřeby využití této přílohy pro další výzkum je možné diplomantku požádat o její zprostředkování.